

Prosjekt: Familie

En kvalitativ studie av lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd

SOS-3900

Jeanette Skoglund

Mastergradsoppgave i sosiologi

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Universitetet i Tromsø

Våren 2013

Sammendrag

Denne studien tar utgangspunkt i lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd. Denne familiekonstellasjonen er bare et eksempel på økende muligheter til å leve i utradisjonelle parforhold og familieformer i vestlige samfunn. Men til forskjell fra heterofile par som velger utradisjonelle levemåter har det lesbiske foreldreskapet en kort historie. Utenfor det heterofile rammeverket må lesbiske ta eksplisitte valg uten selvsagte retningslinjer og navigere sine familier i et sosialt klima hvor denne formen for foreldreskap fortsatt blir forstått som kontroversielt av mange. Den ser nærmere på beslutningsprosesser knyttet til planleggingsfasen med et spesielt fokus på donorvalg. Samtidig ser den nærmere på parenes forståelse av søsken og etternavn. I tillegg til planleggingsfasen vil denne masteroppgaven også se nærmere på familiekonstruksjon i hjemmet, samt hvordan (eller hvorvidt) de kommer ut som lesbiske foreldre i møte med omgivelsene.

Det er en utbredt enighet om at endrede familiemønstre er en del av en økende individualisering for vår tid. Den offentlige og akademiske debatten knyttet til disse endringene befinner seg imidlertid i to ytterpunkter. Lesbiske har eksempelvis blitt forstått som “egoistiske individualister” (Phillips 1998, Monsen 2009) eller alternativt som “prime everyday experimenters” (Giddens 1992). Hvor empiriske studier har bidratt med mer nyanserte bilder av hva som faktisk skjer, har noen av de mest innflytelsesrike studiene av lesbisk og homofilt foreldreskap funnet Giddens sitt begrepsapparat som et fruktbart utgangspunkt. Disse faller innenfor “families of Choice”-paradigmet. Implisitt i disse perspektivene ligger det at lesbiske foreldre er nyskapende og utfordrer den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon. Et sentralt mål for denne studien er således å skaffe nye innsikter til disse debattene. Mastergradsoppgaven har fått tittelen *Prosjekt: Familie*. Bakgrunnen for dette valget er at parenes familiekonstellasjon ikke er gitt, men betinget av aktive handlinger. Dette gjelder alle familieformer, men blir kanskje mer synlig blant samkjønnede foreldre. Sentrale poeng er at mødrene har et mål om et likestilt foreldreskap og trekker på ulike strategier for å overskride den biologiske skjevheten mellom mødrene. Med barnet kommer nye mål og strategier, både i hjemmet og i møte med ytre omgivelser. Parene i studien bryter med og utfordrer dominerende forestillinger knyttet til familie og foreldreskap på flere områder. I denne studien argumenteres det imidlertid for at tradisjonelle verdier er sentrale for lesbiske foreldres familiekonstruksjon og foreldrepraksiser. På denne måten lever hegemoniske forestillinger om hva som utgjør familie videre.

Forord

En klok mann gav meg følgende huskeregel i masteravhandlingens begynnelse: Jeg vil, jeg kan, jeg skal, jeg må! Eller var det: Jeg må, jeg skal, jeg kan, jeg vil? Reglen har endret seg så mange ganger i løpet av dette året at rekkefølgen ikke lenger minnes, men den har allikevel vært god å tenke med. Takk, Håvard!

Å få mulighet til å jobbe med ett prosjekt over en så lang periode har vært både lærerikt, spennende og ikke minst utfordrende. Når jeg ser tilbake på året som har gått ser jeg at det ikke bare er jeg som fortjener en klapp på skulderen. Det er mange som fortjener en takk for at jeg fikk levert til normert tid.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Georges Midré, som under hele prosessen har holdt døren åpen for meg, mine tanker og idéer. Takk for diskusjoner og faglige innspill. Men jeg vil også takke for den roen du alltid har hatt i møte med meg. Som en stresset person av natur har det vært fint å forholde seg til noen så stø og rolig, spesielt når ens egen verden har sett ut til å ramle ned.

Oppgaven hadde imidlertid ikke blitt til om det ikke hadde vært for parene i min studie. Å åpne opp sitt hjem for en nysgjerrig femteårsstudent som meg selv, gi meg et innblikk i deres livsverden og erfaringer knyttet til dette – takk! Jeg vil også takke mine medstudenter som har gjort det siste året overkommelig og trivelig. Simen, Eugene, Irina og Ruth, samt alle i rødsofaen. I siste omgang vil jeg takke min familie som strekker seg fra sosiale til biologiske bånd. Takk til alle venner som har minnet meg på at masteroppgaven ikke er det viktigste i verden, men som også har forstått mitt behov for å snakke om den. Takk til Berit og Håvard for vise ord, næringsrik mat og et åpent hjem. Ikke minst vil jeg takke mine egne foreldre Mamma og Jan, som alltid støtter mine valg og som er min aller største heiagjeng. Dere er uvurderlige støttespillere i mitt liv!

Helt til slutt vil jeg takke min kjæreste Birgit. For hjelp til korrekturlesing, tilstedeværelse, kjærlighet og forståelse under hele prosessen.

Tromsø, 1. juni 2013

Jeanette Skoglund

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	11
1.1 Forskningsspørsmål	12
1.1.1 Samfunnsmessig begrunnelse	13
1.1.2 Sosiologisk begrunnelse.....	13
1.2 Oppgavens oppbygning	14
2 Familie og foreldreskap i endring.....	17
2.1 Familiens dynamiske karakter	17
2.2 Lesbiske i en historisk kontekst.....	19
2.2.1 Lesbiske og homofiles kamp for likestilling.....	19
2.3 Assistert befruktning.....	22
2.4 Fremveksten av lesbiske familiekonstellasjoner	23
2.4.1 Lesbisk baby boom?.....	24
2.5 Oppsummering	26
3 Teoretisk bakteppe.....	27
3.1 Ett fenomen - ulike forståelser.....	27
3.1.1 Individualisering: Familien i krise	28
3.1.2 Individualiseringstesen.....	30
3.1.3 Anthony Giddens og “det rene forhold”	31
3.1.4 Families of choice: Individualisering som fruktbart utgangspunkt	32
3.1.5 Annen tidligere forskning	35
3.2 Den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon.....	36
3.2.1 Et ideal blant mangfold	37
3.2.2 Den heteroseksuelle antakelse	38
3.3 Slektskapsforståelser	39
3.4 David Morgan.....	41

3.5 Janet Finch.....	42
3.6 Erving Goffman.....	43
4 Metode.....	45
4.1 Kvalitativ metode - en inngangsport	45
4.2 Redegjørelse for utvalg.....	45
4.2.1 Rekrutteringsprosessen	46
4.2.2 Åtte par – et endelig utvalg	47
4.2.3 Presentasjon av familiene	48
4.3 Intervjuguiden.....	49
4.3.1 Gjennomføring av intervju.....	50
4.3.2 Aspekter ved intervjusituasjonen	51
4.4 Analyse – fra det brede til det snevre	53
4.4.1 En problemstilling blir til.....	53
4.4.2 Eksplorerende? Mine forhåndsantakelser	53
4.4.3 Fra datainnsamling til bearbeiding.....	54
4.5 Vurdering og legitimitet	55
5 Prosjekt: Familie	57
5.1 Å matche donor	58
5.2 Søsken.....	63
5.3 Etternavn.....	66
5.4 Oppsummering	69
6 Familiekonstruksjon i hjemmet	71
6.1 Skapelseshistorien: Et barn blir til av kjærlighet.....	71
6.2 Hverdagen: Med utgangspunkt i ett eksempel.	73
6.2.1 Tre foreldre – ett barn	74
6.3 Oppsummering	77
7 I møte med omgivelsene.....	79

7.1 Bevisst synliggjøring	80
7.1.1 Barnets arenaer.....	80
7.1.2 I lokalsamfunnet.....	82
7.1.3 Samfunnet for øvrig	83
7.2 Bevisst usynliggjøring	84
7.3 Reaksjoner fra eksterne omgivelser.....	87
7.4 Reaksjoner fra interne omgivelser	89
7.5 Oppsummering	92
8 Mellom nye muligheter og tradisjonelle føringer	93
8.1 Avsluttende kommentar.....	96
Litteraturliste.....	99
Vedlegg 1	106
Vedlegg 2	109
Vedlegg 3	111

1 Innledning

Lesbiske¹ har større muligheter enn noen gang til å realisere foreldreskap. At to kvinner kan planlegge å få barn innenfor parforholdets rammer er en ny foreteelse og kan forstås i sammenheng med: kulturelle endringer og familieutvikling, kampen for lesbiske og homofiles rettigheter og utviklingen av nyere reproduksjonsteknologier. For hvordan familielivet organiseres og praktiseres er i endring, og i dag lever lesbiske foreldre side om side med et mangfold av familiekonstellasjoner. Men til forskjell fra heterofile par som velger utradisjonelle levemåter har det lesbiske foreldreskapet en kort historie. Uten selvsagte retningslinjer blir de derfor også tvunget til å reflektere over ulike valg i konstruksjonen av deres familier.

Et av de mest innflytelsesrike perspektivene knyttet til denne utviklingen er *individualiseringstesen* som baserer seg på en forståelse av at tradisjonelle samfunnsstrukturer har mistet betydning for menneskets livsløp. I følge kjente sosiologer som Beck og Beck-Gernsheim (1995, 2002) og Giddens (1992) må individet foreta valg, forhandle forpliktelse og ansvar i en kontekst uten selvsagte retningslinjer. Hvor deres litterære verker fremhever individualiseringens positive utfall, som demokratiske parforhold, har det blitt satt spørsmålstegn ved hvorvidt individualisme er forenelig med stabilitet og forpliktelse og således har familien blitt forstått som å være i krise – i ferd med å gå i oppløsning. Videre har lesbiske blitt illustrert ulikt i de to perspektivene: Enten som eksempel på “everyday experiments in living” (Giddens 1992) eller mer pessimistisk som “egoistiske individualister” (Phillips 1998, Monsen 2009). Hvor empiriske studier har vist at tap av forpliktelse og moralsk forfall ikke egner seg til å beskrive dagens familier (Williams 2004, Smart og Neale 1999), har noen av de mest sentrale bidragene til studiet av samkjønnet foreldreskap funnet Giddens sitt begrepsapparat som et fruktbart utgangspunkt. Disse faller under “Families of Choice”- paradigmet (Weeks m.fl. 2001, Dunne 2000, Donovan og Wilson 2008), hvor lesbiske foreldre har blitt beskrevet i form av “self-invention” og “creative reflexivity”. Implisitt i disse perspektivene ligger det at lesbiske foreldre er nyskapende og utfordrer den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon. Nyere studier har argumentert for at

¹ Begrepet lesbisk sikter i denne sammenheng til kvinner som er seksuelt og følelsesmessig tiltrukket til andre kvinner (Kitzinger 1989). Selv om ikke alle informantene definerte seg selv som lesbiske var det dette begrepet som ble brukt i informasjonsskrivet. Gjennom å stille opp til intervju definerte således også kvinnene i studien seg som lesbisk.

lesbiske foreldre ikke er frigjort fra tradisjonelle føringer (se for eksempel Nordqvist 2012, Almack 2007), men i hvilke grad disse føringene er forstått å gjelde varierer.

I denne masteroppgaven er det nettopp spenningen mellom nye muligheter og tradisjonelle forestillinger knyttet til familie og foreldreskap som skal belyses. Den ser nærmere på lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd (ABD) med et spesielt fokus på beslutningsprosesser knyttet til planleggingsfasen. For til tross for nye muligheter er lesbiske par fortsatt avhengig av “reproduktiv assistanse” (sædcelle) utenfor parforholdet for å skape familie. Donorbefruktning er en sentral del av lesbisk reproduktive praksiser og sikter i denne sammenheng til lesbiske som får inseminert donorsperm for å bli befruktet på godkjent klinikk. Betydningen informantene legger i deres valg av donor vil derfor være av spesiell interesse. Samtidig ser den nærmere på parenes forståelse av søsken og etternavn. I tillegg til planleggingsfasen vil denne masteroppgaven også se nærmere på parenes morspraksiser, samt hvordan (eller hvorvidt) de kommer ut som lesbiske foreldre i møte med omgivelsene. Studiens empiriske materiale bygger på kvalitative intervjuer av åtte lesbiske foreldrepar som har fått barn gjennom ABD, med det sentrale mål om å få en dypere forståelse av det lesbiske foreldreskapet og således også skaffe nye innsikter i debattene skissert ovenfor.

1.1 Forsknings spørsmål

Det overordnede målet med denne masteroppgaven er å se hvordan lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd konstruerer og praktiserer foreldreskap og familie når de ikke har det heterofile rammeverket som bakgrunn. Spørsmålene som dannet grunnlaget for studien har vært både rettet mot konkrete praksiser som donorvalg og etternavn, men også eksplorerende i forhold perioden før og etter barnet kom til. Spørsmålene jeg stiller er:

- Hvilke begrunnelser legger parene i deres valg av donor og etternavn?
- Hvordan konstruerer foreldrene familie i hjemmet?
- Hvilke erfaringer har mødrene med ytre omgivelser som barnehage, lokalsamfunn og besteforeldre. Og har de opplevd å få negative reaksjoner på grunn av deres måte å leve på?

Jeg vil altså først undersøke hvordan parene konstruerer sine familier, for så å se på hva mødrene forteller sine barn om hvordan de ble til, samt foreldrenes morspraksiser og

forhandlinger i møte med ytre omgivelser. Med andre ord ser jeg på det lesbiske foreldreskapet i relasjon til tredelingen: parforhold, hjem og samfunn. Implisitt i de tre punktene ligger spørsmålet om betydningen av tradisjonelle forestillinger knyttet til familie og foreldreskap, og hvordan eller hvorvidt disse påvirker parenes beslutninger og hverdagsliv.

1.1.1 Samfunnsmessig begrunnelse

Generelt sett eksisterer det lite kunnskap om det lesbiske foreldreskapet i Norge. Mødrenes fortellinger har derfor også en samfunnsmessig nytte i form av å kunne videreføre informasjon til ulike grener av samfunnet som direkte eller indirekte er i kontakt med et samkjønnet par som ønsker seg eller har barn. Familiepolitikk er et eksempel på det, men kanskje enda nærmere står helsepersonell på sykehus og klinikker. Flere av informantene som ble inseminert på sykehus gav uttrykk for at praksisene var rettet mot heterofile par fremfor dem som et samkjønnet foreldrepar. De var ikke der i sorg, men av glede. Å bli spurt av en lege *hvorfor* man ikke kan få barn selv eller det å måtte krysse ut “fars navn” på fødselsattesten kan oppleves som nedverdiggende. Det samme kan sies om medmors opplevelser. Medmor er kanskje ikke den som skal bære frem barnet, hun har heller ingen biologisk tilknytning til det kommende barnet, men hun skal bli forelder. Blant mine informanter var det å få barn deres *felles prosjekt*: De hadde planlagt barnet *sammen*, reist på klinikken *sammen* og foreldreskapet ble praktisert i fellesskap med et mål om *likeverd*. Denne studien kan i så måte gi innsikt ikke bare i hvordan lesbiske gjør familie, men også hvordan de ønsker å bli tilnærmet både på klinikk, i barnehage, skole og i samfunnet for øvrig- som likeverdige foreldre til sitt barn. Flere av parene i min studie gav uttrykk for at de stilte opp til intervju av den grunn at de selv syntes det var viktig. De ønsket selv å fortelle sine historier, og slik jeg forstår dem lå dette ønsket i å gi innsikt i deres familiekonstellasjon, for dermed å ufarliggjøre deres familieform. En konstellasjon som blir mer og mer vanlig, men som mange fortsatt opplever som fremmed. Den samfunnsmessige nytten ligger med andre ord i å synliggjøre lesbiske foreldre med utgangspunkt i en av flere former for lesbisk foreldreskap.

1.1.2 Sosiologisk begrunnelse

Lesbiske par som får barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm representerer det planlagte lesbiske foreldreskapet. De bryter med den heteroseksuelle kjernefamilien og blir derfor tvunget til å reflektere over deres valg i forhold til konstruksjonen og praktiseringen av foreldreskapet. Dette utgangspunktet deler jeg med tidligere norske studier av samkjønnet foreldreskap (se for eksempel Riksaasen 2002, Folgerø 2001). Men til tross for en økende interesse for samkjønnet foreldreskap de ti siste årene er det flere områder som har til gode å

bli belyst. Gjennom å avgrense studien til lesbiske foreldre som har fått barn på gjennom ABD fikk jeg mulighet til å få innsikt i mer spesifikke praksiser som donorbefruktning og etternavn. Denne måten å få barn på utfordrer fundamentale forståelser om menneskelig reproduksjon, menn og kvinners reproduktive roller og biogenetiske bånd og skaper således en mulighet til å undersøke dominerende idéer knyttet til slektskap og familieliv (Hargreaves 2006:261). Dette er sosiologisk interessant fordi parene må gjøre eksplisitte valg om hvordan de ønsker å konstruere sine familier. I Norge er dette et område som hittil ikke har blitt belyst. Samtidig har det blitt etterlyst nærmere forskning på forholdet mellom nye muligheter og tradisjonelle føringer også i litteraturen, og da spesielt i relasjon til hvorvidt individualisering eller avtradisjonisering er treffende for å forstå dagens samliv, foreldreskap og familie (Gross 2005:307). Denne masteroppgaven kan forstås som et beskjedent bidrag i så måte.

Å fokusere utelukkende på lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp ABD kan imidlertid medføre til uintenderte konsekvenser. Som Gabb (2004) påpeker kan målet om å bidra med økende kunnskap om denne gruppen føre til at den blir en form for prototype for “den lesbiske familien”. Med dette mener han at mangfoldet av samkjønnede familieformer slik kan komme i bakgrunnen. Jeg anerkjenner dette argumentet og ønsker derfor å påpeke at både homofilt og lesbisk foreldreskap er en del av et mangfold. For eksempel har lesbiske og homofile foreldre med barn fra tidligere heterofile forhold fått lite oppmerksomhet. Likevel mener jeg at et nærmere fokus på hvordan lesbiske planlegger og praktiserer familie kan gi innsikt i tema som berører flere familier som omskaper familiebegrepets innhold.

1.2 Oppgavens oppbygning

Det lesbiske foreldreskapet er for mange et ukjent område. I kapittel 2 skal vi derfor se nærmere på tre parallelle utviklingstrekk som har muliggjort at to kvinner kan få barn sammen innenfor parforholdets rammer. I dette kapitlet skal vi også få en oversikt over fremveksten av lesbiske familieformer, assistert befruktning, samt forsøke å skape en oversikt over antallet lesbiske foreldre. I kapittel 3 presenteres det teoretiske rammeverket. I første omgang vil jeg skissere de to debattene som studien plasserer seg innenfor. Forståelsen av at familien er i krise vil hovedsakelig bli belyst ut fra den offentlige diskursen. Her vil jeg også argumentere for at til tross for en økende anerkjennelse av samkjønnet samliv reflekteres denne forståelsen i kontroversen som har pågått siden 1993, da adopsjon for lesbiske ble satt på dagsorden. Individualiseringstesen vil i all hovedsak bli skissert i lys av Giddens og hans begrepsapparat. Bakgrunnen for dette er at det er spesielt hans teoretiske rammeverk som

andre studier har funnet som et fruktbart utgangspunkt i studiet av lesbiske foreldre. Disse studiene og forståelsene vil således også bli skissert i samme kapittel. Videre skal vi se nærmere på den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon i relasjon til studier av familier som faller utenfor denne definisjonen – såkalte “avviksarrangement” (Ulvik 2007). For det er nettopp denne familieformen som lesbiske blir forstått som å utfordre.

Hvor sosiologien i stor grad har fokusert på familie og parforhold i relasjon til individualisering, viser nyere sosiologiske publikasjoner interesse for slektskap og tilknytning. I analysen har jeg spesielt funnet antropologiske slektskapsforståelser som fruktbar tilnærming og vil således gi et dypere innblikk i betydningen av blodsband og likt utseende mellom forelder og barn. David Morgan (1996) sitt begrep om *familiepraksis*, samt Janet Finch (2007) sitt *fremvisningsbegrep* utgjør også viktige analytiske verktøy i denne oppgaven. Det samme gjør Erving Goffman (1968) sitt begrep om *stigma* og samtlige av forståelsene vil derfor bli gjort rede for i kapittel 3.

Den metodiske tilnærmingen, samt min egen posisjon i feltet vil utgjøre fokuset i kapittel 4. Kapittel 5,6 og 7 er oppgavens analysekapitler, og er delt inn i et temafokusert rammeverk. I det første av disse kapitlene vil jeg gjøre en analyse av parenes begrunnelser for valg av donor og etternavn. Viktige poeng er at planleggingsfasen utgjør en tid hvor parene konstruerer familie etter et mål om et likeverdig foreldreskap. Å utjevne den biologiske skjevheten mellom mødrene var således et sentralt mål. I kapittel 6 skal vi se hvordan denne fremforhandlede enigheten overføres i praksis når barnet blir født med utgangspunkt i ett eksempel, samt hva foreldrene forteller til barna. Viktige poeng i denne sammenheng er at familiekonstruksjonen ikke begrenser seg til planleggingsfasen. I hjemmet avgrenses hvem som tilhører deres familie gjennom historien om hvordan barnet ble til. Spermgiver omtales som donor, fremfor far. I kapittel 7 skal vi se nærmere på mødrenes møte med omgivelsene. Viktige poeng er at parenes familiekonstruksjon ikke nødvendigvis blir anerkjent som en familie. Å forhandle frem slik anerkjennelse blir derfor viktig, men som vi skal se varierer behovet med omstendighetene, noen ganger er dette dessuten heller ikke ønskelig. Underveis i analysekapitlene vil jeg komme med noen teoretiske betraktninger, før jeg i siste del av kapittel 8 vil drøfte mine funn i relasjon til de to debattene oppgaven plasserer seg innenfor. I siste del av kapittelet vil jeg gjøre en oppsummering og svare på det overordnede målet for denne mastergradsoppgaven.

2 Familie og foreldreskap i endring

Samkjønnet foreldreskap er ikke et nytt fenomen, selv om det ofte blir fremstilt slik, er det grunn til å tro at homofile og lesbiske med barn alltid har eksistert (Stiklestad 2012:86).² Lesbiske foreldre som i dag får barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm er imidlertid en ny foreteelse idet familiene planlegges innenfor parforholdets rammer og praktiseres i det åpne, uavhengig av en mann. For å få en dypere forståelse av dette fenomenet, og hvordan det i det hele tatt har blitt muliggjort skal vi se nærmere på tre parallelle utviklingstrekk som har vært sentrale for det bildet vi i dag ser.

2.1 Familiens dynamiske karakter

I et historisk perspektiv har familiens utforming i stor grad hatt sammenheng med demografiske og økonomiske forhold, samt den politisk-ideologiske utviklingen (Sogner 2003). For familien er ingen statisk enhet. Tvert imot preges den av stadig bevegelse, og i det samfunnet utvikles, endres også den.

Etterkrigstidens første tyve år representerer den funksjonsdelte kjernefamiliens storhetstid. Ekteskapet var eneste ramme for foreldreskapet og således en betingelse for å etablere familie (sst.:12-13). Samtidig fikk eneforsørgermodellen sterkt gjennomslag i denne perioden. At familien skulle leve på én inntekt var et ideal for å skape stabilitet og forutsigbarhet i en tid hvor velferdssamfunnet skulle bygges opp (Skrede og Wiik 2012:219). Men den moderne husmor var også et ideal blant kvinner, samt tallmessig dominerende, noe som har bidratt til at familiemodellen i perioden mellom 1950 og 1960-tallet ofte blir omtalt som “husmorepoken”. At kvinnen kunne være hjemme ble ansett som et uttrykk for velstand og familieideologien kommer til uttrykk ved at kvinners deltakelse i arbeidslivet var lavere enn noen gang (sst.:220). Karakteristisk for kjernefamilien på denne tiden var det komplementære kjønnsrollemønsteret. Det vil si at innad i familien var rollene inndelt etter kjønn: mannen var forsørgeransvarlig og kvinnen husmor og omsorgsansvarlig. I sin beskrivelse av familien bygde Talcott Parsons (1955) på en forståelse av mennesket som en del av en samfunnsorganisme og plasserte menn og kvinner nettopp etter denne funksjonelle arbeidsdelingen – i samfunnets produktive og reproduktive sfære (Parsons og Bales 1955:13-14).

² Stiklestad (2012:89) begrunner denne påstanden med utgangspunkt i de endrede *muligheter* for lesbiske og homofile – fra det skjulte til det åpne. Hvor lesbiske og homofile tidligere har fått barn innenfor en heterofil kontekst, er samme grupper i dag åpne fra start.

I løpet av de siste førti årene har det imidlertid skjedd radikale endringer i hvordan familie og hverdagsliv utformes. I 1972 ble ekteskapets monopol opphevet og de første formene for moderne samboerskap ble registrert. Samboerskap representerer således et skifte fra tradisjonelle levemåter, da ekteskapet tidligere var en lovfestet betingelse for etablering av foreldreskap og familie. Samtidig ble det langt vanligere å skille seg, og i dag er samboerskap, skilsmisse og samlivsbrudd noe av det som kjennetegner dagens familier (Noack 2004). I følge Irene Levin var det med disse nye familieformene at det ble stilt spørsmålsteget ved kjernefamilien som ideologi, noe som har medvirket til å destabilisere den tradisjonelle forståelsen av "familien" som en naturgitt institusjon (Levin 2004). Et annet kjennetegn ved utvikling på 1970-tallet var at førstegangsfødende ble eldre og kvinner fikk færre barn enn tidligere, noe som gjorde at også familiene er blitt mindre (sst.:42). I ettertid har disse utviklingstrekkene fått samlebetegnelsen *den andre demografiske utviklingen* (Van De Kaa 1994, Noack 2004). Det er flere endringer som har hatt stor betydning for hvordan familielivet utformes og praktiseres i dagens samfunn. Kravet om økt likestilling mellom menn og kvinner, samt kvinners deltakelse i arbeidslivet er viktige punkter, men også introduksjonen av nyere prevensjonsmidler og velferdsstatens utvikling (Noack 2004 :43). I sum har disse endringene påvirket våre forestillinger om og fortolkning av begrepet "familie" (Andersen 2003:16), og er således også viktige for å forstå fremveksten av det lesbiske foreldreskapet.

For lesbiske foreldre lever i dag side om side med et mangfold av familiekonstellasjoner og aleneforeldrefamilier, samboende familier og utvidede familier er bare noen eksempler som belyser denne utviklingen. Det er imidlertid viktig å påpeke at *variasjon* og *endring* er noe som etter all sannsynlighet alltid har preget familielivet i Norge (Sogner 2003). I følge Bech-Gernsheim (2002) er imidlertid det nye ved dagens mangfold at de i stor grad er resultatet av folks mer eller mindre bevisste valg. Hva som konstituerer en familie er ikke lenger gitt og vi snakker ikke lenger om *familien*, men *familier*. Selve begrepsbruken har med andre ord gått fra å omtales i entall til flertall (Ellingsæter og Leira 2004:16). I følge David Morgan (1996) er det ikke lenger fruktbart å snakke om familien om noe som *er*, men noe som *gjøres*. Med begrepet *familiepraksiser* fanges familiens dynamiske karakter opp i sin helhet, mener han. Fordi jeg i stor grad benytter en praksisorientert tilnærming til mødrenes hverdagsliv, samt analytiske verktøy som bygger videre på dette perspektivet, vil det også bli utdypet i slutten av neste kapittel. Men endringer til tross, forestillingen om den naturgitte kjernefamilien bestående av far, mor og barn er fortsatt et ideal i vårt samfunn. Dette er et paradoks idet den

funksjonsdelte kjernefamiliens storhetstid representerer en relativt kort periode i familiehistorien og utgjør et sentralt poeng som vi også skal se nærmere på i neste kapittel.

2.2 Lesbiske i en historisk kontekst

Mellom 1100 og 1972 var seksuell omgang mellom menn forbudt ved lov og i løpet av denne perioden har det vært ulike forståelser av homofili: Fra å bli omtalt som Ergi under vikingtiden, altså umannlighet eller svakhet, til unaturlig i den kristne forståelsen og til slutt til å bli medikalisert på slutten av 1800-tallet (Jordåen 2003). Seksuell omgang mellom kvinner har imidlertid aldri vært eksplisitt forbudt ved lov. Det betyr ikke at lesbiske kvinner er et nytt fenomen, ei heller at livet som ugift og barnløs var et enkelt og akseptert liv, men heller at det var nærmest utenkelig at kvinner skulle inngå i slike forhold.

De som valgte å leve utenfor ekteskapets rammer falt på 1800-tallet og starten av 1900-tallet innunder betegnelsen “peppermø”. I følge Hellesund (2001:142) var en del av disse gamle jomfruene, tantene, frøkne og resten av de ugifte kvinnene det vi i dag betegner som lesbiske. Hvor fjernt tanken om seksuell omgang mellom kvinner faktisk var, blir synlig når vi ser på diskusjonene knyttet til straffeloven i 1902. Stortingsrepresentant Graarud ønsket å gjøre loven kjønnsnøytral, noe som innebar at den også skulle omfatte kvinner. Statsråd Qvam på sin side motsatte seg på det sterkeste: *“Legemlig omgjængelse, kjønslig omgjængelse mellom to kvinder – har man hørt noget saadant? Det hører til de umulige ting”* (sitert i Jordåen 2003:39). Forestillingen om at kvinner ikke kunne ha seksualitet uten menn, førte til en viss aksept for at kvinner levde sammen. Men implisitt i dette ligger det også at lesbiske i stor grad har vært en usynlig gruppe, noe som har ført til at det i liten grad har eksistert et sosialt fellesskap for, og tilgjengelig kunnskap om, lesbisk historie og deres erfaringer. Å gi en historisk beskrivelse av lesbiske som gruppe er derfor vanskelig, men faller også utenfor denne oppgavens fokus. For å få et helhetlig bilde av hvordan det lesbiske foreldreskapet har blitt muliggjort kan det likevel være nyttig å få et innblikk i den organiserte delen av homohistorien.

2.2.1 Lesbiske og homofiles kamp for likestilling

Kampen for lesbiske og homofiles rettigheter i Norge kan spores tilbake til 1950 og etableringen av Det Norske Forbundet av 1948 (DNF-48), den første norske organisasjonen for homofile (Hennum 2001:85). Organiseringen de første tyve årene bar preg av mannlig dominans, mens lesbiske i stor grad levde i skjul. Det var først rundt 1970 at lesbiske ble synlige og deltok i kampen, og i 1970 var 20 % av medlemmene i DNF-48 kvinner (Friele

1997:24). Dette utgjør imidlertid ikke hele det lesbiske engasjement. Flere foretrakk å samarbeide med heterofile kvinner fremfor homofile menn og engasjerte seg derfor i organisasjoner rundt kvinnefrigjøringsbevegelsen.³ I følge Kim Friele kunne ikke lesbiske kvinners situasjon løsrives fra kvinners situasjon generelt. Man var lesbisk og kvinne i et samfunn undertrykket av menn (sst.:24).

Hvor det i starten handlet om synliggjøring, likeverd og respekt, ble kravet om juridiske rettigheter for homofilt og lesbisk *foreldreskap* en sentral del av kampen (Hennum 2001), og i 1984 ble retten til inseminasjon og adopsjon et ytterligere krav. I og med at kvinnebevegelsens kamp var rettet mot kvinners rettigheter på et mer generelt plan ble det i løpet av få år sett behovet for å danne en egen organisasjon, og i 1974 ble Lesbisk Bevegelse dannet.⁴ Organisasjonen var knyttet til kvinnefrigjøringsbevegelsen, men ble oppløst etter få år og nye alternative organisasjoner og grupper vokste frem, som Arbeidsgruppa for Homofil Frigjøring (AHF), Lesbisk Bevegelse og Lesbisk Mødregruppe. DNF-48 og AHF har i ettertid blitt det vi i dag kjenner til som Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transepersoner (LLH), den førende organisasjonen i Norge som jobber mot diskriminering av den skeive⁵ delen av befolkningen.

Til nå har vi fått et innblikk i den organiserte delen av kampen for skeive levemåter, men kanskje ikke så mye i resultatene av den. Fra 1970-tallet skjedde det betydelige holdningsendringer til fordel for lesbiske og homofile (Hegna m.fl. 1999) og det var først i denne perioden at arbeidet skulle få uttelling. I 1972 ble straffeloven mot homofili opphevet. Videre ble homofili demedikalisert i 1977, men ble først fjernet fra WHO's offisielle diagnosehåndbok ICD i 1990 (Hofgaard 2010, Stiklestad 2012).

De påfølgende juridiske rettighetene som ble innført fra tidlig 1990-tallet beveget seg i første omgang til å omhandle det lesbiske og homofile *parforholdet*. Dette må sees i sammenheng med at LLH, som stod i spissen for arbeidet, mente at gjennomslag for inseminasjon og adopsjon ville bli lettere *etter* at partnerskapsloven var vedtatt (Riksaasen 2002:12). De tok

³ Nyfeministene og Kvinnefronten som ble stiftet i 1972.

⁴ I følge Riksaasen var det ikke alle i kvinnebevegelsen som var like positiv til lesbisk engasjement i det deres kampsaker flyttet fokuset vekk fra de saker som var sentrale for kvinnefrigjøring, som kampen for selvbestemt abort og likelønn (Riksaasen 2002:11).

⁵ Begrepet *skeiv* kommer fra queer/skeiv teori som består av ulike perspektiver som setter spørsmålstegn ved heteroseksualiteten og den heterofile kjernefamiliens krav som det naturlige og selvfølgelig i vårt samfunn (se for eksempel Butler 2002). Begrepet har således den hensikt å belyse den kontrast mot det som ansees som "rett".

ikke feil. Men fra partnerskapsloven ble innført i 1993 og gav lesbiske og homofile juridiske rettigheter på lik linje med heterofile i et ekteskap,⁶ tok det enda ni år før muligheten til stebarnsadoptsjon ble innført. Og det var først med denne lovendringen i 2002 at registrerte partnere fikk mulighet til å adoptere partners barn. Med innføringen av felles ekteskapslov i 2009 er det i dag full rettslig likestilling mellom samkjønnede og heterofile. Dette innebærer at lesbiske og homofile kan inngå ekteskap på lik linje med heterofile par. Dessuten har endringer i adopsjonsloven gjort det mulig også for ektepar av samme kjønn å søke om adopsjon. Felles ekteskapslov innebærer også endringer i bioteknologiloven, og i dag kan også lesbiske samboere og ektepar bli vurdert til assistert befruktning. Samtidig ble den ikke-fødende morens posisjon styrket med fastsettelse av medmorskap. Dette var en direkte følge av innføringen av assistert befruktning for lesbiske, og det var med dette at det nye juridiske begrepet medmor ble innført i barneloven. Definisjonen av begrepet formuleres i barnelovens § 4a. 1.ledd:

“Som medmor til barnet skal reknast moras kvinnelige ektefelle eller sambuar, dersom medmorskapen følgjer av ekteskap, vedgåing eller dom”.

Videre forutsetter fastsettelse av medmorskap at barnet er unnfanget ved assistert befruktning. I tillegg er det krav til at befruktningen har foregått på godkjent klinikk og at kvinnen har samtykket til befruktningen. Medmorskapet fastsettes dersom identiteten til sædgiver er kjent. I de tilfeller hvor befruktningen har skjedd med ikke-sporbar donor må det søkes om stebarnsadoptsjon for at barnet skal sikres to juridiske foreldre (Ot.prp. nr 33. (2007-2008)). Felles ekteskapslov representerer således et radikalt skifte i homohistorien og viser at heller ikke lovverket er statisk, men til gjenstand for endring. Det betyr imidlertid ikke at lovverket er på lik linje med det som er den sosiale og kulturelle virkeligheten for mange. Et klart og tydelig eksempel på dette er barnelovens § 4a. 2. ledd som slår fast at et barn ikke kan ha både en far, og en medmor. Når det er sagt betyr heller ikke innføring av felles ekteskapslov at den biologiske kjernefamilien som en naturgitt kategori har mistet sin hegemoniske posisjon. Som allerede nevnt utgjør dette et viktig poeng i denne oppgaven som vi skal se nærmere på i neste kapittel.

⁶ Med like rettigheter og plikter på lik linje med heterofile, siktes det til de juridiske rettighetene som ble innført. Partnerskapsloven innebar ikke muligheten for å inngå partnerskap i kirke.

2.3 Assistert befruktning

Historisk sett har graviditet og reproduksjon vært uløselig koblet til den seksuelle akten mellom mann og kvinne.⁷ I barneboken *Kroppen* (1983) skildrer Trond Viggo Torgersen barnets opprinnelse med utgangspunkt i en slik naturlig gitt forståelse. På 1980-tallet var dette også en del av seksualundervisningen på TV-kanalen NRK og ble ansett for å være både åpent og utfordrende for sin tid. I boken kan man se bildet av mor og far i sengen, i deres felles hjem. Vi kan “alle” denne historien – fars sædcelle befrukter og blander seg med mors eggcelle, og som et resultat vokser babyen frem i magen til mamma. Dette er selvfølgelig en svært kort og enkel versjon, men den fanger opp det heteroseksuelle perspektivet historien er beskrevet ut fra. I dag produseres barn på flere ulike måter. Reproduksjon har ikke lenger en selvfølgelig kobling med seksualitet og jomfrufødsler er ikke avgrenset til religiøse fantasier. Torgersens historie er med andre ord ikke lenger tilfredsstillende som beskrivelse av hvordan barnet blir til.

Utviklingen av nye reproduksjonsteknologier kan dateres til 1978 da verdens første “prøverørsbarn” ble født i England (Richards 2004:481). Seks år senere ble det første norske barnet født ved hjelp av prøverørsbefruktning med modne egg (IVF) og i dag fødes det årlig over 2000 barn i Norge ved hjelp av assistert befruktning (Helsedirektoratet 2011).

I Norge er assistert befruktning regulert gjennom Lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (Bioteknologiloven). Assistert befruktning som begrep brukes som en samlebetegnelse for alle behandlingsformene og defineres i Bioteknologilovens § 2-1 som henholdsvis inseminasjon og befruktning utenfor kroppen. Inseminasjon defineres som innføring av ektemannens sæd eller donorsæd i kvinnen på annen måte enn ved samleie. Befruktning utenfor kroppen defineres videre som befruktning av egg utenfor kvinnens kropp. I og med at assistert befruktning for lesbiske kvinner først og fremst innebærer inseminasjon av donorsæd vil begrepet i denne oppgaven derfor også sikte til denne praksisen, selv om befruktning utenfor kroppen også kan være aktuelt i de tilfeller hvor kvinnen er påvist medisinsk infertilitet (Ot.prp.nr.33 (2007-2008)).

I Norge er det kun lov å bli befruktet med “åpen donor”, som i denne oppgaven vil bli betegnet som “sporbar donor”.⁸ Det betyr at barnet kan, som den eneste, få opplyst om donors

⁷ Det skal imidlertid nevnes at assistert befruktning har en lang historie og som Martin Richards påpeker kan praksisen spores så langt tilbake som til det Gamle Testamentet (Richards 2004:481).

⁸ Betegnelsen “åpen donor” kan for noen være misvisende og kan fort forveksles med en som barnet eller paret har mulighet til å ta kontakt med når de selv vil. Slik er det imidlertid ikke og jeg finner derfor betegnelsen “sporbar donor” som mer treffende idet donoren kan spores opp om barnet ønsker det når fylte 18 år.

identitet når fylte 18 år hvis han eller hun ønsker det. Sporbar donor står i kontrast til “anonym” eller “ikke-sporbar donor”. I disse tilfellene har sæddonasjonen skjedd fullstendig anonymt og verken klinikken, foreldrene eller barnet vil ha opplysninger om donor. Videre utføres assistert befruktning i Norge kun på kvinner som er gift eller samboer i ekteskapslignende forhold (Helsedirektoratet 2011).

Når heterofile par får barn ved hjelp av assistert befruktning, er det en etablert praksis å inseminere kvinnen med sperm fra en donor som ligner den ikke-biologiske forelderen av utseende (Bioteknologinemnda 2013). Denne praksisen har fått lite oppmerksomhet i Norge, til forskjell fra andre land som Storbritannia og USA, hvor fenomenet har blitt vel dokumentert i samfunnsvitenskapelig litteratur (se for eksempel Richards 2004, Snowden og Snowden 1998). I litteraturen har denne praksisen blitt begrepsfestet som *donormatching* og blitt forstått som en strategi for heteroseksuelle par til å kunne bli tatt som barnets biogenetiske foreldre – og på denne måten passe inn i hegemoniske forestillinger om familien (Haimes 1992, Nordqvist 2012). Dette er et av områdene som denne studien tar for seg i studiet av beslutningsprosesser knyttet til lesbisk foreldreskap.

Når et lesbisk par får barn ved hjelp av assistert befruktning velges en donor i samråd med lege og med mors fysiske karakteristikk, som hårfarge og høyde, blir ført ned. Men ofte må lesbiske og heterofile par som får barn ved hjelp av ABD kjøpe sperm av sædbank fra internett. Grunnen til dette er at det er en nedgang i antall sæddonasjoner i Norge. I 2005 var det 30 sædgivere, mens i 2009 ble det registrert kun 12 (Helsedirektoratet 2011:54). Uten å trekke for sterke slutninger er det grunn til å tro at nedgangen skyldes det faktum at donors anonymitet ble opphevet i denne perioden.

Til nå har vi sett lesbiske i en historisk kontekst og hvordan endringer i befolkningens holdninger, kvinners sysselsetting og kravet om økt likestilling mellom menn og kvinner har vært sentrale for fremveksten av planlagte lesbiske familiekonstellasjoner. Lesbiske er med andre ord ikke “fritatt” barnespørsmålet. For idet den lesbiske livsstilen og det lesbiske foreldreskapet har fått sosial anerkjennelse, har sammenhengen mellom lesbisk seksualitet og barnløshet blitt visket ut og mulighetene for det lesbiske foreldreskapet er større enn noen gang tidligere. Og det er nettopp disse mulighetene vi nå skal rette fokuset mot.

2.4 Fremveksten av lesbiske familiekonstellasjoner

Fremveksten av lesbiske familiekonstellasjoner kan spores til kvinner og menn med barn fra heterofile forhold, som endte sitt samliv på grunn av deres seksuelle preferanser (Stiklestad

2012:34, Weeks m.fl 2001:159). Den neste endringen er dannelsen av det *planlagte* samkjønnede foreldreskapet: At lesbiske kvinner og homofile menn har fått barn etter å ha definert seg som lesbiske og homofile. I følge Sigrun Stiklestad (2012:34) ble det planlagte samkjønnede foreldreskapet først til ved at lesbiske og homofile inngikk private avtaler om å få barn. Men i neste omgang var det først og fremst det planlagte lesbiske foreldreskapets muligheter som endret seg mest. Ved hjelp av assistert befruktning kan to kvinner i dag få barn uten å måtte inngå i samarbeid med en mann (sst.:34). Selv om tilbudet om assistert befruktning kun har vært tilgjengelig for lesbiske par i Norge siden 2009 har StorkKlinik i Danmark befruktet norske kvinner helt siden dens oppstart i 1999. Implisitt i denne praksisen ligger det at det er det lesbiske paret som skal være foreldrene, uten involvering av donor. Og det er i denne siste gruppen at parene i min studie befinner seg. Men, som Stiklestad (2012:55) påpeker, er det viktig å fremheve at de andre mulighetene fortsatt blir praktisert.

2.4.1 Lesbisk baby boom?

Siden 1990-tallet er det rapportert om en økning av lesbiske par som blir foreldre, både i Norge (Hegna m.fl 1999, Wiik m.fl. 2012) og i andre vestlige land (Donovan og Wilson 2008). I litteraturen er denne utviklingen blitt begrepsfestet med “lesbian baby boom” (Lewin 1993) og “gayby boom” (Dunne 2000). Selv om det har blitt bekreftet en økning er det i skrivende stund ingen statistikk som viser det totale antall planlagte lesbiske familiekonstellasjoner. Grunnen til dette er at det heller ikke finnes en oversikt over antall mennesker som lever som lesbisk eller homofil, noe som gjør dem til det som kalles en skjult populasjon (Halvorsen 2002). Vi skal allikevel gjøre et forsøk på å få en oversikt.

I en undersøkelse av levekår og livskvalitet blant 2987 selv-identifiserte lesbiske kvinner og homofile menn fra 1999 kommer det frem at 13 prosent av de lesbiske kvinnene i undersøkelsen hadde egne barn og at 78 prosent av disse barna ble født i et tidligere heterofilt forhold. Samtidig oppgav 29 prosent av de som ikke selv hadde barn at de ønsket seg det (Hegna m.fl 1999). En av de nyeste studiene på feltet viser at det har vært en økning blant andelen likekjønnede foreldre siden den gang, og da spesielt blant lesbiske. Med utgangspunkt i samkjønnede par registrert i samliv viser Wiik, Seierstad og Noack at det mellom 1993 og 2001 bare var 6 prosent av parene som hadde ett eller flere felles barn til forskjell fra 18 prosent i perioden 2002 til 2010. Av de totalt 3861 samkjønnede parene som ble formalisert i perioden 1993 – 2010 er det registrert 661 barn, hvorav 590 av barna har to mødre (Wiik m.fl 2012:7). Det er imidlertid viktig å ta hensyn til at begge undersøkelsene tar utgangspunkt i selv-identifiserte samkjønnede foreldre. Selv om det i dag er større aksept for å

leve ut sin seksuelle orientering, er det grunn til å tro at det også i dag er lesbiske og homofile foreldre som velger å holde dette skjult for omverden. I følge Stiklestad er det sannsynligvis slik at mørketallene derfor også er store (Stiklestad 2012:89). At det norske samfunnets sosiale rom fortsatt bærer preg av homonegative holdninger og skepsis knyttet til samkjønnet foreldreskap kommer frem både i nyere holdningsundersøkelser (Hollekim m.fl. 2012), samt studier av lesbiske, homofile, transseksuelle og bifile arbeidstakere som velger å holde sin seksuelle orientering/ familiekonstellasjon skjult for sine kollegaer (Grønningsæter og Lescher-Nuland 2010).

I og med at denne oppgaven tar sikte på lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd er det på sin plass å prøve å danne seg et bilde av dette antallet separat. Som allerede nevnt ble ikke assistert befruktning et tilbud for lesbiske par i Norge før 1. januar 2009. Mens store ord og sterke meninger ble vekslert i debattens hete, i forkant av lovendringene, ble en rekke lesbiske par befruktet ved StorkKlinik i Danmark. I følge Stiklestad (2012) har norske kvinner oppsøkt klinikken helt fra dens oppstart i 1999. Men det er først fra 2004 at antallet norske inseminerte par ble registrert, og det ble da utført behandling på 228 par. I 2008 steg dette tallet til 441 (Stiklestad 2012, Helsedirektoratet 2011). I 2009 var det imidlertid en nedgang med 289 inseminasjoner ved Storkklinikken, noe som mest sannsynlig har sammenheng med innføringen av assistert befruktning for lesbiske par i Norge. Videre ble det fra 1999 og frem til 2007 hovedsakelig utført inseminasjon av ikke-sporbar donorsperm på StorkKlinik. Av de totalt 421 inseminasjonene som ble utført på norske lesbiske par i 2007 ble 83 befruktet med sporbar donorsperm og 338 med ikke-sporbar donorsperm. Tall for 2008 viser at 150 par valgte sporbar og 290 valgte ikke-sporbar og i 2009 ble 110 inseminert med sporbar og 151 par inseminert med ikke-sporbar donorsæd.

Norske lesbiske par blir fortsatt befruktet på Storkklinikken samt andre klinikker i Danmark⁹. Men de nye mulighetene her til lands har gjort at stadig flere lesbiske par ønsker å benytte seg av mulighetene i Norge og i dag utgjør lesbiske 50 prosent av parene som behandles med donorsæd (Helsedirektoratet 2011). I skrivende stund er det imidlertid ikke blitt publisert antall inseminasjoner etter lovendringene.

Hvorvidt vi er vitne til en “gay boom” eller ei er vanskelig å si, men det er liten tvil om at det lesbiske foreldreskapet er i vekst. Fra et sosiologisk ståsted befinner vi oss derfor i en

⁹ Det er ulike grunner til dette og blant mine informanter var det spesielt to grunner som ble fremhevet: For det første er antallet sæddonasjoner i Norge lavt og for det andre at noen par ønsker ikke-sporbar donor.

spennende tid: På den ene siden er mulighetene til det lesbiske foreldreskapet større enn noen gang. Lesbiske kan i dag planlegge barn innenfor rammene av parforholdet og praktisere foreldreskap i det åpne. På den annen side har vi også sett at det planlagte lesbiske foreldreskapet i Norge er et relativt nytt fenomen, og fortsatt utgjør denne familiekonstellasjonen en minoritet i vårt samfunn. Gjennom å fokusere utelukkende på lesbiske par som har fått barn gjennom ABD vil det derfor bli spennende å se hvordan de planlegger og praktiserer foreldreskap. Det er nettopp i denne spenningen mellom nye muligheter og få retningslinjer at denne oppgaven har sitt utgangspunkt. For når man ikke har det heterofile rammeverket som utgangspunkt er det i teorien heller ingen “social scripts” for hvordan man skaper og praktiserer familie. Derfor er det også “empty spaces” som lesbiske selv må fylle ut og hvor muligheten for nye kreative løsninger blir til (Hicks 2006).

2.5 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett nærmere på tre parallelle utviklingstrekk som har vært sentrale for fremveksten av det lesbiske foreldreskapet. Ikke bare har kampen for lesbiske og homofiles rettigheter spilt en stor rolle, kvinners sysselsetting og økt likestilling mellom menn og kvinner har hatt stor betydning for hvordan familielivet praktiseres. Samtidig har utviklingen av nyere reproduksjonsteknologier gjort det mulig for lesbiske par å få barn, uten involvering av en tredje part. Mangel på plass og oppgavens fokus avgrenser fremstillingen til å ta en lineær form og de variasjoner som alltid har preget familielivet fanges ikke opp i sin helhet. Poenget i denne sammenheng har imidlertid vært å belyse de muligheter som har fremkommet de siste årene og således sette lesbiske i en historisk kontekst. Samtidig har fremstillingen synliggjort heteroseksualitetens privilegerte posisjon gjennom historien, samt den funksjonsdelte kjernefamiliens korte periode. For til tross for et økende mangfold av familiekonstellasjoner og juridisk og sosial anerkjennelse av samkjønnet foreldreskap, har den biologiske kjernefamilien en dominerende posisjon for vår forståelse av hva som utgjør en familie og således også hva som utgjør slektskapsbånd. Skillet mellom nye virkeligheter og tradisjonelle forståelser utgjør et sentralt poeng i denne masteroppgave og vil bli belyst nærmere i neste kapittel. Men først skal vi rette fokuset mot to forståelser av endrede premisser for familieliv og parforhold.

3 Teoretisk bakteppe

Denne oppgaven tar sikte på å studere lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning. Den ser nærmere på beslutningsprosesser knyttet til planleggingen av foreldreskapet og da med fokus på begrunnelser for valg av donor og etternavn. Samtidig undersøkes parenes morspraksiser og møte med omgivelsene. I dette kapittelet vil jeg belyse ulike teoretiske innspill til feltet jeg studerer og perspektiver jeg har benyttet i analysen.

I første del vil jeg gjøre rede for to sentrale forståelser av fremveksten av samkjønnet foreldreskap: familien er i krise og individualiseringstesen. Hvor førstnevnte vil bli belyst av den offentlige debatten skal vi se nærmere på individualisering hovedsakelig i lys av Giddens (1992), for så å se hvordan hans begrepsapparat har vist seg fruktbart i studiet av samkjønnet foreldreskap. Videre vil jeg gjøre rede for empiriske bidrag som fremhever den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon og gjøre rede for begrep som fanger opp denne familieformens dominans. I og med at lesbiske mødre konstruerer og praktiserer foreldreskap og familie i et samfunn hvor blodsband blir ansett som viktig vil jeg supplere med sosialantropologiske slektskapsforståelser.

I siste del skal vi se nærmere på praksisbegrepet i lys av David Morgan (1996) og fremvisningsbegrepet til Finch (2007). Til slutt skal vi se nærmere på Goffman (1968) og hans begrep om stigma som også utgjør et viktig analytisk verktøy i analysens siste del.

3.1 Ett fenomen - ulike forståelser

Den offentlige og akademiske debatten knyttet til disse endringene ser ut til å befinne seg i to ytterpunkter. På den ene siden er det de som forstår endringen som en negativ utviklingen, et uttrykk for individualisme og moralsk forfall. I et slikt perspektiv forstås individualisering som tap av forpliktelse og familien har blitt holdt frem som å være i krise – i ferd med å gå i oppløsning (Dennis og Erdos 1993, Phillips 1998, Murray m.fl. 1996). På den annen side har endringene blitt forstått i relasjon til selvrealiserende menn og kvinner som er mindre bundet av plikt, mer uavhengig og som søker etter demokratiske parforhold. Kjærligheten får større rom i vår tid, men hvorvidt den holder blir mer usikkert.

I første omgang skal vi se nærmere på familieendring i det negative perspektivet og da hovedsakelig i den offentlige debatten. I andre omgang vil jeg gi en oversikt over individualiseringstesen i lys av Giddens og Beck og Beck-Gernsheim, for så å gjøre rede for Giddens sitt teoretiske bidrag til dagens parforhold og familieliv.

3.1.1 Individualisering: Familien i krise

Debatten om at familien er i krise er ikke ny. I følge Carol Smart har endringer i familielivet sjeldent blitt mottatt positivt. Idealet er den stabile familien (Smart 2007:13). Sogner (2003:245-246) viser hvordan “familien” blir forstått som et fundament i samfunnet og hvordan rådende familieverdier har kommet til uttrykk i politikken på 2000-tallet. Det heteroseksuelle ekteskapet har blitt forstått som den beste og mest forpliktende rammen for familien. Forståelsen bygger på at stabile og trygge familierelasjoner, samt det motsatte, får ringvirkninger – både for familiens medlemmer og for samfunnet. I likhet med Smart påpeker også hun at “familiepessimister” ikke er spesielt for vår tid. Eksempelvis ble den gryende kampen for kvinnefrigjøring på slutten av 1800-tallet forstått som en kilde til samfunnsproblemer. Men som Smart og Neale (1999:28) påpeker har disse pessimistiske argumentene blitt styrket i vår tid, gjennom at statistikk av samlivsformer blir konstruert som trender. Eksempelvis blir skilsmisser, samboerskap og aleneforeldre holdt frem som indikator på moralsk forfall og familien har blitt holdt frem som å være i krise. I dette ligger det samtidig en tendens til å bruke 1950-tallet som sammenligningsgrunnlag for all endring som har skjedd. Dette til tross for at kjernefamilien er relativt ny i et historisk perspektiv og som kom med industrialiseringen på 1850-tallet og fremover. Og som vi så i forrige kapittel representerer den funksjonsdelte kjernefamilien kun en kort periode i vår tid. Likevel har 50-tallets kjernefamilie blitt et utgangspunkt som alle familier dømmes ut fra. Videre forstås den som den *tradisjonelle* familieformen i det den er diskursivt konstruert som måten familien var *før* endringene fant sted (Smart og Neale 1999:27-28). På 1990-tallet var det en rekke teoretikere som holdt frem dette perspektivet hvor “moderne” familieformer ble forstått som kilden til sosiale problem. For eksempel holdt Murray m.fl (1996) frem alenemødre og deres barn som en underklasse kjennetegnet av kriminalitet og vold. På det politiske plan har bekymringene kommet spesielt til uttrykk i USA, hvor konservativ familiepolitikk har livnært seg ved å fremheve og appellere til kjernefamilien som en naturgitt kategori (Ellingsæter og Leira 2004:18).

I sin avhandling synliggjør Kari Moxnes (1990) den rådende familieideologien ved å fremheve at kjernefamilien har vært et ideal i mye større grad enn tidligere forskere til da ville se. Både i litteraturen (for eksempel Parsons og Bales 1955) og i det offentlige (religiøse ledere og konservative politikere) (Moxnes 1990:30). Med utgangspunkt i mytene om skilsmisens konsekvenser, altså at skilsmissebarn blir kriminelle, rusmisbrukere, homoseksuelle og så videre, skaper Moxnes ett mer nyansert bilde av hva som faktisk skjer.

Likeså har flere empiriske bidrag vist at familiepraksiser har endret karakter, men at verdier som forpliktelse, kjærlighet og støtte fortsatt er like mye til stede (Williams 2004, Smart og Neale 1999).

Motstandere av lesbisk foreldreskap i USA og England har også tatt utgangspunkt i familien som en naturgitt kategori og et spesielt fokus har vært rettet mot potensielle risiko av å vokse opp uten en far. Likeså blir lesbiske fremstilt som truende mot familiens stabilitet og således som eksempel på “egoistisk individualisme” (Phillips 1998). Hvis vi retter fokuset mot vårt eget land kom moralske forestillinger om hvordan foreldreskap og familie *burde* være til uttrykk da adopsjon for lesbiske og homofile ble satt på dagsordenen i 1993. Som Stiklestad (2012) påpeker har kombinasjonen homofil og barn vært et omstridt tema siden den gang, og da spesielt fra konservative politikere og religiøse ledere. Men den offentlige oppmerksomheten har i stor grad vært rettet mot lesbiske med barn, og da særlig på grunn av innføringen av assistert befruktning for lesbiske kvinner. I sin avhandling fremhever hun hvordan innvendingene mot lesbiske familier har endret karakter – fra kritikere som har hevdet at samkjønnet foreldreskap kan skade barnets psykologiske utvikling, til bekymringer om at barna vil bli lesbiske eller homofile, til å bli mobbet og til slutt at fraværet av en farsfigur kan være skadelig for barnet (Stiklestad 2012:35). En av de fremste norske forkjemperne for tradisjonelle verdier knyttet til ekteskap og foreldreskap er Nina Karin Monsen (2009). Hennes forståelse av ekteskap og foreldreskap er grunnet teologisk, kulturelt og historisk med at stabile og universelle verdier er viktig for mennesket. Med innføring av felles ekteskapslov ville noen kanskje hevde at et slikt perspektiv representerer en marginalisert og opposisjonell stemme i dag. En som har undersøkt dette spørsmålet nærmere er Unn Conradi Andersen (2010). Uten å gå for dypt inn på hennes artikkel her mener hun at Monsen sitt perspektiv vanskelig kan kalles opposisjonell og alternativ idet biologi, slekt og religion fortsatt legger premissene for deler av den dominerende diskursen i norsk offentlighet (sst.:71). Monsen sine argumenter for å “restabilisere” familien er med andre ord verken nytt eller marginalisert, og det er dette sosiale klima at parene i min studie har konstruert og manøvrert seg og sine familier i.

Til nå har vi sett at bekymringer over familieutviklingen er grunnet i bruddet med det som forstås som “naturlig”. Men likeså har det blitt påpekt at denne forestillingen heller ikke er ny. Ellingsæter og Leira treffer godt når de påpeker at familieendringer verken går støyfritt eller smertefritt for seg (Ellingsæter og Leira 2004:13). I kontrast til denne negative forståelsen har

Giddens (1992) og Beck og Beck Gernsheim (1995, 2002) foreslått et alternativt perspektiv til dagens familieliv. Og det er nettopp dette perspektivet vi nå skal se rette fokuset mot.

3.1.2 Individualiseringstesen

Fra 1990 har begrepene om *individualisering* eller *avtradisjonisering* fått gjennomslag innenfor samfunnsvitenskapelige tenkemåter og blitt trukket på for å forklare det mangfold av familieformer som har funnet sted i vår tid (Giddens 1992, 1994, Beck og Beck-Gernsheim 1995). I sin modernitetsteori trekker Giddens (1991) et skille mellom det førmoderne og det senmoderne samfunn for å forklare sitt poeng. I det førmoderne, mener han, var samfunnet hovedsakelig regulert gjennom tradisjonelle samfunnsstrukturer. I vår tid preges samfunnet og det sosiale liv av *refleksivitet*. Det vil si aktive beslutninger basert på bevisst informasjonsbearbeiding (Aakvaag 2008:271). Med dette mener han ikke at vi er fristilt fra ytre krefter, ei heller at vi lever i et samfunn uten tradisjon, men heller at tradisjoner som tidligere formet våre handlinger og tenkemåter i mindre grad gjør seg gjeldende (Giddens 1991:38). Med andre ord blir det som tidligere ble tatt som selvfølgelig og naturlig, som kjønn og klasse, utsatt for nøyere ettersyn. Tradisjonens gitte natur er ikke lenger tilstrekkelig som begrunnelse og legitimering, og erstattes således med refleksivitet som et konstituerende element i alle former for sosial aktivitet. Ting som før ble tatt for gitt blir derfor til gjenstand for forhandling, og i følge Giddens innebærer dette at individet selv må aktivt jobbe med å konstruere sin egen identitet gjennom “the project of the self” (sst.:38). I likhet mener også Beck og Beck-Gernsheim at mennesker i mindre grad lever etter gitte moralske koder. Identitet og livsvei blir til gjenstand for valg, forhandling og ansvar i en kontekst hvor man, med litt fantasi, kan si at “anything goes” (Beck og Beck-Gernsheim 1995:34). Det er spesielt to sitater hentet fra hver av dem som fremhever deres poeng:

Our interpersonal existence is being transfigured, involving us all in what I shall call everyday social experiments, with which wider social changes more or less oblige us all to engage (Giddens 1992:8).

It is no longer possible to pronounce in some binding way what family, marriage, parenthood, sexuality or love mean, what they should or could be; rather, these vary in substance, expectations, norms and morality from individual to individual and from relationship to relationship (Beck og Beck-Gernsheim 1995:5)

Hvor Beck har blitt kritisert for å fokusere utelukkende på heterofile, mener Giddens at lesbiske og homofile er “the prime everyday experimenters” som en stund har opplevd det som begynner å bli mer og mer vanlig også for heterofile par (Giddens 1992:135). Det skal

imidlertid nevnes at heller ikke Giddens tar eksplisitt for seg lesbiske og homofile som så, men heller som eksempel for å belyse hans teori om dagens parforhold. Til forskjell fra det mer pessimistiske perspektivet vi så ovenfor kommer således både Beck og Beck-Gernsheim og Giddens med alternative forståelser til endringene som har funnet sted de siste førti årene. Egoistisk individualisme og en meg-først filosofi er ikke tilstrekkelig for å forstå familieliv i dag, mener de. Og med utgangspunkt i Giddens sin bok *The Transformation of Intimacy* skal vi nå rette fokuset mot en av de mest innflytelsesrike verkene i studiet av samkjønnet foreldreskap.

3.1.3 Anthony Giddens og “det rene forhold”

I følge Giddens har det skjedd en reorganisering av parforholdets betydning: Fra den *romantiske kjærligheten* til *det rene forholdet* (Giddens 1992). Med romantisk kjærlighet sikter Giddens til siste del av 1700-tallet hvor menneskets syn på ekteskapets betydning og innhold endret seg betraktelig. For kjærlighet, som Giddens påpeker, har ikke alltid vært utgangspunktet for samlivet og seksualiteten for øvrig. Dette betyr ikke at kjærlighet ikke har funnet sted i tidligere generasjoners parforhold, men at nærheten mellom mann og kvinne først har vokst frem i ettertid av parforholdets etablering (sst.:38). I følge Giddens spilte økningen av noveller i litteraturen en sentral rolle for fremveksten av romantisk kjærlighet, i det kjærlighet som et idealisert objekt ble spredt ut som idé. Denne idéen baserte seg således på lik grad av kjærlighet fra begge sider hvor “for evig og alltid” var et sentralt kjennetegn. Til tross for forestillingen om et likestilt forhold, basert på lik grad av tiltrekning og forpliktelse fra begge sider, karakteriseres den romantiske kjærligheten i tillegg av menns dominans over kvinner (sst.:39).

Dagens parforhold baserer seg på nye premisser, mener Giddens. Hvor den romantiske kjærligheten kan sies å ha koblet kjærlighet og seksualitet, er et sentralt kjennetegn ved vår tid at den seksuelle akten og reproduksjonen frakobles, en utvikling Giddens betegner som *plastisk seksualitet*. I det senmoderne blir dessuten ytre sosiale og økonomiske faktorer mindre viktig, i følge Giddens, og vi trenger nye begreper for å fange opp de endrede premissene som ligger til grunn for vårt samliv. *Det rene forholdet* sikter i så måte til den situasjon hvor to personer inngår i en sosial relasjon for forholdets egen skyld (sst.:58). Det betyr ikke at forpliktelser ikke finner sted i det rene forholdet og at “for evig og alltid” er løfter som ikke lenger blir utvekslet, men heller at disse løftene kun gjelder så lenge individets personlige behov blir dekket. I og med at parforholdet i mindre grad er gitt og opprettholdt av

gitte sosial strukturer vil partene i et forhold søke å pleie en ny form for kjærlighet, noe Giddens har gitt betegnelsen *konfluerende kjærlighet*. Til forskjell fra den romantiske kjærligheten er denne dynamisk og forutsetter en likestilling i forhold til et følelsesmessig *give and take* (sst.:58). Å åpne seg for den andre blir derfor et viktig stikkord for dagens parforhold i det kjærligheten utvikler seg i samme takt som nivået for intimitet (sst.:62).

Som så vidt antydnet åpner det rene forholdet opp for mer fleksible og egalitære forhold mellom par. Denne fleksibiliteten involverer en toleranse for alternative og mer eksperimentelle intimiteter, som for eksempel å leve i et lesbisk forhold. Disse nye livseksperimentene blir derfor mer risikable i den forstand at de ikke lenger er styrt av faste regler. Forhandling blir derfor et viktig stikkord i det rene forholdet i og med at “for evig og alltid” kun finner sted så lenge begge parters behov blir dekket.

3.1.4 Families of choice: Individualisering som fruktbart utgangspunkt

Selv om Giddens sin forståelse av parforholdet har blitt kritisert fra flere hold (se for eksempel Jamieson 1999, Gross 2005), har hans begrepsapparat hatt stor innflytelse i noen av de mest kjente studiene av samkjønnet parforhold og foreldreskap (Weeks m.fl 2001, Dunne 2000, Donovan og Wilson 2008), og således fått en sentral posisjon innenfor denne delen av familiesosiologien. For å få et nærmere innblikk i feltet og for å fremheve debattens kjerne skal jeg derfor gå nærmere inn på noen av de mest sentrale empiriske bidragene hvor Giddens sin teori står sentralt.

I boken *Same sex intimacies – Families of choice and other life experiments* bygger Weeks, Heaphy og Donovan (2001) på idéen om at samkjønnede praktiserer det som har blitt begrepsfestet som *families of choice* (Nardi 1992, Weston 1991) og posisjonerer det intime liv av lesbiske og homofile i relasjon til de sosiale endringer som har funnet sted. Inspirert av Giddens identifiserte forfatterne nye muligheter for skeive til å leve ut sin identitet i det offentlige og argumenterer for at deres funn er et resultat av en todelt prosess. På den ene siden ser de det som utfallet av en nyvunnet selvtillit hos informantene selv. Selvtilliten, mener de, kommer av den økte sosiale aksepten fra samfunnet som igjen produserer en form for kreativitet blant lesbiske og homofile. På den annen side ser forfatterne disse nye mulighetene som resultatet av de mer omfattende endringer i det intime liv som kommer av den tradisjonelle heteroseksuelle familiemodellens tap av hegemonisk posisjon (Weeks m.fl. 2001:180). Videre argumenterer de for at lesbiske og homofiles liv karakteriseres av

kreativitet, forhandling og eksperimenter:

‘...emerging non-heterosexual ways of being can be seen as indices of something new: positive and creative responses to social and cultural change, which are genuine “experiments of living” (sst.:47).

I forhold til det lesbiske foreldreskapet mer konkret:

‘.. non – heterosexuals parents are doing parenting ‘on the hoof,’ without obvious guidelines. This is especially the case when children result from insemination. Many of the traditional assumptions about parenting do not/or need not apply.’ (sst.:168).

Det betyr ikke at forfatterne ikke tar høyde for normativ motvind i sin studie. Deres funn og poeng ligger heller i det at lesbiske og homofile har større rom for kreative handlinger. Det finnes ingen rammeverk for samkjønnet samliv og foreldreskap, noe som gjør at lesbiske og homofile må være “arch inventors” i deres familiedannelse (sst.:20). På denne måten, mener de, snur lesbiske og homofile opp ned på og utfordrer vante forestillinger knyttet til familie og foreldreskap (sst.:198). Med dette bidraget har Weeks m.fl sin empiriske studie blitt et sentralt referansepunkt innenfor forskning på samkjønnede familiekonstellasjoner.

Hvor Weeks og kompani fokuserer på lesbiske og homofile generelt, tar studiene til Dunne (2000) og Donovan og Wilson (2008) for seg det lesbiske foreldreskapet mer konkret. De fokuserer begge på planleggingsfasen og perioden etter barnet ble født. Når lesbiske blir foreldre, mener Dunne, gjør de også deres liv forståelig for andre. Med dette mener hun at hvor det å være lesbisk kan forstås som annerledes og underlig for heteroseksuelle observanter, er foreldreskap noe også heterofile kan kjenne seg igjen i (Dunne 2000:13). Og det er gjennom denne forståeliggjøringen at de redefinerer grensene og meningsinnholdet av foreldreskap. Eksempel på dette i studien er par som hadde et anstrengt forhold til sine foreldre før foreldreskapet, opplevde støtte og forståelse når barnet kom til verden. Videre mener hun at når to kvinner gjør foreldreskap sammen er det samtidig også et fravær av det kjønnede, innskrevne hierarki. I fraværet av heteroseksuelle retningslinjer må derfor lesbiske foreldre “make it up as they go along”, noe som gir større rom for egalitære forhold og kreative løsninger i familieorganiseringen. (2000:13).

I sin studie tar Donovan og Wilson utgangspunkt i lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning. Med utgangspunkt i deres empiriske materiale hevder

forfatterne at beslutninger knyttet til familiekonstruksjonen i stor grad var rettet mot å sikre familienes integritet og da spesielt med tanke på medmors posisjon. I likhet med studien ovenfor argumenterer de for hvordan parene søker likestilling i deres foreldreskap. Med utgangspunkt i sine egne og tidligere studier hevdes det i begge tilfeller at lesbiske foreldre illustrerer det refleksive prosjekt *par excellence*, som beskrevet av Giddens (Donovan og Wilson 2008:651, Dunne 2000:16). Slik jeg forstår deres konklusjoner mener de at når man ikke har det heteroseksuelle parforholdet som rammeverk for foreldreskapet må lesbiske par aktivt ta valg, sette streker og forhandle over områder som ofte blir tatt for gitt. I et slikt perspektiv forstås lesbiske foreldre som radikale nyskapere hvor de fremfor å kopiere tradisjonelle forestillinger knyttet til familie finner nye måter å konstruere og praktisere familie og foreldreskap på som er “lesbian identified” (Jones 2005:234).

Det er imidlertid et viktig poeng jeg ønsker å rette fokuset mot. Sett bort fra Donovan og Wilson, ble både Weeks m.fl. og Dunne sine respektive undersøkelser utført en tid tilbake. For lettere å fremheve dette poenget vil jeg ta utgangspunkt i studien til førstnevnte. Intervjuene som studien til Weeks m.fl. baserer seg på ble utført mellom 1995 og 1996. Et sentralt poeng for forfatterens argumenter om nyskapning og kreative løsninger ligger i at parforhold og foreldreskap har blitt konstruert *utenfor* de samme retningslinjene og normene som mange heterofile. Siden da har det skjedd radikale endringer både på det sosiale, kulturelle og politiske planet. Spørsmålet jeg stiller i denne sammenheng er hvilke betydning disse endringene har hatt og hvorvidt dette rammeverket som fokuserer på “families of choice”, kreativitet og nyskapning fortsatt er fruktbare utgangspunkt?

I følge Seidman (2002) er det et paradoks knyttet til samspillet mellom større rettigheter for lesbiske og homofile og den heteroseksuelle dominans. For å fremheve sitt poeng skiller Seidman mellom *the closet* og *beyond the closet*. The closet, eller skapet, sikter til perioden før lesbiske og homofiles rettigheter ble implimentert og hvor mennesker som levde ut sin skeive seksuelle legning ble forstått som “outsiders, as moral, social, and political aliens” (Seidman 2002:173). Med tilkjennelsen av juridiske rettigheter ble mulighetene til å leve åpent som lesbisk eller homofil drastisk endret. Som Seidman påpeker er det fortsatt flere som lever i skapet og skjuler sine seksuelle preferanser, men hans poeng ligger heller i at skapet ikke lenger fungerer som den definerende strukturen som organiserer det lesbiske og homofile liv. For i følge Seidman lever lesbiske og homofile i større grad sitt liv utenfor skapet, i et samfunn som er preget av heteroseksuell dominans. Paradokset knyttet til denne overgangen

ligger derfor i at idet livet blir levd innenfor denne konteksten, leves det også etter heterofile spilleregler (sst.:12-13). Hvis man ønsker aksept som lesbiske foreldre i et slikt perspektiv er det med andre ord ikke like stort rom for kreative løsninger.

3.1.5 Annen tidligere forskning

I sin studie av det planlagte lesbiske foreldreskapet posisjonerer også Almack (2002) seg innenfor debattene skissert ovenfor. Med et nærmere blikk på biologisk mor og medmors familiepraksiser hevder den britiske sosiologen at Weeks m.fl. har rett i at lesbiske er involvert i innovative familiepraksiser. Men samtidig er disse praksisene lokalisert i et samfunn hvor kravene til det “gode morskapet” ikke er til forhandling og det blir således vanskelig å skape familie som står i strid med dominerende forestillinger om morskap, mener hun.

Tor Folgerøs (2001) hovedfagsoppgave i etnologi representerer den første studien av lesbisk og homofilt foreldreskap i Norge. Med fokus på familie, kjønn og biologi hevder han at samkjønnede familier ikke bare overskrider etablerte normer knyttet til kjønn, seksualitet og foreldreskap, men også reproducerer dem. Med dette mener Folgerø at lesbiske og homofiles familiepraksiser problematiserer heteroseksualitetens privilegerte posisjon og på denne måten utfordrer den. Men gjennom disse praksisene, mener han, stadfestes også heteroseksuelle verdier og heteronormative antakelser knyttet til barndom, farskap, morskap, familie og slektskap (Folgerø 2001:112). Norske studier som har fulgt etter¹⁰ har hatt ulike tilnærminger, men konkludert på lignende vis: Samkjønnede foreldre både utfordrer og reproducerer den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon (Riksaasen 2002, Andersen 2003, Ore 2009).

“Families of choice”-paradigmet har etablert seg som et sentralt utgangspunkt i studiet av samkjønnet foreldreskap. Men som vi ser ovenfor er det grunn til å sette spørsmålsteget ved hvordan eller hvorvidt tradisjonelle forestillinger innvirker på parenes familiekonstruksjon og familiepraksiser. I og med at dette utgjør et sentralt rammeverk for denne oppgaven skal vi nå se nærmere på den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon.

¹⁰ Av de få studiene utført på lesbiske og homofile foreldre i Norge er det i hovedsak hovedfags- og mastergradsstudenter som har bedrevet forskning på dette tema. To unntak er Arnfinn Andersen (2003) og Sigrun Saur Stiklestad (2012) sine doktorgradsavhandlinger.

3.2 Den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon

Familiens dynamiske karakter kommer til uttrykk i alle samfunn. For i enhver kultur finnes det et mangfold av familiekonstellasjoner, men i alle kulturer vil det også finnes hegemoniske ideal som andre familier måles ut fra. I vestlige samfunn er det den biologiske kjernefamilien som har en slik posisjon (Gillis 1996, Moxnes 1990, Ulvik 2007). I denne delen av oppgaven skal vi se nærmere på familiens hegemoniske posisjon. Men for å gjøre så kan det være nyttig å trekke et skille mellom *hegemoni* og *ideologi*, og ikke minst se nærmere på betydningen av begrepene.

Innenfor samtlige kulturer, mener Gramsci (1971), er det et felles repertoar av praksiser, symboler og meninger, hvor det utspiller seg en gjensidig påvirkning mellom dominans og motstand. Videre blir makt utøvd i to former – gjennom hegemoni og ideologi. I følge Gramsci kan ideologi forstås som den makt som utøves gjennom mennesker og ulike grupper hvor meninger og verdier utgjør et verdensbilde som blir argumentert og eksplisitt gitt uttrykk for (sst.:138). Kirkens reaksjon på homofilidebatten er et eksempel på ideologi (Moxnes 2001:62). Da homofile forlot feltet for hegemonisk tabu i det norske samfunn måtte kirken således begynne å utvikle en ideologi for å begrunne avvisningen av homoseksualitet.

Dette fører meg til den andre formen for makt og til hegemonibegrepet. Denne formen for makt utøves ikke av noen bestemte aktører, men skjuler seg i dagliglivets former (Gramsci 1971:12). Det er den implisitte forståelsen av verden, det som blir tatt for gitt og forstått som naturlig. Det er en internalisert makt. Hegemoni som begrep sikter ikke bare til en bestemt form for forståelse av verden, men den dominerende forståelsen som gjennom historien har innprentet seg som sann og universell. Det refererer således til selve det system hvor forestillinger og kulturelle bilder som er blitt selvfølgelige for oss – et uttrykk for det “naturlige”, for den formen verden har. Hegemonibegrepet til Gramsci er med andre ord nært beslektet med Bourdieu (1977) og hans begrep om *doxa*, da det tar for seg de sider av vår livsverden som ofte blir tatt for gitt. I følge Bourdieu er familie som et klassifiseringsbegrep både en beskrivelse og en norm, men blir sjeldent oppfattet som det ettersom den er universelt akseptert og betraktet som selvsagt. Videre er familien et privilegium, instituert i en universell norm:

“A de facto privilege that implies a symbolic privilege – the privilege of being *comme il faut*, conforming to the norm, and therefore enjoying a symbolic profit of normality” (Bourdieu 1998:69).

Den biologiske kjernefamilien har videre en privilegert posisjon fordi den legitimeres gjennom referanser til naturen. Den er “naturlig” i det naturen er innrettet slik at man trenger både en sædcelle og eggcelle for å skape barn, og således fremstår også kjernefamilien som en selvsagthet som ikke trenger nøyere grunnleggelse. Den er “naturlig” i det den reflekterer komplementariteten i naturen. Slike rammer å vokse opp i er ikke nødvendig å reflektere over, de er bunnet i det selvsagte (Søndergaard 1996:15-16). Den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon sikter således til en kollektiv definisjon av hva som ansees som en “normal” familie og derfor også hva som er “unormalt”. For å fremheve ytterligere mitt poeng skal vi se nærmere på to empiriske bidrag som har tatt for seg familier som faller utenfor normalitetens rammer.

3.2.1 Et ideal blant mangfold

I sin avhandling *Seinmoderne fosterfamilier: En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger* hevder Ulvik (2007) at familier som bryter med den hegemoniske modellen blir forstått som avviksarrangementer. Bakgrunnen for denne påstanden ligger i hvordan disse blir betegnet etter det som gjør at det avviker, som *aleneforeldre* og *stefamilier*.

Aleneforeldrefamilier avviker i form av å være én forelder, fremfor det tosomme foreldreskapet i kjernefamilien. I stefamilier består avviket av manglende genetisk forbindelse mellom barn og steforelder, til forskjell fra idealet om kjernefamilien hvor begge foreldrene har genetisk relasjon til barnet (sst.:16). Videre mener Ulvik at forskjellen ikke begrenser seg til ulikhetene mellom den biologiske kjernefamilien og “de andre” familieformene som sådan. Det er også en hierarkisk forskjell på omsorgsarrangementene som definerer kjernefamilien som hegemonisk modell og “de andre” som avvik. Men hvordan kan kjernefamilien overleve som hegemonisk modell når så mange barn vokser opp i andre omsorgsarrangement? Til dette svarer Ulvik at endrede praksiser påvirker den hegemoniske modellen, men samtidig overlever den nettopp ved at avviksarrangementene navngis som avvik. Kjernefamilien vil, i følge Ulvik, derfor kunne overleve lenge som hegemonisk modell (sst.:16).

En studie som fremhever ytterligere at det er den biologiske kjernefamilien som står som ideal i vårt samfunn er avhandlingen til Follevåg (2006). Med utgangspunkt i ulike litterære tekster hevder Follevåg at tankegangen rundt adopsjon følger samme mønster som androsentrisme og etnosentrisme, altså de dikotomiske oppfatningene om mann (andro)- kvinne og det hvite, europeiske, vestlige – det fargede, ikke-vestlige, orienten. Mannen og det hvite har implisitt vært et ideal, mens kvinnen og den fargede på sin side har blitt definert som negasjoner – altså

etter hva de mangler eller hva de ikke er – i forhold til idealet. Mannen og det hvite utgjør et normativt senter, derav begrepene andro-sentrisme og etno-sentrisme (sst.:25). I likhet med Ulvik (2007) bygger dette tankemønsteret på at det ikke bare er dikotomisk, men også hierarkisk. Poenget til Follevåg er at det er den biologiske familien som har hatt den samme statusen som mannen og det hvite i andro- og etnosentrisme og representerer således begrepet *biologisentrisme*: Et begrep som reflekterer den dikotomiske og hierarkiske strukturen som har konstituert den biologiske familien sin privilegerte status i forhold til adoptivfamiliens. Videre har den en struktur hvor det knyttes positive egenskaper til den biologiske familien, mens adoptivfamilien blir definert som en negasjon i sammenligning med denne. Et adoptivbarn blir således, i følge Follevåg, ansett som å mangle noe til forskjell fra ikke-adopterte i og med at de ikke har kjennskap til eller vokser opp med sine biologiske foreldre (Follevåg 2006:25-26). Adopsjonsfamilier har, som Follevåg påpeker, bidratt til å sette spørsmålstegn ved den *biologiske familien og paret*. På den ene siden i form av å bryte med idealet om biologisk relasjon mellom foreldre og barn, men også i forhold til at adopsjon blir utført av enkeltpersoner. Fremveksten av samkjønnede familieformer som får barn ved hjelp av nyere reproduksjonsteknologier er med andre ord ikke “de første” konstellasjonene som problematiserer den biologiske familiekonstellasjonen. Samtidig er ikke medmor den første til å være sosial forelder fra starten av, og Follevåg mener derfor at hun er i samme posisjon som ikke-biologiske foreldre i mer tradisjonelle adoptivfamilier.

I og med at heller ikke det lesbiske foreldreskapet oppfyller dominerende familiekriterier er det interessant å se nærmere på den sosiale og kulturelle betydningen av biologiske slektskapsbånd. Men før vi gjør det er det et annet aspekt ved kjernefamiliens hegemoniske posisjon som ennå har til gode å bli belyst. For til forskjell fra adoptivfamilier, stefamilier, aleneforeldre og andre “avviksarrangement” bryter lesbiske familiekonstellasjoner i tillegg med en av de mest sentrale grunntankene om hvordan familien skal være organisert - den heteroseksuelle pardannelsen.

3.2.2 Den heteroseksuelle antakelse

Selv om lesbiske og homofile har fått større juridisk anerkjennelse betyr ikke det nødvendigvis at våre oppfattelser knyttet til seksuell orientering har endret seg i samme takt. I møte med andre mennesker tas den heteroseksuelle orienteringen som en implisitt forutsetning. Heterofili forstås som det naturlige utgangspunktet for hvor ethvert menneske dømmes ut fra. Man spør ikke et medmenneske når han eller hun “kom ut” som heterofil. “Å komme ut” er noe som avgrenses til homoseksualitetens annerledeshet og som fremhever

heteroseksualitetens logiske norm. Heteroseksualiteten og dens normative selvfølghet har i litteraturen blitt begrepsfestet på ulikt vis som blant annet *den heteroseksuelle matrisen* (Butler 1999), *heteronormativitet* (Warner 1993) og *det heteroseksuelle panorama* (Blasius 1994). I senere tid har Weeks, Heaphy og Donovan brukt begrepet *the heterosexual assumption* for å beskrive heteroseksualitetens privilegerte posisjon og definerer begrepet på følgende vis:

“An all-embracing institutional invalidation of homosexuality, and presumption in favour of heterosexuality. The term recognizes the all pervasive background noise which always privileges and shores up the heterosexual model as the norm, even as societies grow formally accepting of difference” (Weeks m.fl 2001:41).

Weeks m.fl. sitt begrep om den heteroseksuelle antakelse er således et redskap for å avdekke heteroseksualitetens dominerende posisjon i vårt samfunn – eller nærmere bestemt heterofamiliens privilegerte status, fremfor samkjønnede familier. Heteroseksualiteten er med andre ord ikke bare en norm, men også en verdimeslig rangering hvor de som faller utenfor defineres etter deres mangler og annerledeshet. Til forskjell fra å se heteroseksualiteten som en naturlig og selvfølgelig ramme for hvordan man konstruerer og lever i familie, fremheves dens posisjon i denne sammenheng i relasjon til makt og utfordrer dermed dens opphøyde posisjon.

3.3 Slektskapsforståelser

Ovenfor fikk vi et innblikk i den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon. Lesbiske foreldre bryter med denne modellen hovedsakelig gjennom å være to kvinner, samt at foreldreskapet baserer seg både på sosiale og biologiske bånd. Men hvilke betydning har egentlig det biologiske båndet mellom forelder og barn i vårt samfunn? I denne sammenheng vil jeg fremheve noen av de mest sentrale slektskapsforståelsene innenfor sosialantropologien for å gi ett dypere innblikk i kulturelle og sosiale betydninger av familielikheter. Denne delen av kapitlet kan således forstås som en ytterligere begrepsfestelse av familiens hegemoniske posisjon som vi så ovenfor, men også en fremhevelse av betydningen av biologiske bånd i vårt samfunn.

I følge Marilyn Strathern (1992) baserer den vestlige slektskapsforståelsen seg hovedsakelig på to sett av idéer: *Natur*: Tilknytning gjennom biogenetiske bånd, altså blodsband og *sosialt*: Tilknytning gjennom ekteskap. Videre mener Carsten (2001) at denne slektskapsforståelsen

sentrerer seg på en forståelse av at biogenetiske substanser blir overført fra foreldre til barn og det er nettopp denne overføringen som kulturelt sett blir forstått som å konstituere bånd av slektskap. I Norge vektlegges en slik overføring som svært betydningsfull både politisk og sosialt. På det politiske plan reflekteres dette i det *biologiske prinsipp*. For eksempel kan en tredje person foreta farskapstest til et barn som han ikke har møtt. Skulle det vise seg at denne personen har biogenetisk tilknytning til barnet kan denne personen få de juridiske rettighetene og pliktene som far, selv om barnet allerede har en farsfigur i sitt liv. I dette ligger det at barnet har det best med sine biologiske foreldre – at oppvekst hos biologiske foreldre har en egenverdi (Thørnblad 2011:231). I disse DNA-tider, som Follevåg (2006:27) så fint beskriver det, kommer dominerende slektskapsforståelser også til uttrykk i litterære tekster, så vel som i media. NRK sine TV-program “Tore på sporet” og “Hvem tror du at du er?” viser historier om mennesker som blir kjent med familie og slekt. Slik jeg forstår programmenes konsept handler det i stor grad om at man gjennom disse møtene blir kjent med en større forestilling om seg selv. Et annet eksempel er da kongebiografien *Folket* ble lansert og det ble satt spørsmålsteget ved hvorvidt Kong Haakon virkelig var den “ekte” faren til Kong Olav. Dette velkjente eksempelet har blitt fremhevet i flere ulike litterære tekster for å belyse dominerende slektskapsforståelser (Melhuus og Howell 2009, Follevåg 2006). Bakgrunnen for dette er at forholdet mellom far og sønn ble forstått annerledes enn tidligere antatt – det måtte bli sett i nytt lys. Dette eksempelet, samt det ovenfor viser således hvordan identitet er tett knyttet til det biologiske opphavet. Dette var ett sidespor, men det belyser nettopp hvilket mektig symbol genet er. Det blir sett som en bærer av kulturell mening av forutsigbarhet – noe permanent som blir forstått å oppstå, samtidig som genet er konstruert som en stabil og meningsfull enhet. Videre er den diskursive konstruksjonen av genetisk slektskap mektig fordi den opprettholder naturen som en mektig kategori (Franklin m.fl. 2000:10).

I henhold til den heteroseksuelle antakelse (Weeks.m.fl 2001) er biogenetisk slektskap forstått som likt arvet fra begge sider av familien, fra mor og far. Dette blir videre forstått som synlig i fysisk likhet (Richards 2006). I følge Mason (2008) blir fysisk likhet ansett som håndfaste bevis på slektskap og videre forstått som å antyde ikke-valgbare og selvsagte slektskapsbånd. Med utgangspunkt i en studie av Katalanske familier videreutviklet Marre og Bestard (2009) denne idéen. I følge forfatterne henger båndene som blir forstått å oppstå sammen med en forståelse av at relasjonen mellom slekten blir sett på som en anerkjennelse av *the body in the other*. Med dette mener de at når barnet blir født blir kroppen sett på som å utgjøre en forbindelse av sosial identitet mellom barnet og familien. Således blir barnet ansett som en del

av familiekroppen og sosiale relasjoner blir forstått som å oppstå mellom foreldre, slekt og barn (Marre og Bestard 2009:65). Med andre ord er den dominerende forståelsen av familielikhet forstått som å signalisere kontinuitet av familierelasjoner og identitet.

At likhetstrekk mellom foreldre og barn er en viktig del av den dominerende slektskapsforståelsen blir fremtredende i mastergradsavhandlingen til Guri Riksaasen. For i hennes studie av det lesbiske foreldreskapet registrerte hun en historie som til stadighet gikk igjen - at medmors foreldre eller venner fortalte hvor mye barnet lignet på henne (Riksaasen 2002:62). Dette til tross for at hun ikke hadde noen form for biologisk relasjon til barnet. I følge Becker m.fl. (2005:1301) har dette sammenheng med at slik familieprat bekrefter familierelasjoner. Klare fysiske likheter mellom familiemedlemmer bekrefter således slektskap og sosialt sett etableres slike familier som legitime.

3.4 David Morgan

Som vi har sett er det en splittelse og sterk uenighet innenfor forskning knyttet til vår tids parforhold og familie. David Morgans konsept om familiepraksiser har imidlertid vist seg som et nyttig analytisk verktøy innenfor en rekke studier i nyere tid i det den tar sikte på å fange opp de variasjoner og endringer som preger dagens familier. Ifølge Morgan kan ikke familien lenger forstås som en institusjon eller struktur som individer tilhører, men må heller forskes på og forstås som et sett av praksiser (Morgan 1996). Bakgrunnen for denne påstanden ligger i den forståelse av at det kun er gjennom *måten* familier praktiserer familielivet at vi kan si noe nærmere om hva det er som konstituerer det hun eller han erfarer som sin familie. Vi må derfor, ifølge Morgan, vektlegge det *å gjøre familie*. Når Morgan legger vekt på *å gjøre* ønsker han å flytte fokuset til menneskers levde erfaringer, fremfor en mer statisk tilnærming til hva en familie er. I dette perspektivet er derfor ikke familie noe som *er*, men heller noe som *blir til* gjennom handling.

Ikke overraskende mener Morgan derfor at det å leve i en familie er betinget av aktive handlinger. Et viktig poeng i denne sammenheng er imidlertid at selv om aktørene, med sine handlinger, har bestemte mål og forestillinger om hvordan deres familie skal være, er det likevel ikke sikkert at deres visjoner blir nådd. For som Morgan fremhever er familien som sosialt fellesskap et fremforhandlet fellesskap og vil av den grunn derfor ikke kunne oppfylle samtlige av deltakernes ønsker og behov (sst.:141). Disse rådene Morgan gir til samfunnsvitere har som hensikt å gjøre oss oppmerksomme på å vektlegge måten mennesker aktivt definerer og skaper sin familie og i mindre grad feste våre fortolkninger til bestemte

skjemaer. For det er på denne måten, mener Morgan, at vi kan få innsikt i og forstå de kontinuerlig skapende prosessene en familie gjennomgår.

Som vi ser søker Morgan med et praksisperspektiv å fange opp det dynamiske fremfor det statiske, med et fokus på aktørenes handlinger. Dette representerer et skille fra tidligere studier hvor fokuset har vært rettet mot å se familie som en struktur som mennesker tilhører, til å forstå familie som et sett av aktiviteter, som gir mening til de det gjelder. I og med at denne studien tar for seg det lesbiske foreldreskapet, dets forhandlinger og hverdag ser jeg på Morgans tilnærming som relevant for min analyse.

3.5 Janet Finch

En som har bygget videre på Morgans verker er Janet Finch med begrepet *displaying families* (Finch 2007). I følge forfatteren konstitueres ikke familier kun av hva de *gjør sammen*, de må også aktivt utøve *display* eller *fremvise* hvem som utgjør deres familie. Hun definerer prosessen slik:

The process by which individuals, and groups of individuals, convey to each other and to relevant others that certain of their actions do constitute 'doing family things' and thereby confirm that these relationships are 'family' relationships (Finch 2007:73).

Fremvisningsbegrepet sikter med andre ord til de handlinger vi mennesker gjør for å synliggjøre hvem som er en del av vår familie og representerer således den sosiale siden ved familiepraksiser. Bakgrunnen for utviklingen av begrepet er at dagens familier preges av mangfold og dynamikk, noe som innebærer at de man forstår som å være en del av ens familie vil endres over tid. Behovet for aktivt å synliggjøre hvem som er den del av ens familie er derfor, i følge Finch, større enn noen gang (sst.:67). Dette gjelder for alle familier, men fremhever at fremvisning kanskje først og fremst blir viktigst for de som beveger seg lengst vekk fra etablerte idealer og forestillinger om hvordan en familie ser ut (sst.:71). I følge Finch er målet med fremvisning å vise at "dette er min familie, og det fungerer". Dette skjer imidlertid ikke av seg selv, men gjennom ulike verktøy. Verbal kommunikasjon som narrativer er et slikt verktøy. Familieprat kan således være en metode for å fremvise familierelasjoner. Men det kan også være fysiske objekter, som for eksempel gaver. Gavegivning i seg selv kan fremvise at man har en relasjon til noen, men også hva slags relasjon man har. Når det er sagt er fremvisningsbegrepet til Finch et svært elastisk begrep og istedenfor å avgrense det til noen få eksempler mener hun at det har et rikt potensiale. Å utforske begrepets bredde vil derfor være interessant i denne sammenheng i relasjon til en

gruppe som faller utenfor det som ser ut som en “vanlig familie”. Men når blir fremvisning viktig? Til dette svarer Finch at til forskjell fra å definere spesifikke tidsrom er det mer hensiktsmessig å snakke om *degrees of intensity* (sst:74). Med andre ord mener hun at behovet for fremvisning varierer i takt med omstendighetene. Under arbeidet med analysen fant jeg at fremvisningsbegrepet som en fruktbar tilnærming, med et bredt spekter av muligheter.

3.6 Erving Goffman

I kapittel 2 så vi at mulighetene til å realisere det lesbiske foreldreskapet er større enn noen gang. Men vi så også holdningsundersøkelser som viser at mange nordmenn fortsatt er imot lesbisk og homofilt foreldreskap. I og med at parene i min studie har formet, samt praktiserer familie i en tid hvor denne familieformen fortsatt er kontroversiell for mange, har de også en risiko for å bli stigmatisert. Men hva betyr egentlig det?

I boken *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity* (1963) gjør Erving Goffman ett skille mellom “normale” og stigmatiserte mennesker, med det mål å fremheve det sosiale samspillet mellom dem. Stigma som begrep sikter til den annerledeshet som kan betraktes som ufordelaktig for mennesket det gjelder, det som gjør at det avviker fra det som forstås som normalt. Stigma er med andre ord det Goffman beskriver som dypt deskrediterende, men også en situasjon hvor individet ikke er i stand til å oppnå full aksept. Videre skiller han mellom tre ulike former for stigma: fysiske (kroppslige avvik som for eksempel CP), karaktermessige (individtrekk som for eksempel homofili) og “tribale” stigma (eksempel på dette er etnisitet og religion) (sst.:14).

Som det fremkommer av de tre kategoriene behøver ikke stigma å være synlig. Goffman gjør således en distinksjon mellom det potensielt diskrediterte individ hvor stigma ikke automatisk oppfattes som nettopp det og det diskrediterte individ hvor stigma er kjent eller synlig. Selv om Goffman poengterer at et stigmatisert individ kan oppleve begge sider av situasjonen er denne distinksjonen gjort for å ta høyde for hvordan det stigmatiserte individet opererer i sosiale sammenhenger. Den diskrediterte forsøker derfor selv styre sin egen informasjon om sitt avvik (sst.:57). Dette kan innebære situasjoner om hvem man skal fortelle, hvor, når og hvordan. Å kunne passere som normal er ett aspekt ved å styre sin informasjon, hvor individet forsøker å skjule stigma som han eller hun er tilknyttet. Samtidig kan det å passere som normal innebære en fare for å bli avslørt og således bli utfryst av andre relevante mennesker.

Grunnen til at individet ikke kan oppnå full aksept kan være at han eller hun har ett av de tre nevnte stigmaene vi så ovenfor, men samtidig også av at det blir til gjenstand for en stereotyp klassifisering av menneske. For i ett hvert samfunn, mener Goffman, vil ett hvert menneske bli delt inn i ulike sosiale kategorier som inneholder bestemmelser av hva som er normalt og naturlig for mennesket (sst.:13). I dette ligger det også at det rettes normative forventninger og krav mot de som befinner seg i den sosiale kategorien. I det vestlige samfunn er den heterofile levemåte en forventning, men som først kommer til syne når dette kravet ikke blir etterlevd. Selv om holdninger knyttet til det lesbiske foreldreskapet i stor grad har endret seg og i større grad blitt en akseptabel levemåte, vil stigma være betinget av tid, sted og rom. Med andre ord kan man si at hvorvidt parene i min studie opplever å bli kontrastert mot normalen er sosialt betinget og avhenger av hva som defineres som godt foreldreskap i en gitt situasjon.

4 Metode

I dette kapittelet skal vi se nærmere på de veier jeg tok under forskningsprosessen. Jeg vil gjøre rede for min fremgangsmåte: Hvordan jeg har gått frem for å analysere mitt materiale, de valg jeg har tatt underveis, samt etiske hensyn og utfordringer. Mitt eget forhold til forskningstema vil det også bli gitt rom for og hvilke betydning dette har hatt for det endelige datamaterialet. Det er med andre ord *veien til målet* vi skal fokusere på i denne delen av oppgaven. Med utgangspunkt i begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet vil jeg avslutningsvis vurdere studiens kvalitet.

4.1 Kvalitativ metode - en inngangsport

Som nevnt innledningsvis har jeg ønsket å se nærmere på lesbiske foreldre i perioden før og etter barnet kom til. Å få kunnskap om beslutningsprosesser knyttet til planleggingsfasen, familiekonstruksjon i hjemmet, samt de erfaringer mødrene har med ytre omgivelser, krever at man får innblikk i informantenes egne fortellinger og refleksjoner. Da jeg har vært ute etter de “tykke” beskrivelsene fant jeg det mest fruktbart å ta utgangspunkt i det kvalitative intervju, fremfor kvantitativ metode. Denne tilnærmingen er imidlertid bare en av flere fremgangsmåter da metoden baserer seg på et bredt spekter av innsamlingsmetoder (Thagaard 1998:11). For eksempel kunne observasjon vært et nyttig supplement til intervju for å få dypere innsikt i den sosiale sammenhengen som informantene inngikk i. Jeg har derimot vært interessert i å studere menneskers *forståelse* av et fenomen, og således er det i følge Widerberg mest hensiktsmessig å velge intervju (Widerberg 2001:17). Samtidig ønsket jeg også å få innblikk i deres hverdagsliv. En selvforståelse rundt og opplevelse av den. Som Thagaard (1998:12) påpeker er det spesielt det kvalitative intervju, gjennom fortellinger, erfaringer og refleksjoner, at dette oppnås.

4.2 Redegjørelse for utvalg

Det kvalitative intervjuet har som mål å belyse undersøkelsens aktuelle problemstilling på mest mulig utfyllende måte. Men likeså må dette gjenspeiles i rekrutteringen av informanter. Jeg valgte informanter basert på det som omtales som strategisk utvalg. Det vil si informanter som ble vurdert å befinne seg innenfor sosialt system som har best mulig kjennskap til undersøkelsestemaet (Repstad 1998:67). Neste utfordring var således å velge informanter som kunne utfylle disse kriteriene. Lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm er bare en av flere ulike former for lesbiske familiekonstellasjoner. Som allerede nevnt innledningsvis utgjør ikke lesbiske foreldre en

homogen gruppe, men et mangfold. I og med at tidligere studier har tatt for seg ulike variasjoner (se for eksempel Riksaasen 2002, Folgerø 2001), har jeg ønsket å fokusere på det som kan kalles en gruppe innenfor dette mangfoldet. Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette her, da dette allerede er gjort rede for. Poenget er heller at utvalget ble strategisk valgt til å omfatte par som hadde fått barn på denne måten, da jeg ser det mest hensiktsmessig at nettopp disse kvinnene har mest mulig kunnskap om erfaringer knyttet til dette tema. Her er det imidlertid et problem jeg ønsker å belyse. For selv om samtlige av parene i min studie hadde fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm var den et hovedskille mellom dem: 5 av parene hadde kjøpt sæd fra spermbank gjennom internett og 3 av parene hadde valgt donor i samråd med lege. Det betyr at 3 av parene ikke kunne velge fritt. Om studien hadde et utelukkende fokus på valg av donor kunne det vært mest strategisk å intervju par som hadde valgt donor uten bistand fra lege. Jeg vil imidlertid hevde at samtlige av parene har erfaringer og opplevelser om det å måtte forholde seg til et slikt valg, om det var med en lege eller gjennom å kjøpe sperm selv.

Grunnen til at jeg ønsket å intervju par var at jeg så det som en fordel av begge mødrene var tilstede under intervjuet. Som vi skal komme tilbake til var det flere temaer hvor informantene måtte tenke tilbake i tid og derfor ønsket jeg at mødrene kunne *utfylle* hverandres svar der hvor det skulle være noe tvil (Ritchie og Lewis 2003:37). Jeg opplevde dessuten i flere intervjuer at samtalen fikk en *egendynamikk* (Repstad 1998:82), hvor det den ene forelderen sa, ble fulgt opp av den andre. På denne måten ble intervjuet tilnærmet lik en naturlig samtale, noe jeg også hadde ønsket på forhånd. Som Thagaard (1998:81) påpeker kan det imidlertid være de mest dominerende synspunktene som kommer frem i gruppeintervju. På denne måten kan andre i intervjuet med avvikende synspunkter vegre seg for å presentere dem. I og med at parene i min studie var såpass samkjørte og hadde et felles grunnlag å diskutere ut fra, var dette derimot ikke et problem. Det skal imidlertid fremheves at materialet nok ville ha vært annerledes om jeg hadde intervjuet mødrene en og en. Dette er et poeng jeg vil komme tilbake til nedenfor.

4.2.1 Rekrutteringsprosessen

I startfasen lå det en tosidig utfordring i min søken etter informanter. Jeg visste på forhånd at lesbiske foreldre utgjør en minoritet i vårt samfunn. Problematikken lå derfor først og fremst på å få tilgang til denne gruppen. Samtidig kan familie og foreldreskap for mange være et sensitivt tema. Disse utfordringene ble fort en uro for meg, som resulterte i at jeg begynte tidlig å søke etter informanter til mitt prosjekt.

Allerede i juli 2012 tok jeg kontakt med Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH), for å komme i kontakt med lesbiske foreldre. Dette var første steg i prosessen. De var svært hjelpsomme og sendte videre informasjonsskrivet¹¹ jeg hadde lagt ved i en e-mail til sine medlemmer. Da jeg enda ikke hadde fått noen respons i august tok jeg igjen kontakt med LLH. De sendte det samme informasjonsskrivet ut på ny. Purringen resulterte i to par som befant seg i en storby i Norge. Jeg hadde på forhånd håpet at jeg gjennom LLH ville komme i kontakt med flere par. Det gjorde jeg ikke og måtte finne nye veier til rekrutteringen.

At lesbiske utgjør det som kan kalles en skjult populasjon (Halvorsen 2002) var noe jeg fikk erfare og uroen jeg på forhånd hadde ble en realitet da høsten kom. Jeg valgte derfor å ta kontakt med to sentrale aktører som jeg hadde fått informasjon om at kunne være til hjelp til å rekruttere informanter. Det er dette som ofte omtales som *snøballmetoden*, noe som ofte benyttes i de tilfeller hvor populasjonen er skjult (Stiklestad 2012:23). Fra ulike hold kom jeg i kontakt med ytterligere fem par. Det skal imidlertid nevnes at også jeg hadde kjennskap til ett mulig par. Jeg vurderte lenge hvorvidt jeg skulle ta kontakt med paret eller ei. Selv om jeg fryktet de etiske utfordringene dette kunne føre med seg tok jeg til slutt kontakt med paret. I likhet med de andre parene i studien sendte jeg dem på forhånd informasjonsskriv og de stilte opp. I følge Repstad (1998:69) kan det være positivt å ha med kjente i utvalget. På denne måten kan det være lettere for informantene å åpne seg og føle seg trygg i situasjonen. Det skal derimot nevnes at dette ikke var den avgjørende faktoren for mitt endelige valg, men heller min vurdering av mitt forhold til informant som bekjent, fremfor en nær relasjon. Jeg hadde selv stått for intervjuguiden og visste at temaene kunne bli sensitive. Mitt ønske om at informantene skulle kunne reflektere åpent under intervjuene, uten å måtte forholde seg til meg i etterkant, var for meg et viktig prinsipp som jeg ønsket å holde fast ved.

4.2.2 Åtte par – et endelig utvalg

Som et resultat av ulike kilder til rekruttering endte det med at jeg fikk et geografisk spredt utvalg. I og med at lesbiske utgjør en minoritet var dette også ønskelig, da det også ble enklere å anonymisere. I likhet med andre studier av lesbiske familiekonstellasjoner hadde samtlige av mine informanter høyere utdanning. Av de seksten mødrene hadde samtlige en bachelorutdanning, enten fra høgskole eller universitet, og over halvparten hadde en

¹¹ Se vedlegg 2.

mastergrad eller høyere utdanningsgrad. Samtidig var det ingen med annen etnisk bakgrunn og alle var hvit. Utvalget er dermed selektert og i dette tilfellet dreier det seg om høyt utdannede, hvite foreldre. I følge Repstad (1998:48) er det en fordel om informantene som svarer til utvalgskriteriene er mest mulig ulik, for på denne måten å få et bredere inntrykk gjennom intervjuene. Selv om utvalget i stort grad er selektert, bar det også preg av ulikhet. For eksempel var ett av parene skilt. Et annet par var i en prosess hvor de prøvde å bli befruktet, men hvor en av disse hadde et barn fra sitt tidligere ekteskap, også da med en kvinne.

I utgangspunktet ønsket jeg et større utvalg enn det jeg endte opp med. Da oktober i 2012 kom, hadde jeg fått kontakt med åtte par som ønsket å stille opp, men jeg ønsket ytterligere to eller tre par til. I denne perioden var jeg på det femte intervjuet og følte at jeg ville trenge fler. Men da jeg kom til det syvende intervjuet endret dette seg og jeg opplevde at parenes historier dannet et mønster. Jeg gjennomførte også det åttende intervjuet, men følte da at jeg hadde oppnådd det som i metodelitteraturen kalles et metningspunkt (Thagaard 1998:51). Det skal imidlertid legges til at dersom jeg ikke hadde planlagt å levere avhandlingen til normert tid, og ikke følte meg begrenset til et tidsaspekt, ville utvalget også vært større. Det endelige utvalget kan derfor sies å være resultatet av en blanding mellom metningspunkt og tidsbegrensning.

4.2.3 Presentasjon av familiene

Nr.	Beskrivelse	Fødemor
1	Mona og Gry er gift. Mona har Tina på fem år fra sitt tidligere heterofile ekteskap og sammen har de Viktor på 2 år.	Mona
2	Caroline og Marit er gift og planlegger barn. Caroline har Kim på seks år fra sitt forrige ekteskap med Ida, da også i en lesbisk kontekst. Kim bor halve tiden sammen med Caroline og Marit og halve tiden hos mamma – Ida.	Caroline
3	Line og Anne er gift og har to barn sammen. Ole på 3 år og Lisa som er 2 år.	Anne
4	Maja og Jorid er gift og har to barn sammen. Finn på 6 år og Johanna som er 2 år.	Begge
5	Signe og Therese var tidligere gift, men er i dag skilt og har barna Kaja som er 5 år og Jorunn på 6 år. Samværet med barna er delt likt.	Begge
6	Åshild og Eli er gift og har en sønn. Han heter Leif og er 2 år.	Åshild
7	Sissel og Berit er gift og sammen har de sønnen Trym på 1 år.	Berit
8	Else og Peggy er gift og Else har to barn fra sitt tidligere heterofile ekteskap. Sammen har de datteren Emma på 1 år.	Peggy

Ovenfor ser vi en oversikt over og kort beskrivelse av familiene i studien. For at forskning skal være etisk forsvarlig, stilles det strenge krav til konfidensialitet. Det betyr at informasjon som kan identifisere informantene ikke avsløres (Kvale og Brinkmann 2009:50). Å sikre informantene anonymitet har vært et sentralt aspekt under arbeidet med datamaterialet. Dette er selvsagt innenfor kvalitativ forskning, men lesbisk foreldreskap og familieliv som tema innebærer ytterligere utfordringer. For det første får man innsikt i svært personlige opplysninger om dem som person og deres liv. For det andre er de en del av en minoritet, noe som gjør dem lett gjenkjennelige. Jeg har valgt ulike strategier for å sikre parenes anonymitet. Som så vidt nevnt ovenfor gav jeg samtlige av parene og deres barn fiktive navn under transkriberingen og forholdt meg både til dem i tekst, men også i minne. Samtidig var det flere detaljer som dukket opp som jeg valgte å endre på. Et eksempel på dette er sykdom, bosted og yrke. Dette ble selvfølgelig korrigerert på en slik måte at konteksten ble tilnærmet lik og sitatets meningsinnhold bevart. I ett tilfelle fant jeg imidlertid denne kombinasjonen vanskelig og valgte derfor å utelukke sitatet.

I tillegg til den publiserte utgaven er det også viktig å sikre at ikke andre kan få innsikt i det originale datamaterialet (Thagaard 1998:22-23). Selv om jeg transkriberte med fiktive navn, hadde jeg en liste med informantenes navn, deres adresse og telefonnummer. Denne har under hele arbeidet vært nedlåst.

4.3 Intervjuguiden

Under utformingen av intervjuguiden¹² valgte jeg en delvis strukturert tilnærming. Det vil si en posisjon mellom en fullt ut strukturert intervjuguide på den ene siden og et åpent og uformelt på den annen (sst.:80-81). Jeg utarbeidet tema og spørsmål på forhånd, men skapte også rom for fleksibilitet underveis. Grunnen til dette var at jeg ikke ønsket å stå i veien for eventuell kunnskap som kunne komme frem, som jeg på forhånd ikke hadde tenkt over. På denne måten var jeg åpen for forandring og det gav mulighet til at rekkefølgen på temaene kunne endres i intervjuene. Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i tre hovedtemaer: Beslutningsprosesser knyttet til planleggingsfasen, møte med omverden, samt deres hverdag. Dette skulle vise seg å være en fruktbar tilnærming i møte med informantene. For eksempel hadde jeg ikke på forhånd tenkt på å spørre om etternavn. Men i det første intervjuet kom dette opp og paret fortalte at de bevisst hadde valgt medmors etternavn til barnet, for på den måten å likestille deres posisjoner. Jeg valgte derfor også å belyse dette spørsmålet videre i de andre intervjuene. Det skal nevnes at jeg også hadde et prøveintervju i

¹² Se vedlegg 1 for den første utgaven av intervjuguiden.

forkant av møtet med parene, med en lesbisk mor jeg hadde kjennskap til. Dette opplevde jeg som vært nyttig. Materialet ble ikke brukt i etterkant, men verdien av det var likevel stor. Det var flere grunner til dette, men først og fremst mine evner som intervjuer. Jeg opplevde det som svært vanskelig å spørre såpass personlige spørsmål og prøveintervjuet forberedte meg på dette. Når tiden var inne for “de virkelige” intervjuene følte jeg at jeg kunne være mer “på”, og da med utgangspunkt i min erfaring. Samtidig hadde jeg memorert intervjuguiden og opplevde at jeg kunne fokusere på hva som ble sagt og følge opp der det trengtes, fremfor å se ned og bryte med flyten i intervjuet.

4.3.1 Gjennomføring av intervju

Hvor intervjuene skulle finne sted ble avtalt enten på telefon eller gjennom e-mail og de åtte intervjuene ble gjennomført mellom august og november 2012. Både i informasjonsskrivet og under intervjuene tydeliggjorde jeg at informantene kunne trekke seg, både før og etter intervjuet var gjennomført, for på denne måten å opplyse om deres rettigheter. Det var imidlertid ingen av informantene som trakk seg, eller noen av intervjuene som ble avlyst. Flere fortalte at de syntes det var viktig å stille opp og at jeg gjorde noe som betydde noe for dem. Denne beskrivelsen, at parene selv fant studien viktig, er ikke uvanlig av samkjønnet foreldreskap og går igjen i flere studier gjort av lesbiske og homofile foreldre. Uten å spore av, kan man kort si at informantenes motivasjon for å bli med sammenfaller med normaliseringsprosjektet som vi skal gå dypere inn på i kapittel 7.

Seks av intervjuene ble utført i parenes hjem. Det var enklere for dem som småbarnsforeldre at jeg kom til dem i et tidsrom som de hadde bestemt, men også for meg. Ikke på det praktiske plan, men i forhold til kvaliteten på intervjuet. Jeg ønsket på forhånd at også de skulle foretrekke det slik, for på denne måten at de kunne være på en kjent arena hvor de kunne snakke fritt, uten å være redd for at andre kunne få innblikk i deres livshistorier. Bakgrunnen for mitt ønske lå i at jeg skulle spørre parene om både personlige, men til dels også kontroversielle tema. Eksempel på dette er spørsmålene knyttet til assistert befruktning. At parene bare skulle forholde utelukkende til meg var derfor et ønske.

For et av parene passet det imidlertid bedre at intervjuet fant sted på universitetets arena. Jeg holdt da av et kollokvierom, serverte kaffe og boller i et forsøk på å gjøre situasjonen uformell for paret. Det var også denne formen for oppvarming jeg hadde fått hjemme hos de andre parene og tolket det derfor som passende og imøtekommende. Det skal imidlertid nevnes at et av intervjuene ble gjennomført på kafé. På den ene siden var dette negativt i form av støy og i

ettertid ble det vanskelig å transkribere. På den annen side var paret skilt og for dem var det kanskje på en slik arena at de ville føle seg mest komfortabel. Jeg opplevde ikke dette som negativt med tanke på intervjuets kvalitet. Intervjuene varte mellom 1,5 til 3 timer, de fleste i overkant av to timer. For å kunne fokusere på det som ble sagt brukte jeg båndopptaker, noe informantene samtykket til på forhånd av intervjuene. Dette gav også meg muligheten til å notere underveis i intervjuet, om tema jeg ville komme tilbake til og deres uttrykk under intervjusituasjonen. Dette ble spesielt nyttig, for selv om jeg hadde med en intervjuguide ble det ikke naturlig å stille spørsmålene i rekkefølgen som hadde blitt satt opp. På denne måten forsøkte jeg å skape et rom for hvor informantene kunne snakke fritt om de tema som kom opp, slik at ikke jeg avgrenset historienes helhet eller at annen relevant informasjon gikk tapt. Det skal imidlertid nevnes at i de situasjoner hvor samtalen sporet av forsøkte jeg å dreie samtalen tilbake til mer relevante tema. Men likeså opplevde jeg at disse avsporingene også gav innsikt i informantenes erfaringer og situasjon som kanskje ikke hadde fremkommet om jeg ikke hadde gitt rom for det.

4.3.2 Aspekter ved intervjusituasjonen

Refleksjoner knyttet til intervjusituasjonen er nødvendig for å gi innsikt i hvordan den har påvirket datamaterialet jeg sitter igjen med. Denne refleksjonen startet jeg med i forkant av prosessen med å intervju, og da spesielt med tanke på mitt eget ståsted og holdninger. Som Thagaard (1998:80) påpeker er dette en av utfordringene kvalitative forskere står ovenfor. Hun mener at forskeren må være bevisst på sin forståelse av fenomenet som skal studeres. Jeg er selv det som faller inn under kategorien lesbisk, lever i et samboerskap med min kjæreste, men har ingen barn. Dette var et sentralt tema for meg før jeg startet og jeg spurte meg selv: *Hvilke påvirkning ville dette ha for intervjuene?* I ettertid fikk spørsmålet en ny karakter: *Hvordan har jeg påvirket datamaterialet?*

Som Stiklestad påpeker må forskeren som studerer homorelaterte tema være forberedt på at ens egne seksuelle orientering blir til gjenstand for oppmerksomhet, og i tilfeller slikt som mitt vil forskerens habilitet bli satt spørsmålstegn ved (Stiklestad 2012:28). Jeg vil imidlertid hevde at min egen posisjon og mine egne erfaringer har spilt en viktig og positiv rolle, dog på ulikt vis. For det første var det for noen av parene i studien en forutsetning at jeg var lesbisk, for i det hele tatt å la seg intervju. I informasjonsskrivet hadde jeg tydeliggjort at oppgavens tema hadde sprunget ut av mine egne erfaringer og min nysgjerrighet knyttet til alle valgene man må forholde seg til ved å få barn på denne måten. Også under intervjuene, etter informantene hadde fortalt litt om seg selv, fortalte jeg kort om meg og min egen posisjon i

feltet. Jeg skulle spørre informantene om særdeles personlige og sensitive tema og ønsket således å posisjonere meg, for på den måten å vise at jeg ikke var der for å dømme, men av interesse og nysgjerrighet. For det andre fant jeg det fordelaktig å klargjøre min posisjon i form av å lettere innta min ønskede posisjon som *novise*, en anbefalt posisjon under et intervju (Bernard 1995 i Steen-Johnsen 2004:39). Dessuten var jeg yngre enn samtlige av parene. Informantene forstod at jeg ikke hadde mye kunnskap om prosessene man måtte igjennom eller det lesbiske foreldreskapet generelt. På denne måten opplevde jeg å få gode beskrivelser og refleksjoner knyttet til perioden før og etter barnet kom. Jeg kunne spørre videre på det som ble ansett som selvfølgeligheter av informantene, uten at de oppfattet dette som rart. Det jeg imidlertid opplevde som påvirkende for samtalen var meg som person – som hvit og norsk - fremfor min seksuelle orientering. Et tydelig eksempel på dette er da jeg spurte om valg av donor. Samtlige av parene fortalte at de visste på forhånd at donor var av skandinavisk utseende, men dette var ikke noe jeg fulgte opp. Jeg tok det som en selvfølge at hvite par enten valgte eller ble inseminert med donorsperm med lik hudfarge. Dette var en av flere tatt-for-gittheter, men kanskje den mest sentrale og det var først i etterkant av intervjuene at det gikk opp for meg hvor vanskelig rollen som novise faktisk var. For selv om jeg ikke hadde erfaring med det lesbiske foreldreskapet, hadde jeg forestillinger om hvordan en familie “ser ut”. Når parene fortalte at de hadde blitt befruktet med sperm fra en skandinavisk sperm donor var dette noe jeg ikke stilte noe videre spørsmålstejn med. At jeg overså noe som kunne være et viktig og interessant tema, som kunne gitt større innsikt parenes familiekonstruksjon, ergret jeg meg over i lang tid etterpå.

Et annet aspekt som jeg ønsker å kaste lys over er informantenes posisjon. Som allerede nevnt ovenfor ønsket jeg å intervju par for på den måten å kunne få utfyllende svar, og da spesielt i forhold til beslutningsprosesser som hadde funnet sted noen år i forveien. Som Duncombe og Marsden (1996) påpeker skal man være bevisst på at disse historiene er konstruert sammen av paret og innøvd. Samtidig er det viktig å fremheve at disse innøvd historiene mest sannsynlig også er av det positive slaget. Med dette mener jeg ikke at parene var uærlige, men heller at disse historiene er fortalt på en måte som setter parenes forhold og deres familie i mest mulig positivt lys. Allikevel har alle tilfellene en narrativ sannhet (Plummer 1995) – de er mødrenes egne erfaringer og det er igjennom disse at lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm kan bli studert.

4.4 Analyse – fra det brede til det snevre

4.4.1 En problemstilling blir til

Å ha en presist formulert problemstilling i forkant av arbeidet på masteroppgaven blir oppfattet som positivt for å unngå å sitte igjen med irrelevant data som spriker i mange retninger (Everett og Furseth 2004:116). Min problemstilling må nok sies å ha vært i det bredeste laget, noe som også resulterte i at jeg satt igjen med en et omfattende datamateriale. Jeg fant det svært vanskelig å utelukke det jeg anså som interessante funn. Det er få studier gjort på lesbiske foreldre i Norge og jeg ønsket spesielt å belyse de sider som ikke hadde fått mye oppmerksomhet. At det er lettere å få inn data, enn å kvitte seg med det i ettertid (Ryen 2002:145) er noe jeg fikk erfare.

Når det er sagt gav denne bredden også en mulighet til å avdekke mønster som ikke på forhånd var forventet. Som Thagaard (1998:50) påpeker kan avveiningen mellom presisjon og åpenhet være vanskelig i starten av et prosjekt, da den på den ene siden har et behov for å konkretisere hva som skal undersøkes, samtidig som man vil være fleksibel i forhold til at prosjektet kan komme til å utvikle seg i en uventet retning. Mitt prosjekt utviklet seg ikke i en overraskende retning. Jeg visste på forhånd at jeg ville skrive om perioden før og etter barnet kom, men det var likevel temaer og mønster innenfor disse områdene som jeg på forhånd ikke hadde forutsett. For eksempel ble bredden i materialet en inngangsport til å se et overordnet mønster, eller *mål* som jeg har valgt å kalle det i analysen, som informantene ønsket å oppnå gjennom deres praksiser. På denne måten ble denne bredden et godt fundament for utforming av problemstilling og det å kunne svare på den.

4.4.2 Eksplorerende? Mine forhåndsantakelser

Som nevnt ovenfor hadde jeg en bred problemstilling. Den var eksplorerende i det den gav mulighet til å utforske områder jeg på forhånd ikke hadde ventet, men som Ryen (2002:75) påpeker er det ingen som ankommer et felt uten forhåndsantakelser knyttet til det man skal studere. Heller ikke jeg kan sies å skille meg ut på dette området og man kan derfor ikke kalle min tilnærming fullt ut eksplorerende. Et eksempel på dette er lesbiske sin posisjon i samfunnet. Jeg var blant annet interessert i å se nærmere på reaksjoner fra omverden og hvordan eller hvorvidt de var åpne om deres familiekonstellasjon. Bakgrunnen for dette var at jeg visste på forhånd at det å være lesbisk avviker fra heteronormen, noe som kan spores til min kjennskap til begreper som heteronormativitet fra sosiologien. På denne måten ble også mine forventninger påvirket gjennom tidligere kunnskap knyttet til tema. Jeg holdt allikevel fast på å holde en åpen holdning til hva som kunne komme opp under intervjuene. Allerede

under første intervju la jeg merke til at parene fokuserte på likestilling mellom dem. Det betyr ikke at selve intervjuguiden ble endret, men heller fokuset underveis i intervjuene.

4.4.3 Fra datainnsamling til bearbeiding

Etter hvert intervju forsøkte jeg, så fort det lot seg gjøre, å skrive ned tanker jeg satt igjen med. De fleste intervjuene krevde lange reiser og flyturer, men jeg klarte å skape et system hvor intervjuene ble transkribert fortløpende. På denne måten klarte jeg å unngå å sitte igjen med all transkribering til slutt. Samtidig ble dette en måte å høre igjennom og lære til neste intervju, og således følte jeg at teknikken også ble bedre etter hvert. I transkriberingen skrev jeg ordrett ned det som ble sagt, men har valgt å ta bort intetsigende ord som for eksempel "eh". Dessuten har alle sitatene blitt gjengitt på bokmål, av hensyn til informantenes anonymitet.

Analyse kan beskrives som en prosess hvor målet er å sortere data slik at mønsteret tydeliggjøres, og således vil det også bli lettere å tolke dataene (Repstad 1998:93). Presentasjonen av dataene mine er hovedsakelig temasentrerte. Det vil si jeg har valgt å fremstille sentrale mønstre i mitt datamateriale under ulike tema, som også er relatert til de ulike dimensjonene i problemstillingen min. Å få dybdekunnskap om de enkelte temaene krever imidlertid at informasjonen fra de ulike informantene er sammenlignbar (Thagaard 1998:150). Som nevnt ovenfor gikk jeg bredt ut og var åpen for fleksibilitet under intervjuene, men jeg passet på alltid ha vært innom de ulike temaene i intervjuguiden.

Da intervjuene var transkribert startet jeg å sortere og systematisere data, en prosess som ble gjennomført to ganger. Da jeg gjennomgikk mitt materiale i første omgang kategoriserte jeg ved å dele det inn i fargekoder og holdt meg i stor grad til temaene i intervjuguiden. Dette gjorde at jeg satt igjen med veldig mange kategorier. Jeg opplevde det som svært uoversiktlig og vanskelig å gripe fatt på det mønsteret jeg så og bestemte meg for å gjøre hele prosessen på ny. I andre omgang ble kategoriseringen gjort i Nvivo, noe jeg fant som et svært nyttig redskap. Dessuten var jeg enda bedre kjent med materialet, selv om jeg hadde lest gjennom intervjuene flere ganger. Det betyr ikke at jeg så nye ting, men heller at mønstrene ble tydeligere og mer oversiktlige. Når det gjelder forskningsstrategien jeg har brukt kan man si at det er empirien som først og fremst har avgjort hvilket tema som har blitt sentral. Tilnærmingen kan derfor beskrives som hovedsakelig induktiv – med det forbehold om mine teoretiske forestillinger som jeg gjorde rede for ovenfor.

En utfordring knyttet til temasentrerte analyser er å ikke løsrive teksten fra sin opprinnelige sammenheng (Thagaard 1998:149). Informasjonen informantene gir blir redusert til temaer, det er sammenligning som står i fokus og ikke den enkelte informant. For å ivareta et helhetlig perspektiv har jeg i analysen derfor forsøkt å sette sitater og tolkninger av dem i sammenheng. Men en slik fremgangsmåte har også positive side da det blir enklere å beskytte informantenes anonymitet (sst.:166). Å bevare parenes anonymitet har vært et sentralt tema for meg under hele prosessen, men også deres integritet, noe jeg allerede har gjort rede for.

I en del av analysen har jeg valgt å fokusere hovedsakelig på ett par, noe som kalles personsentrert analyse (sst.:163). Grunnen til dette var at jeg ønsket å gi et helhetlig bilde av et par sin hverdag etter å ha fått en oversikt over mønsteret i materialet. Gjennom å kombinere analyseformer søkte jeg med andre ord å fremheve det jeg så i lys av et eksempel.

4.5 Vurdering og legitimitet

Hvor man innenfor kvantitativ metode tar utgangspunkt i begrepene reliabilitet, validitet og generalisering for å undersøke forskningens legitimitet, vil jeg diskutere min studies kvalitet med utgangspunkt i begrepene *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet*. Som Thagaard (1998:20) påpeker er dette mer hensiktsmessig i det de førstnevnte begrepene blir mindre relevant i kvalitative studier.

I denne sammenheng sikter troverdighet til redegjørelse for forskningens fremgangsmåte og hvorvidt studien er utført på en tillitvekkende måte. I dette kapittelet har jeg gjort rede for de valgene jeg har tatt underveis og ikke minst min posisjon. Jeg har vært åpen om min seksuelle orientering og drøftet de konsekvenser som dette kan ha medført, med det mål at leseren skal få størst mulig innblikk i forskningsprosessen.

Hvor troverdighet er knyttet til fremgangsmåter i undersøkelsen, er bekreftbarhet knyttet til en kritisk tolkning av egne resultater (sst.:181). I analysen er det mine egne tolkninger som er gjort med bakgrunn i mine egne forståelser av materialet. Underveis har jeg forsøkt, så langt det har vært mulig, å belyse funnene jeg har sittet igjen med utgangspunkt i tidligere studier. Samtidig har jeg også prøvd ut alternative tolkninger og drøftet hvorvidt disse er relevante. Det skal imidlertid nevnes at det er få empiriske studier i Norge som tar for seg lesbisk foreldreskap. Av disse er det, så vidt jeg vet, ingen som har tatt for seg områder som for eksempel donormatching. De få studiene som er utført har, i likhet med min egen studie, ofte et lite utvalg og er utført i andre land og således i en annen sosial kontekst. Disse har blitt viktige for å belyse funnene i min studie. Sett bort fra kulturelle forskjeller mellom land,

mener jeg at selve problemet for sammenligningsgrunnlag ligger i tidsperioden hvor de tidligere studiene ble utført. For bare i løpet av de ti siste årene har det skjedd store endringer, som kan ha innvirket på hvordan lesbiske par konstruerer og praktiserer familie og foreldreskap. Dette poenget begrenser seg ikke bare til metodekapittelet, men vil bli drøftet videre i kapittel 8.

Dette fører meg til et annet viktig spørsmål knyttet til forskningsresultatenes overførbarhet: Er tolkningen relevant også i andre sammenhenger? Dette spørsmålet er ikke nødvendigvis en målsetting i alle kvalitative studier (Thagaard 1998:184). Samtidig baserer min studie seg på åtte par, noe som utgjør et relativt lite utvalg. Jeg vil også føye til at studiens funn heller ikke antas å gjelde for alle lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av ABD. I analysen skal vi se at det var variasjon også blant mine informanter. Jeg vil allikevel ønske å vektlegge dette aspektet, samt argumentere for at studien kan sees i sammenheng utover mitt eget utvalg.

Først og fremst mener jeg at studien er relevant for samkjønnet foreldreskap og samliv, samt andre familieformer som faller utenfor den biologiske kjernefamiliens rammer.

Adoptivfamilier og andre familier som baserer seg på sosiale bånd er nærliggende eksempel. Jeg mener imidlertid at studien også kan være relevant for forståelsen og studiet av den heterofile, biologiske kjernefamilien. Gjennom å studere “avviksarrangement”, altså en familieform som bryter med normative krav, kan sentrale verdier i vårt samfunn komme til syne. Med andre ord ligger mitt poeng i at dominerende forestillinger knyttet til familie og foreldreskap ikke bare gjelder de som faller utenfor, men også de som faller innenfor definisjonen av hva som utgjør en familie. Til slutt vil jeg fremheve at i tillegg til å synliggjøre hegemoniske forestillinger bidrar denne masteroppgaven til å se nærmere på samspillet mellom åpenhet og lukkethet. Med dette mener jeg i hvilke grad det er rom for kreative løsninger og valg. Og det er med utgangspunkt i disse tre hovedpunktene at jeg mener at bidraget er overførbart til familiesosiologien i sin helhet.

5 Prosjekt: Familie

I analysens første del skal vi se på planleggingsfasen og hvordan parene på forhånd ønsket at deres foreldreskap skulle være. I og med at det planlagte lesbiske foreldreskapet er et relativt nytt fenomen er det heller ingen “social scripts” for hvordan man skaper familie. Det er derfor også “empty spaces” som må fylles ut (Hicks 2006). Som vi så i kapittel 3 har Weeks m.fl. hevdet at lesbiske og homofile derfor har måttet være “arch inventors” i utformingen av sitt familieliv, i en kontekst hvor tradisjonelle forestillinger knyttet til familie og foreldreskap ikke nødvendigvis behøver å gjelde (Weeks m.fl. 2001:20).

Når parene i min studie snakket om perioden før de fikk barn var det tydelig at de hadde et felles mål: Et likestilt foreldreskap. I denne sammenheng sikter imidlertid ikke begrepet likestilling til det vi kjenner til i dagligtalen, men til likeverd - et ideal om at begge mødre skulle være like mye foreldre til den kommende barnet. De felles turene til klinikken hvor befruktningen skulle finne sted lå som et bakteppe i deres historier. Parene fortalte at de strakk seg langt for at begge skulle være med også på sjekker vedrørende barnet, selv om det strengt tatt bare var nødvendig for den gravide å dra.

På den ene siden hadde mødre allerede fra start sikret medmors posisjon som likestilt forelder, gjennom å få barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm. Som Riksaasen (2001:102) påpeker verner de på denne måten parforholdet mot involvering av en tredjepart, gjennom en *prioritering av relasjoner*. I Norge kan barnet kun ha to foreldre, ikke tre. Å inkludere en donor som far kan således innebære en trussel mot medmors posisjon, da fødemor automatisk blir innvilget juridiske rettigheter. Å utligne den juridiske skjevheten mellom mødre ble holdt frem som svært viktig og betydningsfullt blant parene i min studie, noe som også har blitt dokumentert i tidligere norske studier av lesbiske foreldre (Stiklestad 2012).

Men på den annen side skaper inseminering med donorsperm også en skjevhet mellom foreldrene. Som Dalton og Bielby (2000) påpeker forhandler lesbiske par om foreldreposisjoner i en større samfunnskontekst hvor den biologiske forelderen blir ansett som den “ekte forelderen”. Fødemor blir automatisk Mamma og medmor den andre, den sosiale moren. Målet lå med andre ord i et likestilt foreldreskap *på tross* av at en av foreldrene ikke hadde biologisk tilknytning til barnet. Et sentralt funn i mitt materiale var at parene brukte

ulike grep for å overkomme denne skjevheten og således oppnå sitt mål, og jeg registrerte spesielt to strategier informantene trakk på for å styrke medmors posisjon:

- Donormatching: Sikter til den praksis hvor paret velger selv, eller oppgir ønske om en donor med utgangspunkt i medmors fysiske karakteristikk.
- Etternavn: Barnet fikk medmors etternavn for å synliggjøre slektskapsbånd mellom henne og barnet.

Strategiene kan videre defineres som de metoder som kan trekkes på for å nå bestemte mål, og planleggingsfasen kan derfor også forstås som et prosjekt (derfor tittelen på denne oppgaven). For å illustrere og gi innblikk i analysens første del kan vi ta utgangspunkt i et eksempel hvor både mål og strategier komme tydelig frem:

Vi tenkte en del på forhånd på at vi ville unngå en sånn situasjon der jeg ble mer mamma enn Gry fordi at jeg hadde bært han fram. Så derfor var vi veldig bevisst på hva grep kan vi gjøre for å sikre at vi blir mest mulig likestilte. Og en av tingene vi tenkte på da var å prøve å matche donoren til Gry slik at det blir litt likhetstrekk der. Og sånn i forhold til navn, fordi at han har fått hennes etternavn og han har fått mitt etternavn som mellomnavn og vi bestemte oss og for at uansett om det blir gutt eller jente, så skulle den kalles opp etter besteforeldrene til Gry [...]. Jeg hadde ikke gått med på hva som helst (ler), men det er helt bevisst at han har på en måte, den etternavns og fornavns tilhørigheten til hennes side. (Mona)

Som det fremkommer av sitatet var Mona og hennes kone Gry bevisst både på den sosiale og kulturelle betydningen av biologisk morskap, men også hvilke “grep” de kunne gjøre for å overkomme denne skjevheten mellom dem. Som vi skal se er ikke sitatet unikt i mitt materiale, men parene trakk på strategiene på ulike måter, samt i ulik grad. For å få en dypere forståelse av parene i planleggingsfasen og ikke minst hvordan strategiene kan forstås skal vi gå dypere inn på de to grepene separat. Viktig poeng er at det er gjennom sitatene at den fremforhandlede enigheten mellom mødrene om et likestilt foreldreskap blir fremhevet. Samtidig skal vi også se nærmere på donorbefruktning med etableringen av søsken, for å få et dypere innblikk i hvordan parene konstruerte sine familier. Som vi skal se blir informantens strategier mer komplekse jo nærmere vi ser på deres begrunnelse for valg.

5.1 Å matche donor

Som allerede nevnt i kapittel 2 er det en etablert praksis blant heterofile par å finne en donor som ligner den ikke-biologiske forelderen av utseende. Tidligere empiriske studier viser at også lesbiske par har funnet det meningsfylt å matche donor med parets fysiske utseende i konstruksjonen av deres familier (Jones 2005, Nordqvist 2012). Dette gjelder også parene i min studie, da det var hovedsakelig medmors karakteristikk som stod i fokus for deres valg. Blant informantene i min studie hadde nesten samtlige av parene enten valgt, eller opplyst om på klinikken, om medmors fysiske karakteristikk (for eksempel høyde, hårfarge og

øyefarge), for således å finne en donor som lignet moren som ikke skulle føde frem barnet. Flere oppgav at mangel på genetisk forbindelse mellom barn og medmor hadde vært et tema i planleggingsfasen, og at dette ble ansett som en skjevhet allerede før barnet ble til. I følge Dunne (2000) og Donovan og Wilson (2008) er donormatching eksempel på hvor lesbiske par illustrerer det refleksive prosjekt *par excellence*. I og med at mine informanter på forhånd ønsket å overskride den biologiske skjevheten mellom mødrene for å oppnå likestilling, kan donormatching forstås som en refleksiv prosess som ledet parene til å ta valg som de tror er den beste måten å oppnå dette målet. Et eksempel på hvor den refleksive prosessen bli tydelig er hos Else og Peggy som kjøpte sperm av sædbank via internett. Det var Peggy som skulle bli gravid og grunnen til dette var at Else allerede hadde født to barn i sitt tidligere heterofile forhold. Peggy fortalte at det å få barn var et av hennes sterkeste ønsker og spesielt det å føde det frem, men det var deres “felles prosjekt”, som hun selv sa. Else var imidlertid på forhånd bekymret over at Peggy sin posisjon som fødemor ville gi henne en form for monopol i foreldreskapet og ønsket å finne en donor som lignet på henne for å utjevne denne forskjellen:

P: Vi hooka av for blondt hår, blå øyne, helt sånn gjennomsnittlig vekt, litt mer min høyde enn din.. litt høyere...men, om det var blondt eller litt mørkere.. men barnet ville jo hatt mine gener, altså.. så det var jo litt for å.. det var jo et tema for deg..

E: For å få inn meg!. Det er klart, jeg ønsker jo.. jeg ønska jo ikke at du skulle ha en med brune øyne og... for da ville det blir så tydelig.

Som vi så i kapittel 3 hevder Carsten (2001) at den biogenetiske slektskapsforståelsen baserer seg på en forståelse av at biogenetiske substanser blir overført fra forelder til barn og at denne overføringen kulturelt sett blir forstått som å konstituere slektskapsbånd, som sosialt sett blir synlig i fysiske karakteristikkene. Disse fysiske karakteristikkene blir videre, i følge Mason (2008), ansett som håndfaste bevis på ikke-valgbare og selvsagte slektskapsbånd. Som Peggy påpeker ville hun allerede ha dette båndet til barnet, i og med at det var hun som skulle bære det frem. For Else som sosial mor ville ikke barnet ha noen genetisk relasjon, og slik jeg tolker henne ville brune øyne på deres barn ha medført et brudd på slektskapsforståelsen, altså synliggjort det faktum at hun ikke hadde en genetisk relasjon til barnet. Å finne en donor med hennes karakteristikk ble derfor en måte å skape synlige slektskapsbånd mellom Else deres barn og således “få inn” Else i foreldreskapet.

Men når man ser nærmere på parenes refleksjoner rundt dette valget blir dette desto mer komplisert. For et viktig poeng er at samtlige av informantene understreket, opp til flere ganger, at de distanserte seg fra idéen om å “skape det perfekte barn”. Dette ble spesielt

fremtredende blant parene som hadde kjøpt sæd på nett og som følte at de stod i en kjøp-salg-situasjon:

M: I den grad vi kunne få en med de samme fargene, samme kroppsbygning.. altså..en mannlig utgave av Gry, så ville det ha vært helt supert. Så det hadde vi snakket om på forhånd og derfor så visste vi på en måte hva vi gikk etter og det var det vi da gjorde. Men hvis en ikke er så bevisst på det og er på jakt etter å skape det perfekte barn så kan en gå inn og så velge legestudenten som er to meter høy og er med på..

G: helsestudio instruktør..

M: ja, og på en måte har alle de der kjennetegnene som er ansett som det perfekte.

Denne tosidigheten i valgsituasjonen ble fremtredende hos flere av parene. På den ene siden opplevde de det som positivt da de selv kunne velge den donoren de ønsket, som i denne sammenheng ble gjort med utgangspunkt i Gry sine karakteristikk. På den annen side er det tydelig at de fant det ubehagelig å bli satt i en slik situasjon. Å “skape det perfekte barn” stridde imot deres *moralske prinsipper*, som en av informantene sa det. Som Weeks m.fl (2001) også påpeker kan donorinseminasjon oppleves som frigjørende ved at man får større rom for å eksperimentere i forhold til foreldre og familieliv. Men likeså, og som det fremkommer blant mine informanter, kan det også oppleves som en vanskelig oppgave som krever nøye og konstant gjennomtenkning. Et av parene i studien som følte spesielt ubehag når de skulle velge donor var Berit og Sissel:

B: Vi hadde en slags forestilling allerede før vi åpnet den hjemmesiden at vi tenkte at vi.. at det mest naturlige var å velge en donor som på et eller annet vis lignet Sissel og hennes familie.. også oppdaget vi noe skummelt og..

S: ja, for vi hadde jo valgt etter min bror.. og han er da hvit, blond, høy..ja..

B: Man må jo velge noenting.. ja, og da var det jo utsolgt! Å herregud, det her er skummelt.. ikke sant, det var ingen andre som var utsolgt, så vi følte at det her er litt ubehagelig, men nå ser Sissel sin slekt ut sånn så vi tar vel den vi finner som ligner mest likevel, men det var nesten så vi fikk lyst til å velge en liten sånn mørk sak, som var ekstra lav og tykk, For det ble sånn "hva er det her? hva spiller det for rolle, egentlig?". Altså, alle skjønner jo at ikke begge to kan være biologiske foreldre uansett.. så jeg vet ikke...

At sædbanken var utsolgt for sperm av det som kan kalles karakteristisk for “den hvite dominans”, opplevdes som ubehagelig av paret. Som det fremgår av sitatet var det *nesten* som om de valgte det motsatte av hvordan Sissel og hennes slekt fysisk så ut – som en motreaksjon mot dominerende forstillinger om hvordan en familie “skal” se ut. For som Berit sier: Hvilke rolle spiller det *egentlig*? Ved første øyekast kan det derfor se ut til at betydningen av det å matche donor blir tonet ned hos paret. Jeg mener imidlertid at eksempelet illustrerer det motsatte. For til tross for at sædbanken var utsolgt for den type sperm som de i utgangspunktet ønsket å kjøpe og således tvang dem til å revurdere, valgte de fortsatt en donor som var tilnærmet lik Sissel og hennes familie. Implisitt i dette ligger det rom for en

kreativ og eksperimentell løsning, som fremstilt av Weeks m.fl. og de får mulighet til å snu “opp ned” på vante forestillinger- som i denne sammenheng ville vært å bruke en donor som er mørkhudet, lav og tykk. De *kan* velge motsatsen til hvordan de selv ser ut. Som Berit påpeker vil de aldri kunne bli tatt for å være biologiske mødre uansett. Men slik jeg tolker sitatet ville et mørkhudet barn ha gjort dette enda tydeligere og paret valgte derfor å gå for en donor som var *tilnærmet* lik. Eksempelet illustrerer således ikke bare den refleksive prosessen som ledet paret til å oppnå sitt mål, men også et ønske om å kunne oppfylle kriteriene for hvordan en familie *bør* se ut.

Men hva ville det å ha fått et barn med mørke trekk ha betydd? Samtlige av parene i min studie var hvite og alle hadde enten valgt eller visste at donor hadde skandinavisk eller kaukansk utseende. Sitatet til Therese kan bidra til å kaste lys over hvorfor:

Vi valgte noen som var høvelig kaukastiske i utseende.. skulle være litt lik oss også.. en av grunnene til at vi ville at det skulle være samme hudfarge som oss, det var for å ikke dobbelstigmatisere barna våres.. så regnet jeg med at det kunne bli et vanskelig tema for dem, hvor de kom fra.. veldig mange identitetssituasjoner (Therese).

Lesbiske foreldre bryter med den biologiske kjernefamiliens idealer, både ved å være to kvinner, og at en av foreldrene ikke har den biologiske tilknytningen til barnet. Et barn som fødes inn i en familie som ikke oppfyller disse idealene kan, som Therese påpeker, bli utsatt for ytterligere stigma. Selv om samtlige av informantene i min studie oppgav at de visste på forhånd at donor var hvit, var ikke dette et tema jeg gikk nærmere inn på under intervjuene. Det er et av mine “tattforgittheter” som jeg gjorde rede for i kapittel 4, at et par selvfølgelig ble inseminert med en donor som hadde lik hudfarge som paret selv. Hvordan ville et par med ulik etnisk bakgrunn ha valgt? Dette er et sidespor, men et tema som jeg finner interessant og ønsker derfor å benytte anledningen til å etterlyse mer forskning rundt.

Men det var ikke bare blant de som selv kjøpte sæd at matching av donor ble praktisert. Et viktig poeng i denne sammenheng er at flere av informantene som valgte spermgiver i samråd med lege opplyste om at medmor hadde blitt bedt om å fylle ut et skjema med sine fysiske karakteristikk. Det kan tyde på at det har blitt en etablert praksis å matche donor også hos lesbiske par på norske klinikker. Når Line og Anne oppsøkte StorkKlinik for å bli befruktet ble de spurt om de hadde noen ønsker for donor. I utgangspunktet ønsket ikke paret å oppgi noen preferanser:

Det synes vi ble alt for sånn dere "nå kjøper vi en pakke og da blir det perfekte ungen".. så, vi ville ha åpen donor, men det var ikke nøye med utgangspunktet. "nei, vi tar bare hvem som helst, vi setter ingen krav" (Line)

I “siste liten” ombestemte imidlertid Anne seg:

For det var meg som skulle bære fram denne ungen og da fikk jeg bare følelsen av at “åh..hvis det har brune øyne og er super lang eller super dit”.. eller, veldig ukjente karakteristikka så fikk jeg sånn alien følelse.. så da, akkurat da.. i siste liten når stork hadde sagt at “eh, er dere sikker på at dere ikke vil ha noen karakteristikker”.. så ringte jeg til deg og sa at “vi må si noe”.. så da sa vi bare “blå øyne, over 170 høy og mørkt hår”.. sånn at det kunne ligne litt på Line.. og Line sin slekt, så.. og da var liksom alien følelsen borte for min del.. for da visste jeg noe.. For vi har jo ingen med rødt hår.... (Anne)

Par som får barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsperm sikrer det tosomme foreldreskapet, men samtidig er de avhengig av en sædcelle, altså noe utenfor parforholdet for å bli befruktet. Når Anne påpeker at de ikke har noen i familien med rødt hår og at det oppstod en “alienfølelse” knyttet til dette, forstår jeg det som en form for mangel på kontroll av hvordan barnet ville se ut. Å velge en donor som lignet på Line kan således forstås i lys av Marre og Bestard (2009) sitt begrep om “the family body”: Hvordan fysisk likhet mellom foreldre og barn er en måte å konstruere relasjoner i et nettverk av allerede eksisterende slektninger – en måte å plassere den nye kroppen (barnet) i “familiekroppen” og således konstruere den nye kroppen som et familiemedlem. I denne sammenheng var det Line og Anne og deres respektive slekt som var en del av familiekroppen. Og som Anne fremhever ble “alienfølelsen” borte i det hun valgte å finne en donor som lignet på Line og hennes slekt. På den ene siden viser dette eksempelet hvordan synlige slektskapsbånd ble skapt innenfor familiekroppen, men likeså at donormatching også kan forstås som en måte å få kontroll på involvering utenfra. I lys av Nordqvist (2012) kan man si at donormatching handler like mye om nærhet som distanse: *Nærhet* i det barnet kan biogenetisk knyttes til foreldrene, og *distanse* i form av at donors involvering beveger seg ut av bevisstheten til paret – både som person, en som barnet er i slekt med, en potensiell forelder og trussel mot foreldrene (Nordqvist 2012:1135). Med andre ord forsvinner donors involvering i det parene konstruerer familie på en slik måte at barnet utvilsomt tilhører det lesbiske paret.

Selv om parene som trakk på denne strategien var bevisste på at det ikke ville oppstå en genetisk link mellom medmor og barn, kommer det frem hvordan en slik forbindelse blir forhandlet frem. Par som søker å matche donors karakteristikker med medmors kan bli forstått som å trekke på hegemoniske forståelse av slektskap og tilknytning hvor det genetiske materialet blir overført fra forelder til barn, slik vi så i kapittel 3. I lys av Quiroga (2007) kan man si at delte *genotypes* (gener) mellom barn og forelder blir erstattet med delte *phenotypes* (fysisk likhet) hos informantene. På denne måten kan donormatching forstås som sosialt å

konstruere en genetisk relasjon mellom begge foreldrene og barnet. Altså, konstruere barnet som om det var deres genetiske barn.

5.2 Søsken

For å belyse ytterligere hvordan foreldre nøye konstruerte sine familier, skal vi også se nærmere på unnfangelse av søsken. Tre av parene i min studie hadde mer enn et barn sammen og to av parene var i planleggingsfasen for barn nummer to. Blant disse lå det et sterkt ønske om å konstruere en genetisk forbindelse mellom barna, noe som ble muliggjort ved å bruke samme donorsperm til begge. En sentral grunn til dette var at de var redd for at barna ikke ville bli forstått som “ekte søsken”. Denne preferansen sammenfaller med studier både av heteroseksuelle par som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning (Snowden og Snowden 1998) og lesbiske par (Jones 2005, Nordqvist 2012). Videre har det å bruke samme donor blitt forstått som et ønske om en konsistent “mannlig tilstedeværelse” innenfor familien. I et slikt perspektiv er det ikke donors identitet som blir viktig, men heller de biogenetiske substansene som blir vektlagt som betydningsfulle (Hayden 1995:52). Dette blir tydelig hvis vi tar utgangspunkt i eksempelet til Signe og Therese. De hadde på forhånd bestemt seg for at de ønsket seg to barn, og skulle føde ett hver. Videre ønsket de å bruke samme donorsperm til begge befruktningene og kjøpte derfor halvparten av den totale andelen *strå*¹³ tilgjengelig – altså, flere porsjoner sæd som ble fryst ned. Therese forklarer hvorfor de ønsket å bruke samme donor:

For at de skulle kunne ha det fellesskapet, at de genetisk var søsken, genetisk ha hverandre.. (Therese)

Som det fremkommer eksplisitt av sitatet ovenfor var det først og fremst i forhold til barna at paret ønsket å bruke samme donor, noe som gikk igjen også hos andre par med flere barn. Gjennom delte gener forstås det i et slikt perspektiv at det oppstår et fellesskap – en tilknytning mellom barna. Det som imidlertid var interessant ved dette tilfellet var at paret satt igjen med nedfrost sperm i ettertid av befruktningen. Da paret skilte seg noen år etter valgte de å kvitte seg med de resterende mulighetene, og de var blitt enige om at hvis en av partene skulle bli gravid igjen, i et nytt parforhold, skulle det bli ved hjelp av sperm fra en annen donor:

T: Jeg tenker på bare i forhold til..altså.. den eventuelle ungen hadde vært født utenfor vårt ekteskap og at det var ferdig.. det ville ikke ha vært mitt barn.. så skulle da Tom (sønnen født av Signe) da som ville

¹³ Hver enhet sæd sendes frossent i et strå om man kjøper sperm på nett.

blitt biologisk fullsøsken med den ungen, skulle den liksom kommet til meg annenhver uke..og Chris (sønnen født av Therese)?. nei jeg synes det hadde vært rart..

S: Det er kanskje den avgjørelsen vi har vært mest enig om..

De mulige utfallene som fremkommer av assistert befruktning er mange. Som Therese påpeker kunne (for eksempel) Signe i et nytt parforhold hatt muligheten til å få barn med samme donor og således ville Tom og det nye barnet biologisk sett blitt “fullsøsken”, men barnet ville ikke hatt samme foreldre. Det hypotetiske bildet Therese danner fremstilles som rotete og uoversiktlig – hvordan skulle familien praktiseres i et slikt tilfelle? Eksempelet illustrerer flere poeng. For det første den fremforhandlede enigheten mellom mødrene og familie som et felles prosjekt - den nedfryste spermen var en del av det tidligere parets familiekonstruksjon. For det andre hvordan paret gjennom fysisk å forkaste de resterende stråene verner om familiens integritet gjennom å avgrense den til dette prosjektet. Men implisitt i dette vektlegges også det biogenetiske båndet som svært betydningsfullt – både mellom søsknene, men også i forestillinger om fremtidige relasjoner utenfor parets forhold. Forståelsen av at det oppstår en tilhørighet gjennom blodsband står med andre ord i stor grad i sammenheng med hegemoniske forestillinger knyttet til familie.

Blant parene som hadde mer enn ett barn, var det bare Maja og Jorid som ikke hadde brukt samme donor til hvert sitt barn. Paret skilte seg spesielt ut i studien ved at de opp til flere ganger under intervjuet fremhevet en frustrasjon over den “voldsomme biologiseringen”, som de beskrev det som, i vårt samfunn. De hadde valgt ikke-sporbar donor og ønsket ikke matche de fysiske karakteristikene med medmor:

Skandinavisk utseende visste vi at det var, men det er også det eneste vi vet.. vi fikk tilbud om å velge hårfarge og øyenfarge, men ja.. hva slags hårfarge og øyenfarge skal man velge da? Late som at Finn sitt genemateriale kommer fra Maja så det må ligne mest mulig. Det gjør det jo ikke, sånn at..det gir jo ikke mening.. (Jorid).

Slik jeg forstår Maja og Jorid var det ikke meningsbærende for dem med donortmatching. Samtidig ønsket de også bevisst å ta avstand fra en slik praksis og ikke tillegge biologi betydning. Dette har også fremkommet i tidligere studier av donorvalg. Selv om de fleste parene har valgt å finne en donor som ligner medmor eller paret av utseende, har et fåtall tatt avstand fra praksisen (se for eksempel Jones 2005, Nordqvist 2012). Men som det også fremkommer av sitatet var de bevisst på at det var en skandinavisk donor. I og med at jeg ikke fulgte opp denne tråden vil jeg derfor ikke legge større vekt på denne delen av utsagnet. Poenget med å belyse dette nærmere er parets reaksjon da de bestemte seg for å få barn

nummer to. Første barnet hadde blitt født av Jorid. I utgangspunktet hadde ikke paret tenkt til å få flere barn, men ombestemte seg etter noen år og da var det Maja sin tur til å bli gravid. La oss se nærmere på Majas skildringer av denne tiden:

Det var litt interessant fordi at det gikk an til å holde av noen strå som vi kaller det, og det skulle vi ikke gjøre når vi lagde Finn, det var ikke interessant.. men når vi endelig var klar da for å prøve å bli gravid igjen så tenkte vi plutselig begge, uavhengig av hverandre, at vi kunne jo sjekke om det var flere strå igjen, av det vi hadde brukt for å skape Finn.. og ble veldig overraska når vi tok det opp da, at begge tenkte på det.. så da kontakta vi Stork for å høre og det gikk ikke.. det var brukt opp.. og da ble jeg veldig lei meg først, veldig skuffa.. så måtte jeg tenke hvorfor det, hvorfor skulle jeg være det? Så gikk det opp for meg at det jeg egentlig ønska meg var egentlig en kopi av Finn og det hadde vi jo aldri fått.. for han var på en måte det ultimate, det fantes ingen bedre enn han, ja, det var liksom det beste barnet man kunne få, så da skulle jeg ha en kopi av han da... men med meg som biologisk mor så ville det jo ikke gå uansett... (Maja)

Som det fremgår av sitatet hadde ikke Maja og Jorid reservert sæd fra samme donor som ble brukt for å lage Finn. I sin overraskelse fant Maja ut at hun og Jorid, uavhengig av hverandre, hadde tenkt samme tanke om å se nærmere på om det var mulig å bruke samme donor til barn nummer to. Som hun selv sier ble hun trist da hun fant ut at dette ikke var mulig for hun ønsket at det andre barnet skulle ligne på Finn, og slik jeg forstår henne handlet dette først og fremst om det kjente og familiære hun så hos han. Det skal imidlertid fremheves at Maja påpekte at selv om barna ikke hadde noen form for biologi til felles, var barna like mye søsken. Et eksempel på hvor det sosiale tillegges like stor betydning som det biologiske. Det er derimot ikke det som er interessant i denne sammenheng. Majas historie om sorgen hun opplevde da hun fant ut at de ikke hadde mulighet til å bruke samme donor illustrerer hvordan dominerende forestillinger knyttet til hva som konstituerer familieband innvirker selv i de tilfeller hvor betydningen av genetik blir tonet ned. Parenas familiekonstruksjon skjer ikke i et sosialt vakuum, men i et samfunn hvor biologi blir tillagt stor betydning. Men likeså viser Maja sin historie hvordan det å bruke ulike donorer kan oppleves som mangel på kontroll i det man trenger hjelp utenfor familiens rammer for å bli befruktet.

Under intervjuet med Else og Peggy var de i en fase hvor de diskuterte å få et barn til. I likhet med Maja og Jorid hadde de i utgangspunktet kun tenkt å få ett barn og hadde derfor heller ikke holdt av sperm fra samme donor, noe som opplevdes som vanskelig også i dette tilfelle:

Når barn nummer to, starten på det ble et tema.. fordi vi var veldig sikker på at vi skulle ha *ett* barn sammen, så har ikke vi reservert noe. Ikke sant? Og det kjenner jeg på, at det ville vært viktig for meg, hvis vi skulle hatt fler, at det var samme donor.. og ikke spør meg hvorfor, for det har jeg ikke noe svar på (Else).

I likhet med Maja fant også Else det vanskelig at de ikke hadde holdt av sperm, selv om hun ikke klarer helt å sette fingeren på hvorfor. Det som imidlertid skiller Jorid og Maja fra dette paret er at Else setter spørsmålsteget ved hvorvidt det i det hele tatt blir noe barn nummer to, nettopp fordi de ikke har holdt av flere "strå". I og med at Else ikke klarer å begrunne *hvorfor* dette er viktig for henne blir det også vanskelig å tolke sitatet og jeg ønsker derfor ikke å ilegge informantens sitat for stor betydning, ei heller å trekke for sterke slutninger til det. Men selv om begrunnelsen ikke blir oppgitt er det tydelig at Else opplevde vanskeligheter som følge av ikke å kunne bruke samme donor. Og det er nettopp denne opplevde vanskeligheten jeg mener er et eksempel på hvor forestillinger av familie er sterkt begrenset til og formet av konvensjonelle idealer om hva som utgjør en familie. Å betegne lesbiske foreldre som "arch inventors", slik som Weeks m.fl (2001), blir med andre ord vanskelig i det begrepet ikke fanger opp genets sosiale og kulturelle betydning – og ikke minst maktposisjon.

5.3 Etternavn

I tillegg til biogenetiske relasjoner ble også valg av etternavn viktig for hvordan parene konstruerte sine familier. Når jeg spurte mine informanter om hvilke etternavn barnet hadde fått var det spesielt én variant som gikk igjen:

Så siden jeg fikk lov til å bære han fram, så fikk Eli lov til å gi han etternavnet (Åshild gift med Eli).

Så tenkte jeg at jeg fikk jo genene, da får du navnet.. da får din familie navnet.. så det var helt uproblematisk... (Anne gift med Line).

Ja.. altså.. han har mitt navn. og det er og en likestillings eller balanserings greie for oss.. fordi atte.. han har Mona sine gener, men mitt navn.. så da liksom føler vi at balansen er litt sånn.. ja.. (Gry gift med Mona).

I sitatene ovenfor sidestilles etternavn og gener og kan forstås som to måter å signalisere for dem selv og til andre at familierelasjoner eksisterer mellom dem og barnet. Som vi så ovenfor var det et sentralt mål for mødrene at de skulle være like mye foreldre og slik jeg forstår parene var dette en måte å synliggjøre likeverdighet mellom dem som foreldre. Som Finch påpeker er navngivning fundamentalt bundet til slektskap, og etternavn symboliserer sosiale relasjoner som tilfører et potensielt sett med verktøy for hvor familierelasjoner kan bli konstituert og håndtert (Finch 2008:713).

For å få et dypere innblikk i betydningen av å fremvise familierelasjoner kan vi ta utgangspunkt i Sissel og Berit. De planla deres barn i perioden før den nye ekteskapsloven trådte i kraft og mødrene var vel bevisst på at det kunne ta tid før Sissel, som medmor, fikk juridiske rettigheter til barnet. I og med at de i utgangspunktet hadde en enighet om at de

skulle bli like mye foreldre ønsket de å utjevne den biologiske skjevheten mellom dem. En måte de gjorde dette på var at Berit skiftet til Sissel sitt etternavn, før barnet kom til verden:

S: Vi skiftet bevisst etternavn til mitt, så tok jeg hennes etternavn til mitt mellomnavn..det var jo også fordi at hvis vi skulle få barn så ville vi at han skulle ..

B: ja, det var like greit å gjøre det med en gang.. for vi visste jo at det ikke var sannsynlig at begge kom til å bli biologiske foreldre, så det var rett og slett for å sikre oss noen slags praktiske ordninger..

S: Det var jo fordi at det var før loven trådte i kraft, så vi visste ikke helt hvordan det kom til å gå og da var tanken at hvis vi hadde samme navn, så ville barnet ihvertfall få samme navn som meg, så da hadde vi den bindingen der.

Når et lesbisk par får barn ved hjelp av assistert befruktning vil bare en av mødrene være biologisk forelder til barnet. Sissel og Berit var bevisst både på den kulturelle betydningen av genetiske bånd og hvilken betydning dette ble ilagt fra andre utenfra, men også hvordan de kunne overkomme dette hinderet for å oppnå deres mål. I forlengelsen av sitatene kom det frem at også besteforeldrene, foreldrene til Sissel satt pris på at deres barnebarn ville ha deres etternavn, men også et norsk navn. Berit er fra Finland, men med direkte hensyn til Sissel og hennes familie valgte de å velge både norsk fornavn og Sissel sitt etternavn:

S: Også er det også lettere for, det er jo gjerne disse foreldregreiene, at dine foreldre spiser alt, mine foreldre spiser ikke alt..

B: ja, det er også sant, man får tilfredsstille Sissel sine foreldre litt. Han har fått et norsk fornavn og deres navn som siste navn. Mens mine foreldre bryr seg ikke om det. Men det er også noe med at de har jo fordelen, at han er biologisk deres barnebarn. At det er sikkert lettere å svelge alt mulig annet..

Som allerede nevnt ovenfor baserer den vestlige slektskapsdiskursen seg på en forståelse av at biologiske bånd automatisk utgjør slektskapsbånd. Dette gjelder ikke bare foreldreskap, men også øvrig slekt som besteforeldre. I denne sammenheng påpeker Berit et poeng som kom frem i flere av intervjuene, nemlig at hennes foreldre allerede hadde et bånd, i form av biologi, til sitt barnebarn gjennom at det var hun som hadde født han. Flere av parene fortalte lignende historier om at det var spesielt besteforeldrene på medmors side som hadde vanskeligheter med å se sin rolle i familieøkningen, til forskjell fra fødemor sine foreldre. Å "tilfredsstille" medmors foreldre var derfor ikke noe som begrenset seg til Sissel og Berit sin historie alene, men noe flere av parene oppga. For i likhet med morskapet, hvor fødemor automatisk blir forstått som Mamma, vil hennes foreldre automatisk bli ansett som besteforeldre, i henhold til slektskapsdiskursen – blodsbånd utgjør selvsagte slektskapsbånd. Som Berit påpeker opplevde paret det således lettere å velge et norsk navn, samt Sissel sin familie sitt etternavn. Dette kan forstås som at Berit sine foreldre allerede hadde en form for kapital, gjennom biologi, i relasjonen til barnet. Slik jeg forstår paret ville det å gi et finsk fornavn og etternavn ytterligere ha fremhevet den biologiske skjevheten. Dette valgte de

imidlertid bevisst ikke å gjøre, for på den måten å synliggjøre også Sissel sine foreldres posisjon. Men som Hayden (1995:50) påpeker handler ikke denne strategiske handlingen om besteforeldrenes “blidgjørelse” alene. Gjennom at medmors slekt involveres, inntar posisjoner i barnets liv og deltar aktivt i det, likestilles også mødrenes posisjon. En sentral del av denne strategien er at medmors slekt også omtales som onkel, tante, bestemor og bestefar, noe samtlige av parene oppga. I lys av Hayden og sitatet ovenfor, kan man si at gjennom å “huke inn” medmor sine foreldre manifesteres deres like roller som foreldre. Poenget i denne sammenheng har vært å belyse hvordan målet om likestilling forhandles frem mellom mødrene. Navngivning kan således forstås som en bevisst strategi for å synliggjøre at det eksisterer familierelasjoner mellom medmor og barn, men også besteforeldre og deres barnebarn (Finch 2008). Parenes foreldre, altså barnas besteforeldre, kommer vi tilbake til. Både i analysens andre og tredje del.

I en studie av hvordan lesbiske foreldre forhandlet etternavn til deres barn fant Almack (2005) at flertallet av parene (14 av 20 par) valgte fødemors etternavn til barnet, enten på egenhånd, altså kun fødemors etternavn (10 par), eller slo sammen etternavnet med medmor sitt (4 par). Med utgangspunkt i den tydelige overvekten av par som valgte fødemor sitt etternavn konkluderer hun med at den biologiske linken fortsatt har en sentral status, selv i de tilfeller hvor to mødre har valgt å få barn sammen. Videre viser hun hvordan det i de tilfeller hvor medmors navn enten ble valgt som mellomnavn eller som etternavn, ble dette ansett som en gave – fra fødemor til medmor, noe hun mener belyser den makten som kommer med det biologiske morskapet (Almack 2005:247). Jeg fant også et tilfelle av dette i min studie, hvor det å gi navnet til fødemor ble ansett som en selvfølgelighet:

I: hva heter hun til etternavn?

P: Gudevang Larsen.

I: var det noe tema?

E: nei, det var aldri noe tema. Altså.. det blir bare så naturlig tenker jeg (tenkepause). Men hvis jeg ikke hadde hatt barn fra før så kan det hende at jeg ikke.. Altså, at ikke det hadde vært greit for meg at hun hadde hatt Gudevang som mellomnavn, men kanskje hatt en bindestrek, sånn at det ble hovednavnet hennes da.

P: Jeg tror mye hadde vært annerledes hvis ikke det var to barn til..

Som det fremkommer i sitatet hadde ikke Else tenkt noe spesielt over deres valg og beskriver det som naturlig. Implisitt i dette valget ligger nettopp den makten Almack fremhever, og fordelene knyttet til statusen som fødemor. Men selv om dette ble ansett som en selvfølgelighet, at barnet skulle ha Peggy sitt etternavn, skal man ikke redusere forklaringen til statusen som kommer med fødemor alene. Som det så vidt kommer frem i sitatet hadde

Else to barn fra sitt tidligere (heterofile) ekteskap. Det som ikke kommer frem er at Peggy og Else hadde barna annenhver uke og i disse tilfellene var det Else som hadde mamma-statusen. Under intervjuet fortalte Peggy at det ble spesielt viktig for henne å markere sin posisjon som forelder da Emma ble født, da det i stor grad var Else allerede hadde en etablert posisjon som *mammaen* i deres hjem. Jeg vil derfor argumentere for at strategien om et likestilt foreldreskap kan operere på en svært kompleks måte – i det det ikke bare er medmors posisjon som må synliggjøres - men likeså også fødemors posisjon i noen tilfeller, slik som i tilfellet hos Peggy og Else.

Men det var ikke i alle tilfeller at etternavn ble ansett som viktig før barnet ble født, men at det ble det i ettertid. Signe og Therese hadde to barn sammen og hadde født ett hver. Da paret giftet seg tok de Therese sitt etternavn. I ettertid hadde Signe vurdert om hun skulle holde på sitt tidligere etternavn, da etternavnet er sjeldent. Men denne endringen ble først satt i praksis da paret skilte seg. Ikke bare endret Signe sitt etternavn, men de endret også barna sine til å innkludere begge mødrenes etternavn:

T: Da vi var gift hadde vi mitt etternavn, og etter vi ble skilt, så tok de ditt (Signe sitt etternavn) tilbake også skifta vi sånn at de fikk begge sitt etternavn..

I: var det viktig for dere?

S: For meg ihvertfall! Men uavhengig om vi hadde vært skilt eller ikke, så hadde vi snakke om det at jeg skulle ta tilbake navnet jeg hadde før vi gifta oss.. det er ikke så mange som har mitt etternavn, så..

T: Men det var jo fordi.. Vi var jo opptatt av at vi skulle være like mye forelder, til begge!

Som Finch (2007:72) påpeker varierer behovet for fremvisning i tid, rom og omstendigheter. En skilsmisse er et eksempel på skiftende omstendigheter. På den ene siden hadde de satt målet om likestilling i praksis gjennom delt foreldreansvar for deres barn. På den annen side ble det viktig for dem også å synliggjøre deres posisjoner som likeverdige foreldre for deres barn. Dette samstemmer med Finch (2007) sitt perspektiv når hun sier at det handler ikke bare om å *gjøre* familiepraksiser, men de må også fremvises til andre for å bli forstått som nettopp det. Med andre ord handlet det ikke bare om å være like mye foreldre i praksis, men de ønsket også å synliggjøre deres posisjon som likeverdige foreldre: For andre betydningsfulle mennesker utenfor familiekonstellasjonen og ovenfor hverandre.

5.4 Oppsummering

I analysens første del har vi fått ett innblikk i sentrale praksiser og aspekter for hvordan lesbiske foreldre konstruerer familie og foreldreskap. Innledningsvis i dette kapittelet tok jeg utgangspunkt i Weeks m.fl sin tese: I og med at det lesbiske foreldreskapet er et relativt nytt

fenomen behøver ikke tradisjonelle forestillinger knyttet til familie å gjelde. For parene i min studie ble disse imidlertid viktige i deres foreldrekonstruksjon, og da spesielt for å “få inn” medmor, som Else forklarte det. Donormatching og navngivning var med andre ord sentrale praksiser for å skape synlige bånd mellom medmor og barn. I tillegg har vi også sett at mødrene gav uttrykk for et sterkt ønske om å skape biogenetiske bånd også innenfor familien ved å bruke samme donor til begge barna. Her har slektskapsforståelser fra antropologien vist seg svært nyttig, samt Finch sitt fremvisningsbegrep. Gjennom deres valg gjenspeiles også den refleksive prosessen i planleggingsfasen – for det var gjennom disse praksisene at mødrene ønsket å oppnå sitt mål om likestilling og samtidig sikre familiens integritet (Donovan og Wilson 2008:662). Med andre ord er det ikke tilfredsstillende å forklare disse strategiene ut fra strukturelle føringer alene. Men hvorvidt Prosjekt: Familie står som eksempel på *the reflexive project par excellence* eller *arch inventors* er imidlertid mindre tydelig. Koblingen mellom mitt eget materiale, sammenlignet med “families of choice”-paradigmet er imidlertid noe vi skal komme tilbake til i kapittel 8.

I dette kapitlet har vi sett på perioden før barnet ble født og, forhandlinger knyttet til planleggingsfasen. Nå skal vi rette fokuset mot familiekonstruksjonen i hjemmet og perioden etter barnet ble født.

6 Familiekonstruksjon i hjemmet

Hjemmet er et trygt sted, et tilfluktsted. Der er jeg alltid trygg. (Else)

Hjemmet er et sentralt rom for konstruksjon av familie og foreldreskap. Det representerer et orienteringspunkt i tilværelsen i forhold til omverden, gjennom vår oppfattelse av den som vårt primære og private ankerpunkt. Samtidig utgjør hjemmet en grense mellom det private og det offentlige, det indre og det ytre (Andersen 2003:80). I analysens andre del skal vi se på perioden etter barnet ble født og hvordan foreldrene praktiserer foreldreskap og familie i hjemmet. Hva forteller de barna? Hvordan er den fremforhandlede enigheten om et likestilt foreldreskap mellom mødrene overførbar i praksis?

Som vi så i forrige kapittel var det et sentralt mål for mødrene å oppnå likeverd i foreldreskapet. For å kunne gi en dypere beskrivelse av dette i praksis vil jeg ta utgangspunkt i Caroline og Ida. Grunnen til dette er at Caroline hadde en sønn fra sitt tidligere ekteskap med Marit. For hva skjer med et felles mål om likestilling i foreldreskapet når man skiller seg? Først skal vi imidlertid rette fokuset på et annet lite utforsket område: Hva forteller man barna om deres tilblivelse?

6.1 Skapelseshistorien: Et barn blir til av kjærlighet

Tidligere forskning viser at en stor andel heterofile par som får barn ved hjelp av assistert befruktning velger å ikke fortelle sine barn om hvordan de ble til (Helsedirektoratet 2011:58). Lesbiske foreldre har ikke dette valget. De kan velge å vente, men barnet vil omsider selv finne ut at han eller hun ikke har blitt til med mødrenes genmateriale alene. En sædcelle er nødvendig. Parene i min studie ønsket alle å være åpne for sine barn om hvordan de ble til. I sin studie fant Donovan og Wilson (2008) at historiene foreldre fortalte til deres barn bestod av tre deler: En forklaring om hvordan barnet ble til; en forklaring om hva donor er og hvordan donor bidro; og en forklaring om hvem som utgjør deres familie, og da spesielt med fokus på den ikke-biologiske forelderen (Donovan og Wilson 2008: 658). Dette stemmer overens med mine funn. I og med at parene hadde relativt unge barn, var disse historiene tilpasset barnets alder. Men selve befruktningen var også en del av noe større – det var en *skapelseshistorie*. Skapelseshistorien kan beskrives som fortellingen om familiens tilblivelse. Barn av lesbiske er som nevnt ikke resultatet av en kjærlighetsakt i form av samleie, men av kjærlighet, noe de ønsket å formidle gjennom disse historiene. Dette ble fremtredende i samtlig av intervjuene, men Caroline var den eneste av informantene som i sitt forrige ekteskap med Ida hadde laget en film til barnet under planleggingsfasen. I perioden hvor de

prøvde å få barn var det stor debatt i media knyttet til lesbisk foreldreskap og paret var redd for at barnet skulle oppleve vanskeligheter på grunn av noe de som foreldre hadde valgt.

Caroline forklarer hvorfor de lagde en slik film:

Bare så at det barnet skulle få se etterpå da hvor ønska og elska han eller hun var.. og ja, liksom grunnen til at vi hadde gjort det på den måten der og sånn.. for å starte med åpenhet liksom og lengselen etter å få barn selv om du ikke klarer å produsere det biologisk selv. Det var jo derfor vi laget den filmen (Caroline).

Som det fremkommer i sitatet til Caroline ønsket hun å begynne med åpenhet, men likeså at deres barn var et resultat av kjærlighet og en lengsel etter barn. Et sentralt kjennetegn ved disse narrativene var at donor ikke figureerte som en person, men som sperm som ble brukt som hjelpemiddel i prosessen. Maja og Jorid forteller om deres skapelseshistorie:

M: vi har lagd en sånn skapelseshistorie for han som han veldig lenge etterspurte: "kan ikke dere fortelle", han syntes det var kjempe fint å høre om det.

J: Ja, Finn vet godt hvor han kommer fra, men vi bruker ingen tid på å snakke om donor. Donor har ikke noen plass i vår fortelling om vår familie. Finn var ikke to enda da han registrerte at de andre hadde mamma og pappa i barnehagen.. ja, han etterspurte ikke en pappa, men han tematiserte det, og siden da har jo han fått vite hvordan han er laget. Fortellingen er jo at vi var kjærester og det går ikke an til å få barn sammen uten hjelp når man er to damer og at vi ønsket oss barn og at vi dro til Danmark for å hente et svømmefrø som vi blandet med eggefrø og satt fast i livmoren.. eller, tidligere var jo det en ballong.. tror han var tre, før det ble introdusert helt det med, altså når han var to så var det mer at han ikke hadde en pappa, men at han hadde to mammer.. men ihvertfall før han var tre så ble det introdusert at vi hentet svømmefrø og blandet med eggefrø..

I sitatet til Jorid ser man at skapelseshistorien varierer ettersom barnet blir eldre. I første omgang var det viktig for barnet å vite at han ikke hadde en pappa som andre i barnehagen, men to mammaer. Som Weeks m.fl (2001) påpeker gir narrativer et meningsinnhold i familiekonstruksjoner som baserer seg på sosiale, fremfor kun biologiske bånd. De bekrefter deres identitet og presenterer relasjoner mellom mennesker som valide. Betydningen av narrativer har vist seg som svært betydningsfulle også blant adoptivfamilier (Marre og Bestard 2009). Dette er et sidespor, men det viser hvordan familier som faller utenfor den konvensjonelle familieforståelsen aktivt må skape rammer for sin familie. Men hvis vi ser nærmere på sitatene ovenfor har de også to ytterligere funksjoner. For det første skaper de et rom for åpenhet mellom dem og barna. Det betyr ikke at det nødvendigvis er slik i praksis, men slik jeg forstår dem ønsket mødrene i denne sammenheng gjennom selv å være åpen å skape et slikt rom i hjemmet. Jorid og Caroline forklarer det slik:

Å snakke om hvordan han ble til, helt uten sjenanse, så kan han få lov til å undre seg over de tingene uten at det blir tabubelagt (Jorid).

Trygghet og kjærlighet og åpenhet. Det har vært viktig i forhold til Kim fra dag en, at han visste hvordan han var laga. At det ikke skulle være noen overraskelser der (Caroline).

Å kunne ha et åpent forhold til barna om deres tilblivelse ble ansett som viktig og da spesielt i forhold til å skape trygge rammer for deres barn. For det andre, og som er spesielt viktig her, er at mødrene, gjennom å fortelle om “babyfrø” til forskjell fra en far, også avgrensner hvem som tilhører deres familie. Således reduseres donors involvering i skapelseshistorien til et fysiske bidrag. Dette fører meg til annet viktig poeng. For det var en utbredt enighet blant alle mødrene i studien at spermgiver ikke hadde noen form for posisjon i deres familie. Hvis de hadde samtaler med barna om spermgiver ble han omtalt som donor og ikke pappa. Det skal imidlertid nevnes at blant parene i studien som hadde valgt sporbar donor, ble donor omtalt som en person som barna en dag kunne få møte om han eller hun ønsket det. Sissel og Berit var et av parene som hadde valgt sporbar donor:

I: men hvilke plass har donor i familien?

B: nei, han er en donor, han har ikke noen plass i familie eller slekt overhodet.

S: men det kan jo være at vedkommende som er donor på et tidspunkt kan komme til å få en plass.

B: men det er noe helt annet tenker jeg..

S: det er sant, men selve donoren..

B: hvis Trym møter donoren og de blir kjempe kompis, altså hvis det skal skje, så skjer jo det. Og da kan det jo være at det blir sånn.. men nå? Nei, overhodet ikke..

S: men vi tenker sjeldent på det..

B: og vi snakker jo om det som en donor og ikke som en pappa.. muligens en mann som har gitt vekk sperm, men ikke som en pappa eller far eller noe sånn, det er en donor.

I likhet med de andre parene i studien anså ikke parene donor som et familiemedlem, men som det fremkommer ovenfor kan spørsmålet knyttet til “hvem tilhører min familie” senere komme opp til forhandling. Som Morgan (1996) påpeker er familie en kontinuerlig skapende prosess som alle familier gjennomgår, både heterofile og samkjønnede. Donors mulige, fremtidige involvering, er imidlertid ikke noe jeg vil gå nærmere inn på i denne sammenheng. Poenget er heller å illustrere hvordan parene forhandler vekk donors involvering, også i de tilfeller hvor donor muligens kan bli en del av deres livsverden.

6.2 Hverdagen: Med utgangspunkt i ett eksempel.

I sin masteroppgave om lesbiske par sin arbeidsdeling og foreldreskap hevder Ore (2009) at *ideologien* om et likestilt foreldreskap manifesterer seg i *praksis*, som derigjennom skaper *emosjonelle bånd*. I likhet med parene i Ore sin studie var også mine informanter opptatt av å sette målet om et likeverdig foreldreskap i praksis. Men i løpet av livet vil enhver familie gjennomgå endring. For eksempel kan det være at et barn flytter hjemmefra, en forelder dør eller et par velger å ende deres forhold. Hva skjer med et lesbisk par med barn når det skiller

seg? Eller nærmere bestemt: Hva skjer med målet om et likestilt foreldreskap i en familiekonstellasjon hvor bare en av mødrene har biologisk bånd til barnet? I og med at dette spørsmålet er lite belyst i litteraturen vil jeg ta utgangspunkt i Marit og Caroline.

6.2.1 Tre foreldre – ett barn

I min studie skilte Caroline og Marit seg ut ved at de ikke hadde felles barn, men Caroline hadde et barn fra sitt tidligere ekteskap med Ida. Hos dette paret var det Caroline som hadde født frem barnet, men begge var juridiske foreldre og delte samværet med likt. Kim bodde altså annenhver uke hos hver av mødrene. Disse foreldrene er et eksempel på hvor parforholdet ikke lenger er et skjebnefellesskap som varer livet ut. Men til forskjell fra selve parforholdet kan ikke barnet velges bort, men skaper en livslang forbindelse mellom mødrene. Som Beck og Beck-Gernsheim (1995) påpeker er dette et fellesskap som knytter foreldrene sammen gjennom materielle underhold og i en felles biografi knyttet til barnet. Da jeg spurte Caroline og Marit hvem som utgjorde deres familie beskrev Caroline det slik:

C: Vi er jo tilsammen en familie. Vi er jo foreldrene til Kim alle sammen, så vi er jo en familie og Ida er jo en av mine næreste venner fortsatt .. og Marit og Ida er gode venner og. Så jeg vil jo si det at vi er en familie..

I: Hvordan er det?

M: kjempe fint! det er greit å være så mange voksne..

Også i møte med andre presenterte de seg som en felles familie med tre foreldre:

Da vi skulle på St.Hans- feiring, så stod det noen fjortiser der og skulle ta imot penger.. og da var vi jo tre mammaer, pluss Kim. Også stod det: "familie og sum", på skiltet. Så kikket jeg på dem også sa jeg: "Vi er egentlig en familie vi". Så kikker de på oss også sier de: "jaja, da er dere det da".

I første delen av intervjuet med paret ble det holdt frem det uproblematiske samarbeidet med Carolines eks-kone og et foreldreskap med tre mødre. I tillegg til å feire St. Hans sammen kunne hun og Marit fortelle om daglige telefonsamtaler med Ida, og ofte var det slik at de spiste middag hos hverandre. Samarbeidet ble først og fremst fremhevet som viktig for barnet, men som det fremkommer i sitatet ovenfor handlet samværet mellom dem og Ida også om vennskap. Men i løpet av intervjuet ble det tydelig at det deres familiekonstellasjon ikke var så enkel som den først så ut til. Caroline beskriver:

Det er et eller annet med at når Ida ikke er biologisk mamma så jobba jeg helt ifra første spiren var på plass med Kim, at hun er like mye mamma som meg og hennes familien er like mye familien til Kim som min familie. Så jeg kjenner på det innimellom at det er viktig å sette grenser.. Så det er sånn som jeg kan si til Kim at Marit også er forelder for deg, men hun er ikke mammaen din.. det er Ida som er mammaen til Kim i tillegg til meg. I og med at de skillene sklir litt mere ut når det ikke er biologi inni bildet, ikke sant.. (Caroline).

For Caroline var det ikke samarbeidet i seg selv hun fant vanskelig, men slik jeg forstår henne ble det viktig med grensesetting for at det skulle fungere, for således å sikre integriteten og posisjonen til Ida, som forelderen til Kim. Det er tydelig at hun så på det som et hinder at ikke begge hadde den biologiske relasjonen til barnet og i lys av hennes historie tolker jeg det som at det å jobbe for et likestilt foreldreskap ble viktigere enn noen gang etter skilsmissen.

Caroline fortalte videre at disse grensene ble satt gjennom aktivt å kommunisere åpent om problemet som et tema, men først og fremst var det gjennom deres handlinger at det ble tydelig hvordan familien hang sammen:

I: Når Kim har tilstelninger på skolen.. drar dere alle tre og ser på da?

M: Vi har gjort det hittil..

C: Ja, men på foreldremøter og sånn så er det meg og Ida.. men hvis det er mer sånne åpne ting..

M: Sånn som Santa Lucia sang i korridorene på skolen og sånne ting, da er vi jo alle..

C: mm.. og bestemor og bestefar og onkler og sånn..

Som Morgan (1996) påpeker er det kun gjennom måten familier praktiserer familielivet at vi kan si noe nærmere om hva det er som konstituerer det hun eller han erfarer som sin familie. Et foreldremøte utgjør eksplisitt hvem som er foreldrene til et barn. Her blir ikke Marit med. Det er et lukket rom hvor bare de som har ansvaret for barnet møter opp på – kun Caroline og Ida. Det er de som er *foreldrene*. Som Caroline påpeker er det på åpne arrangementer at andre betydningsfulle mennesker også kan være med – besteforeldre, onkel og tanter og Marit. Grensesettingen begrenset seg imidlertid ikke bare til arrangement, men også hvem som fikk være med å samtaler knyttet til spørsmål rundt barnet:

Vi har våre eks-ekteskapelige krangler på privaten som de andre ikke er involvert i. Og så forholder vi oss bare til hverandre på en sånn trivelig måte ellers. Så det er aldri sånn at Marit er involvert i det jeg og Ida er uenig om på oppdragersiden eller.. om det skulle vært økonomi eller.. hvem som skal ha han da og hvem som ikke skal ha han da.. det er liksom.. nei, det involverer ikke Marit liksom (Caroline)

Som det fremkommer av sitatet er økonomi, planlegging og alt som har med Kim å gjøre Caroline og hennes ekskone sitt anliggende. Det betyr imidlertid ikke at Marit ikke praktiserte foreldrerollen i hverdagen, i deres hjem. Som det fremkom i intervjuet leste hun for Kim hver kveld, lagde mat til han, spilte spill med han. Men i forlengelsen av disse foreldrepraksisene beskrev Caroline to sentrale forskjeller mellom dem som foreldre. I første omgang om ansvaret:

Jeg og Marit gjør jo mye de samme tingene her hjemme.. Bare med utgangspunkt i at det er jeg som er mammaen til Kim.. ja, jeg forventer og går ut fra at det er forventet, at jeg ordner opp med han.. hvis du skjønner? At det er jeg som sørger for at at han får mat, og han får stelt seg, og at han pusser tenner og

lest til.. og alle de tingene.. at klærne hans er i orden. Alt som må ordnes med et barn tenker jeg jo at i utgangspunktet er mitt. Det er min jobb! Så gjør jo Marit de tingene også.. men det er mitt ansvar!

Men også i tilknytningen:

Marit er jo veldig populær hos Kim.. mer enn meg. Du er jo det! Sånn i hverdagen.. og til å ha det gøy med, og han velger alltid hun først. Hver gang vi skal sette oss å spise så: “jeg skal sitte ved siden av Marit”.. og det er Marit han springer mot og holder rundt og sånn.. Men hvis han våkner opp på nettene og griner, eller hvis vi er bortreist og han savner noen, så er det jo mamma han grine etter.

Som det fremkommer av sitatene har Marit også en rolle som forelder, men hun er ikke en av Kim sine mammaer. For implisitt i disse fremstillingene ligger det også hva som definerer morskap. For hva er en mor? Gjennom Carolines fremstilling er det tydelig at en mor er den ansvarlige, den som har ansvaret for at barnet har det bra, at barnet har klær på, pusser tennene, får i seg mat og så videre. Men en mor er også den som har det emosjonelle båndet som ikke kan forhandles vekk. Det er gjennom dette ansvaret at morskapet således defineres.

Men det å avgrense foreldreskapet ble ikke bare viktig i forhold til å likestilling mellom mødrene, men også besteforeldrene. Som det fremkom i forrige kapittel ble etternavn og tradisjonelle betegnelser som “bestemor” viktig for å likestille mødrenes posisjon. Men når man går inn i et nytt parforhold oppstår det også nye relasjoner å forholde seg til. Da Caroline ble sammen med Marit ble hun og hennes sønn tatt imot med åpne armer av Marit sine foreldre og familie. Også her følte Caroline at hun måtte sette grenser:

C: Familien til Marit “adopterte” Kim med en gang og spurte om de kunne være besteforeldre for han. Men så må en jo tenke på at det er andre folk som også føler, ikke sant? For eksempel, besteforeldrene til Kim på Ida sin side, de skal alltid fortsette å være like mye besteforeldre selv om Kim får andre folk i verden som han blir gla i..

I: Kaller Kim dine foreldre og for bestemor og bestefar?

M: Nei, han kaller de ved navn..

C: Men besteforeldrene til Marit kaller Kim for oldemor og oldefar..

M: Fordi han har ingen oldeforeldre.. så det ble en naturlig greie.. så han sier oldemor og oldefar til de. Ellers så hadde det jo vært på en måte noen som tok noens plass, eller noen andre sine navn. Ikke plass, men titler..

Som det fremkommer av sitatet fikk Carolines sønn fort et nært forhold til Marit sine foreldre og de spurte henne om de kunne være hans besteforeldre. Slik jeg forstår Caroline handlet det først og fremst om hvorvidt de kunne bruke tittelen “bestemor” og “bestefar”, for som hun påpeker tok de han inn i varmen fra begynnelsen av. Med hensyn til Ida sine foreldre, som allerede hadde slike titler i Kim sitt liv, ble det ikke slik. Det som imidlertid er interessant i denne sammenheng er at Kim omtalte Marit sine besteforeldre som oldemor og oldefar – for som Marit fremhever hadde ikke Kim dette fra før. Slik jeg forstår Caroline handlet dette valget om å symbolisere at Ida sine foreldre sin posisjon, som besteforeldrene til Kim, ikke

kan forhandles bort. Både ovenfor Ida sine foreldre, Marit sine foreldre, Kim og andre relevante mennesker. Med dette vises også et ytterligere aspekt ved Finch (2007) sitt fremvisningsbegrep. For i det Caroline velger at Kim *ikke* skal omtale Marit sine foreldre som bestemor og bestefar symboliserer hun for sin omverden hvem som skal ha slike titler i sønnen sitt liv. Det handler med andre ord ikke bare om å navngi, men også å fremvise familierelasjoner gjennom å velge det bort.

Et mål om likestilt foreldreskap skjer ikke av seg selv, men må aktivt skapes gjennom handling. Sitatene ovenfor er fortalt gjennom Caroline og Marit – ikke Ida. Hvordan hun opplever foreldreskapet vil jeg derfor ikke spekulere i. Medmors opplevelser etter skilsmisse er også et lite belyst tema i litteraturen som ville vært interessant å se nærmere på. Men gjennom Marit, og kanskje spesielt Caroline, sine gjenfortellinger blir det tydelig at likeverdighet er et sentralt mål som etterstrebes. Det skal imidlertid nevnes at det er medmors posisjon som fremstår som truet – ikke fødemor. Det kan tyde på at den dominerende forståelsen av hva som konstituerer foreldreskap (biologi) ikke bare gjelder i samfunnet, men også blant parene i min studie.

6.3 Oppsummering

I analysens andre del har vi sett på parenes familiekonstruksjon i hjemmet, samt morspraksiser med utgangspunkt i ett eksempel. I hjemmet skapes og avgrenses hvem som tilhørere parenes familier. Som vi har sett er skapelseshistorien et eksempel på dette. Gjennom narrativene om hvordan barnet ble til gis relasjonene mening. Barnet er således et resultat av mødrenes kjærlighet. Som vi så hadde skapelseshistorien to andre funksjoner. På den ene siden ønsket mødrene å skape trygge rammer og rom for åpenhet. På den annen side, gjennom å referere til sædgivers bidrag som “babyfrø” og å omtale sædgiver som donor, fremfor far, avgrenses familiens medlemmer til mødrene og deres barn, og familiens integritet sikres. Samtidig har vi fått et innblikk i mødrenes morspraksiser med utgangspunkt i Caroline og Marit. Poenget i denne sammenheng har ikke vært å se hvordan målet om likestilling blir overført i praksis, men heller å belyse hvordan målet blir utfordret idet familien endres. Gjennom å se på mødrenes familiepraksiser kommer den aktive grensesettingen og forhandlingen om mødrenes posisjoner til syne. Men som vi også har sett er det å opprettholde medmors posisjon en prosess som må jobbes aktivt for. Dette har vi sett gjennom Carolines erfaringer og opplevelser som fødemor.

7 I møte med omgivelsene

I de foregående analysekapitlene har vi sett hvordan parene i studien konstruerte familie og foreldreskap innenfor parforholdet og hjemmets grenser. I dette kapittelet vil jeg ta skrittet videre, i det jeg vil undersøke parenes møte med interne og eksterne omgivelser – altså øvrig familie og ytre omgivelser som barnehage, skole og samfunnet for øvrig. For parene var også involvert i å forhandle frem anerkjennelse om familie og foreldreskap i en større sosial sammenheng. Som Finch påpeker gjelder slike forhandlinger alle familieformer, men kanskje spesielt for de som beveger seg lengst bort fra hvordan en “vanlig” familie ser ut (Finch 2007:71).

Og når man blir foreldre kommer man samtidig i kontakt med nye mennesker og nye settinger. Men til forskjell fra heterofile par må lesbiske foreldre velge *når, hvor og hvordan* de skal komme ut om sin familiekonstellasjon, i et sosialt klima hvor denne formen for foreldreskap fortsatt blir ansett som kontroversielt av noen. Å *komme ut* sikter til det å være åpen om sin seksuelle levemåte (Plummer 1995), en prosess som stadig må gjentas. Dette skal vi gå nærmere inn på nedenfor. Men som Donovan m.fl (1999) påpeker er ikke lesbiske foreldre nødvendigvis åpen ovenfor alle og presenterer således sin idé om *layers of outness* for å fremheve sitt poeng:

Respondents may be out to themselves and to a sexual partner but to no one else; to some but not all of their family of origin; to some or all of their work colleagues – so they may be out to an individual colleague but not out at work; they may be out and involved in lesbian, gay and/or bisexual activities but not out to their mother, doctor or neighbours. The decision(s) to be out in whatever layer of one's life is dependent on what the perceived consequences are for the respondent's life and livelihood and those of their loved ones (1999:695-696).

Disse “lagene” med åpenhet stemmer overens med parene i min studie. Samtlige av parene i min studie hadde kommet ut både til foreldre og venner om sin seksuelle orientering. De fleste hadde vært “ute” flere år før de ble foreldre, mens tre av informantene hadde kommet ut kun et år før. Selv om alle parene var ute blant de nærmeste, valgte noen å holde sin levemåte skjult for sine kolleger i frykt for hva det ville føre med seg. Som notert ovenfor er det imidlertid ikke slik at man kommer ut én gang. Dette henger sammen med dominerende normer i vårt samfunn. Heteroseksualiteten tas som en implisitt forutsetning når mennesker møtes, noe Weeks m.fl (2001) har betegnet som *the heterosexual assumption*.

I mitt empiriske materiale finner jeg to sentrale mønstre i møte med omgivelsene. På den ene siden valgte parene i min studie å gjøre rede for sin familiekonstellasjon, og da spesielt på

barnets arenaer og i lokalsamfunnet. Bakgrunnen for dette var at parene ønsket å ufarliggjøre og dermed normalisere sin levemåte. Å være eksplisitt åpen om og fortelle andre om deres familie var, kanskje ikke overraskende, en sentral strategi for å oppnå dette. Men parene i studien visste også hvilke grep de kunne bruke for å oppnå dette målet, i situasjoner hvor de ønsket å klargjøre og synliggjøre familierelasjoner.

På den annen side registrerte jeg også situasjoner hvor informantene valgte å tie om sin familiekonstellasjon, og da spesielt i situasjoner hvor de opplevde risiko for stigma. Men som vi skal se var det ikke alltid like lett for mødrene selv å kontrollere denne prosessen med å komme ut. Med bakgrunn i Goffman (1963) sitt begrep om *stigma* og Finch (2007) sitt *fremvisningsbegrep* ønsker jeg derfor å presentere distinksjonen *bevisst synliggjøring* og *bevisst usynliggjøring*.

7.1 Bevisst synliggjøring

I lys av Finch kan man si at bevisst synliggjøring handler om ulike strategier informantene brukte for å vise at “dette er min familie og det fungerer” – med et mål om å ufarliggjøre og dermed normalisere sin levemåte. Åpenhet om deres familiekonstellasjon var en sentral strategi, hvor informantene informerte om sin seksuelle levemåte, mest kjent som “å komme ut-prosessen” (Plummer 1995). Å komme ut til andre er en direkte og eksplisitt måte å gjøre rede for sin familiekonstellasjon og forhandle frem anerkjennelse til den. Og når parene i min studie snakket om sine møter med ytre omgivelser oppgav nesten alle at de var svært åpen og da spesielt på barnas arenaer, men også i lokalsamfunnet. Men parene trakk også på strategier som var mindre eksplisitte for å fremvise familierelasjoner mellom dem som par og dem og barna. For lettere å fremheve mitt poeng vil jeg beskrive strategiene i denne rekkefølgen.

7.1.1 Barnets arenaer

Når man blir forelder endres de daglige rutinene. Man kommer i kontakt med nye arenaer og nye mennesker. Barnehage og skole er to primære steder hvor ulike familiekonstellasjoner kommer i kontakt, og hvor både foreldre og barn forhandler seksualitet og familieidentitet på en daglig basis (Gabb 2005:424). Flere av parene i min studie var på forhånd bekymret for disse møtene, da de ikke ønsket at deres barn skulle oppleve vanskeligheter ved å ha to mødre. Line beskrev det slik da deres første barn skulle begynne i barnehagen:

Jeg var nervøs for hvordan det kom til å bli, altså å starte opp i barnehagen og å ha en unge.. så var vi to mødre i den settingen der, som var helt ukjent terreng for meg med barnehagegreier og sånn.. så det var jeg faktisk litt nervøs for. Men det er den eneste tingen som jeg har kjent litt på, når vi tar ungene ut av våres familiesetting, som jeg føler meg veldig trygg på (Line)

Som det fremkommer av sitatet til Line kan det å ta barna ut av familien oppleves som vanskelig. I likhet med de andre mødrene i studien var hun bekymret for at hennes sønn skulle oppleve vanskeligheter knyttet til det å ha to mødre. Å beskytte barna mot å bli mobbet eller behandlet som *annerledes* var således et sentralt mål. Som Goffman påpeker kan personer som er i slekt med stigmatiserte mennesker bli behandlet på lik måte. Dette skaper derfor en grunn til å unngå å vise at slike relasjoner eksisterer (Goffman 1968:43). “Skapet” kan således være en trygg havn for lesbiske foreldre, for å sikre barnas normalitet. Men istedenfor å tie om deres familiekonstellasjon fortalte mødrene i studien at de valgte å være åpne om deres familiekonstellasjon. Viktigheten av å være åpen på barnets arenaer vises også i tidligere studier av lesbiske foreldre (Riksaasen 2002, Stiklestad 2003). Flere identifiserte seg selv som svært åpen og beskrev det som selvsagt i møte med nye mennesker:

Vi er jo veldig åpne personer. Det hadde vært fryktelig rart hvis vi plutselig ikke.. da hadde det vært som at vi prøvde å holde noe hemmelig. For vi snakker jo med og snakker om masse om folk spør. Og for meg så tror jeg at jeg har bygget det litt inn for jeg synes virkelig at det er viktig politisk. Jeg tenker at det er viktig å normalisere, og viktig at man på en måte.. hvis vi hadde gått rundt å skammet oss så.. altså.. det er noe med å formidle en trygghet og en selvfølgelighet som gjør at folk synes det er en selvfølgelighet. Sånn om jeg går rundt og er redd så tenker folk at det er sært (Sissel).

Sitatet ovenfor er på ingen måte unikt i mitt materiale. Når det gjaldt arenaer der deres barn befant seg var det en utbredt enighet om at man *måtte* være åpen. Som det fremkommer hos Sissel er det gjennom denne åpenheten fremfor lukkethet ovenfor andre relevante personer at man ufarliggjør og dermed normaliserer deres måte å leve på. Dessuten var det flere som oppgav at dette var en forlengelse av åpenheten i hjemmet, for på denne måten å lære barna at de ikke hadde noe å skamme seg over. Dette ble videre ansett som en *utrustning* av barnet i det åpenhet ble forstått som en metode å møte med eventuelle “homonegative holdninger” (Anderssen og Hellesund 2009). La oss se nærmere på denne åpenheten med utgangspunkt i Maja og Jorid sin “komme ut” historie. I likhet med dette paret hadde også flere av de andre informantene hatt et fremlegg i barnehage og skoler til andre foreldre for å imøtekomme spørsmål:

M: Det var jo foreldremøte på skolen nå sist uke og da skulle vi egentlig dra begge to, men jeg var bortreist. Og da outa jo du deg for oss.. for alle foreldrene til førsteklassingene

I: Hvordan outa?

J: Nei, det var en sånn presentasjonsrunde og mye snakk om hvilke barn man hadde og om de hadde søsken.. og hvilke skole de hadde gått på før og sånn. Og da det ble min tur til å presentere meg, så sa jeg at “Finn har en lillesøster. Men det mest spesielle med hans familiesituasjon er at han har to mødre og ingen pappa”. Folk lurte jo på det og man kan se på nye foreldre på skolen og i barnehagen at de blir forvirra.... For det var jo virkelig ikke sånn mammaen til Finn så ut forrige gang noen hentet han. Så da slippe de å lure. Og det er viktig for meg at det ikke er farlig, det er ikke flaut og det er ikke problematisk.

M: Også er vi veldig bevisst på språkbruken, ikke sant.. at Finn og Johanna har to foreldre og det er to mødre, ingen pappa. Og voksne spør oss "hvem er pappaen til ungene". Og da sier vi bestandig at de ikke har noen pappa. De har en donor.

Ovenfor ser vi hvordan overgangen fra barnehage til skole stiller parene i en ny situasjon hvor parene må vurdere om de skal være åpen. Det skal imidlertid nevnes at av de tre parene som hadde barn på skolenivå, valgte alle å begrense denne åpenheten til barnets klassekameraters foreldre. Av hensyn til barna ønsket de ikke å fortelle om deres familiekonstellasjon til klassekameratene, til forskjell fra det de hadde gjort til barna i barnehagen. Dette kan tyde på at foreldrene ønsket at barna selv skal kunne bestemme over hvorvidt de hadde lyst til å komme ut som et barn med lesbiske foreldre eller ei. Å møte barnets behov er et sentralt aspekt ved idealet for hva som utgjør "godt morskap". Som Lawler (2000) påpeker inkluderer dette behovet kjærlighet, oppmerksomhet, kommunikasjon og å skape et rom for frihet til barnet. Dette, mener han, står i kontrast til det "dårlig morskapet", hvor disse behovene ikke blir dekket eller blir gitt for mye av. Slik jeg forstår parene i studien var det viktig å være åpen i barnehage og skole for å dekke disse behovene. Men samtidig viser valget om å la barnet selv bestemme når han/hun starter på skole, at måten disse behovene blir dekket på varierer med omstendighetene. Å oppfylle kravene til det gode moderskapet er med andre et sentralt aspekt ved mødrenes foreldrepraksiser, med det mål om å gi sine barn de beste rammene for en god oppvekst.

Et annet viktig poeng i denne sammenheng, og som også kommer frem i sitatet ovenfor, er hvordan åpenhet på barnas arenaer ble viktig for å forhandle frem anerkjennelse av deres familiekonstellasjon. Parene fortalte at et av de vanligste spørsmålene de ble møtt med var: "Hvem er pappaen til barnet?". Til dette svarte samtlige av parene: "Det er ingen far, men en donor". Gjennom slike korrigeringer blir således donor forhandlet vekk. Men implisitt i denne irttesettingen ligger det også en anerkjennelse av medmors posisjon, selv om dette sjeldent ble ytret eksplisitt. Slik korrigering fant ikke bare sted på barnas arenaer, men ble holdt frem som en del av hverdagen i møte med nye mennesker hvor parene valgte å være åpen.

7.1.2 I lokalsamfunnet

I tillegg til åpenhet om deres familiekonstellasjon i barnehage og skole, ble også det å være aktiv i nærmiljøet holdt frem som betydningsfullt blant parene i studien. Det er kanskje ikke så uvanlig blant småbarnsfamilier, men mine informanter deltok bevisst med et mål om å ufarliggjøre deres levemåte. De fleste av parene i min studie bodde i ulike storbyer i Norge.

Som det fremgår av Levekårsundersøkelsen fra 1999 velger mange lesbiske og homofile å bo i større bysamfunn, fremfor små lokalsamfunn hvor det er mindre toleranse for skeive levemåter (Hegna m.fl 1999). Men i storbyen er det også slik at ikke alle kjenner alle. Blant informantene ble det å delta aktivt i lokalområdet ansett som en måte å sosialt integreres i lokalsamfunnet. Arrangementer og dugnader ble i så måte sett på som inngangsport til dette:

Vi bevisst på å være åpen til andre familier og andre folk sånn at de kan se hvordan vi har det, at vi har det helt som andre.. ja.. det er det med sosial kapital og å delta på alle dugnader og sånne ting at vi blir helt ufarliggjort i at vi bare gjør helt vanlige ting.. (Anne)

Er det et arrangement, som for eksempel dugnad, i borettslaget her og sånn så prøver vi så langt det er praktisk mulig å gå alle sammen, rett og slett for å kunne være litt synlige slik at.. at andre barn og naboer får en knagg å henge opp at: "åja, det er sånn det henger sammen, de er en familie".. eller "de bor sammen", eller "de er mødrene til de ungene som vi ser leker". (Mona)

Dugnadsarbeid blir ofte holdt frem som noe typisk for nordmenn (Lorentzen og Dugstad 2011). Som det fremkommer hos Anne kan man gjennom å delta på slike *vanlige* begivenheter vise at man er en *normal* familie og derigjennom ufarliggjøre eventuelle fordommer som fører med det å være *annerledes* enn normen. I rapporten *Fra folkebevegelse til filantropi* deler Wollebæk og Sivesind (2010) frivillig arbeid inn etter tre ulike motiver: *Instrumentelle, ekspressive* og *saksorienterte*. Parene i min studie, som bevisst deltok i slike arrangementer for å ufarliggjøre og synliggjøre sin familieform, kan plasseres i de to første kategoriene: Det var ikke nødvendigvis slik at de var motivert i å bidra til saken i seg selv (saksorienterte motiver), men heller som et middel for å nå andre mål (instrumentelle motiver). Som Anne og Mona påpeker kunne familien gjennom dugnad oppnå større sosial kapital, ikke som bekreftelse på CV-en, men for å styrke familiens posisjon. Slik det fremkommer hos Mona blir synliggjøring en måte for andre å se hvordan ting henger sammen – det er de som er en familie. Samtidig tolker jeg sitatene dit hen at det også handler om å styrke deres emosjonelle velvære og fellesskapet til andre i lokalområdet, nettopp ved å oppnå forståelse (Ekspressive). Igjen finner jeg Finch (2007:66) sin frase treffende når hun sier at familie ikke bare er noe som må gjøres, men også fremvises for å bli anerkjent som familie.

7.1.3 Samfunnet for øvrig

Før vi skal gå videre til hvordan noen valgte også å bevisst usynliggjøre sin seksuelle orientering og/eller familiekonstellasjon skal vi se nærmere på hvordan mødrene hadde visse grep om hvordan de kunne gjøre sin familiekonstellasjon forståelig for andre. For det er ikke alltid slik at man kommer ut gjennom eksplisitt å være åpen. Dette poenget fremkom for så

vidt også ovenfor, i form av å delta sammen på dugnadsarbeid. Men i samfunnet for øvrig var det også viktig for parene å bli forstått som en familie, men som grunnet *the heterosexual assumption* ikke alltid ble gjort. Et eksempel som jeg mener illustrerer dette spesielt godt er det hos Mona:

Jeg prøver jo direkte eller indirekte å få frem at vi er gift.. altså, enten hvis jeg kommer i situasjoner der jeg vet at de ikke har forutsetningene for å koble, så er vi begge obs på å være veldig kjapt ute med å si at “dette er kona mi Gry”. Eller, Mona.. alt ettersom.. At vi presiserer det! Og det er jo veldig greit.. i forhold til at vi begge er mammaene til Viktor, at hvis jeg sitter med han på fanget og skal gi han til Gry, så istedenfor å bare gi han til henne så sier jeg “vil du til mamma?”. Så det er de små måtene å opplyse omgivelsene at det er sånn det henger sammen.

Som det fremkommer av sitatet til Mona hadde hun direkte og indirekte grep hun trakk på i situasjoner hvor hun oppfattet at andre ikke forsto at de var to mammaer, med felles barn. Flere fortalte også at de holdt hender eller lignende kroppslige tegn i situasjoner hvor det ikke var tydelig at det var de som var en familie. Bevisst synliggjøring handler med andre ord ikke bare om den eksplisitte åpenheten som vi så i barnehagen, men også gjennom disse bevisste grepene, som Mona beskriver. Og det er nettopp gjennom slike grep at mødrene viser for andre relevante mennesker at “dette er mine familierelasjoner og de fungerer” (Finch 2007:72).

Mødrenes bevisste synliggjøring reflekterer endrede holdninger knyttet til det lesbiske foreldreskapet. Men som nyere holdningsundersøkelser også viser, er det grunn til å tro at mange nordmenn fortsatt er negative til at to mødre får barn og praktiserer foreldreskap (Anderssen og Slåtten 2008). Og selv om parene i min studie i all hovedsak fremhevet deres åpenhet i møte med ytre omgivelser, var det også tilfeller hvor parene også bevisst ønsket å skjule deres seksuelle orientering og derigjennom også familiekonstellasjon.

7.2 Bevisst usynliggjøring

Gjennom eksplisitt og implisitt åpenhet ønsket mødrene å ufarliggjøre deres familiekonstellasjon. Samtidig har vi sett at parene hovedsakelig holdt frem de positive reaksjonene, fremfor de negative. Men som Finch (2007:72) påpeker varierer behovet for fremvisning etter omstendighetene. Jeg vil tilføye at det også kan være slik at man ikke ønsker å gjøre rede for sin familiekonstellasjon i det hele tatt. For gjennom parenes historier registrerte jeg også tilfeller hvor informantene ønsket å tie sin seksuelle orientering, noe jeg har valgt å omtale som *bevisst usynliggjøring*. Begrepet sikter således til den prosess hvor man strategisk unngår å fremvise og derigjennom bekrefte for andre hvordan familien er

konstruert. Det var spesielt to grunner til dette. For det første i situasjoner hvor det lå et potensiale for å bli stigmatisert og for det andre i situasjoner hvor de av andre grunner ikke ønsket å forklare sin levemåte. Som vi skal se kan disse to begrunnelsene være vanskelig å skille.

Et av de kanskje mest tydelige eksemplene på bevisst usynliggjøring finner vi blant parene som hadde vært på ferie i utlandet med barna, og da spesielt til land som er allment kjent som homonegative. Et av parene sa deres store drøm var å ta med barna til India, men vurderte dette som ikke gjennomførbart. Åshild og Eli derimot dro på ferie til Tyrkia sammen med et (heterofilt) vennepar, og begge parene hadde med sine barn. Det som imidlertid skilte de to parene var at Åshild og Eli på forhånd ikke ønsket å vise andre at de utgjorde en familie, de hadde derfor på forhånd blitt enige om ikke å si noe i frykt for eventuelle negative reaksjoner og stigma. Etter hvert ble dette et tema på deres ferie, da andre de kom i kontakt med etterspurte forklaringer om hvordan ting *hang sammen*. I løpet av ferien kom den ene i reisefølget opp med en plan for hvordan de skulle slippe slike spørsmål:

E: Vi sa ingenting og vi hadde det som strategi, å ikke si noe.. men det var en situasjon der vi diskuterte hva vi skulle si. Og hun ene som var med hadde den løsningen at “ dere kan jo bare gå hånd i hånd, så skjønner alle det”. Nei, det er faktisk ikke det som er greia her..

Å: nei, da ville jeg holde det skjult..

I et land som Tyrkia er det et sterkt stigma knyttet til homofili. Som Goffman påpeker kan et trekk ved folk som opplever å bli stigmatisert være at de er svært bevisst på hvordan de fremtrer, eller at de skjuler sitt stigma (Goffman 1968). I og med at det å være lesbisk ikke nødvendigvis er et synlig avvik, og derigjennom også bare potensielt diskrediterende, kan mødre velge å ikke informere om deres familiekonstellasjon og dermed unngå stigmatisering. Med andre ord praktiserer Åshild og Eli i en slik sammenheng bevisst usynliggjøring gjennom å kontrollere informasjon til andre.

Men det var ikke bare utenfor Norges grenser at bevisst usynliggjøring fant sted. I sin forrige jobb var Peggy åpen om at hun var lesbisk. Det var også i denne jobben at hun var gravid, noe hun opplevde som en inngangsportal til å fortelle om at hun hadde en kone og at de sammen ventet barn. Da hun byttet jobb valgte hun imidlertid å ikke fortelle noe:

Jeg vet egentlig ikke hva jeg er redd for.. for jeg tror jo ikke at de skal gjøre noe sånn, men heller at de kommer til å trekke seg unna.. (Peggy).

Til forskjell fra Peggy var Line åpen på sin jobb om sin familiekonstellasjon. Hun hadde tidligere vært en del av et lesbisk miljø, men da hun og Anne, samt de andre vennene fikk barn unngikk hun bevisst steder hvor flere lesbiske familier kom sammen til vennetreff:

Jeg kan føle det veldig ubehagelig når vi treffes i parken.. Det er liksom sånne settinger jeg kan føle litt ubehag med, for da blir det så veldig synlig igjen.. Så da pleier jeg å skygge banen.. Rett og slett!. Men det er jo.. ikke sant.. Sånn i hverdagen så tenker jeg virkelig ikke over det liksom at vi er to mødre.. Vi gjøre jo helt vanlige ting, går på butikken og handler og.. Nei, jeg tenker virkelig ikke over det og diskuterer med kolleger om unger og leggetid og.. akkurat som heteroer.. Så jeg bare føler meg ikke som en spesiell familie egentlig. Jeg føler at vi er en vanlig familie (Line).

Som Goffman (1968:23) påpeker kan selve forventningen om å bli stigmatisert føre til at individer arrangerer livene på en måte at de unngår slike møter. I sin studie av stigma knyttet til epilepsi utviklet Scambler og Hopkins (1986) dette poenget gjennom å skille mellom *felt* og *enacted* stigma. Hvor førstnevnte sikter til individets egne holdninger til sin situasjon og hvordan de forventer at andre vil reagere når de finner ut av det, handler *enacted* stigma om den faktiske opplevelsen av stigma og diskriminering. Slik jeg forstår Line og Peggy handlet det ikke om det erfarte, men heller deres bekymring for utfallet av å synliggjøre sin levemåte. Som vi så ovenfor hadde Peggy vært gravid i sin forrige jobb og vært åpen om sin seksuelle orientering og familiekonstellasjon. Som hun selv sa hadde hun ikke opplevd negative konsekvenser av dette, men fant det likevel mest behagelig å ikke bevisst synliggjøre sin levemåte i den nye jobben. Som det fremkommer av sitatet visste hun ikke hva hun egentlig var redd for, men fryktet at de nye kollegene ville trekke seg unna. Dette eksempelet sammenfaller med Grønningsæter og Lescher-Nuland (2010) sin undersøkelse som viser at mange lesbiske, homofile og bifile arbeidstakere fortsatt velger å holde sin seksuelle orientering og/eller familiekonstellasjon skjult for sine kolleger. Line på sin side var åpen om sin familiekonstellasjon på jobb, men valgte bevisst å ikke delta i sosiale settinger hvor flere lesbiske familier var samlet. Det de to mødrene imidlertid har til felles er et ønske om å bli behandlet *normalt*. Som Line påpeker føler hun seg ikke noe annerledes i hverdagen – de er en hel *vanlig* familie som gjør helt *vanlige* ting. Slik jeg forstår henne handler det ikke om å bli direkte diskriminert, men heller å unngå en stereotyp klassifisering av seg selv som menneske.

Det er imidlertid ikke slik at informantene alltid kunne kontrollere hvorvidt de selv ønsket å komme ut eller ei. Til slutt i dette avsnittet skal vi derfor se på et eksempel som gir en god illustrasjon av dette. Therese og Signe hadde to barn sammen og født ett barn hver. De hadde valgt å bli befruktet i samme tidsperiode og begge ble gravid på første forsøk. Dette resulterte

i at det bare var én ukes aldersforskjell mellom barna. Mellom Signe og Therese ble denne måten å konstruere familie på ansett som positiv, men det var en ting ved deres konstellasjon de på forhånd ikke hadde forventet seg. Therese forteller om det som kan beskrives som en utilsiktet konsekvens av å føde barn med så kort mellomrom:

T: En ting jeg ikke var forberedt på i forkant, det var når jeg vandret i byen med begge to som var like store og egentlig ganske lik. Og hele tiden fikk jeg spørsmål fra fremmede folk "åh, er de tvillinger?". Da blir du stilt i den situasjonen at man må svare på det. Og hvis du svarer ja, så lyver du. Og hvis du skal svare riktig så er du plutselig ute med hele din livshistorie og alt om deg selv til villt fremmede... Så det har jeg håndtert litt ulikt. Når de var veldig små, så hendte det at jeg bare sa: "ja, det er tvillinger". For å slippe den utgreingen, men etterhvert som de ble talefør (barna), og visste at de ikke var tvillinger, så syntes ikke jeg at jeg kunne sette sånne løgnaktige eksempel. Det funker ikke, for hvis du skulle si at de var tvillinger, så ville jo de korrigerer med at "nei, det er vi ikke, vi er søsken".. så nå har jeg en annen approach..

I: hva er den da?

T: Ja, jeg får jo stadig spørsmål: "ja, du har to barn, hvor gammel er de?"

"ja, de er seks år.."

"åh, er det tvillinger?"

"nei", sier jeg, "det er en uke mellom dem"

Og så blir jeg bare stille, så ser jeg at hjernen bare krøller seg oppi hodet inntil spørsmålet kommer: "hvordan går det an?" så kan jeg svare..

I første omgang valgte Therese å svare ja til spørsmålet om de var tvillinger, selv om barna faktisk ikke var det. Slik jeg forstår henne var hun imidlertid ikke redd for å bli stigmatisert, men heller at hun ikke ønsket å gjøre rede for sin livshistorie til mennesker hun ikke kjente. Et viktig poeng i denne sammenheng er imidlertid det faktum at terskelen for å være åpen i det sosiale rom begrenses – det å ikke gjøre rede for sin familiekonstellasjon nettopp fordi det blir mottatt som annerledes. For som Therese påpeker var det først når barna selv kunne snakke at hun begynte å fortelle den sanne versjonen. Dette valget, å være åpen når barna var tilstede, sammenhenger med målet vi så ovenfor – å skape et positivt bilde av deres familie for og på vegne av deres barn.

7.3 Reaksjoner fra eksterne omgivelser

På de arenaer hvor parene valgte å bevisst synliggjøre sin levemåte ble det holdt frem at samtlige hadde opplevd både negative og positive reaksjoner. Både i møte med interne og eksterne omgivelser. I første omgang er de sistnevnte som vil stå i fokus.

Som vi så ovenfor ble ikke alle parene i studien forstått som en familie ved første øyekast, og de opplevde ofte implisitt eller eksplisitt å måtte redegjøre for sin familiekonstellasjon.

Eventuelle spørsmål som dukket opp i disse sammenhengene ble imidlertid oppfattet som nysgjerrighet, fremfor negative reaksjoner. Det som imidlertid var interessant når parene i min studie snakket om reaksjoner, var at de holdt dem frem som utelukkende positive. Men

samtidig hadde alle også opplevd det omvendte. I den sammenheng var det spesielt en karakter som dukket opp i nærmere samtlige av intervjuene: *Den gamle grompen*. Ingen av informantene brukte denne betegnelsen. Den er mitt uttrykk for de beskrivelsene parene gav om negative reaksjoner. I noen fortellinger var den gamle grompen en gammel mann, hos andre en gammel kvinne. I en historie var det en mannlig lege som reserverte seg mot lesbiske. I noen tilfeller var han/hun fiktiv og i andre tilfeller ekte. Som en av informantene beskrev den gamle grompen: *Det er liksom hun gamle dama på landet*. Selv om alle hadde sin unike erfaring, var fellesnevneren for disse fremstillingene at den gamle grompen stod som en metafor for gamle verdier. Et eksempel hvor jeg mener dette kommer tydelig frem er det hos Caroline:

I: Kan du huske å ha opplevd noen negative reaksjoner i forhold til å være lesbisk og mamma?

C: Nei, egentlig ikke, det har gått veldig bra. Men jeg har ikke hatt noen negative forventninger heller! Men da jeg jobbet, for eksempel, så var det jo noen gamle sirompa karer som syntes jeg ikke fikk barn på riktig måte eller sånn derre der.. men det er jo.. man velger jo å la de ha en stemme inni hodet ditt liksom.. jeg blir mer sånn..stakkars de, som er så lukket i hodene sine at det faktisk er viktig hvordan kjønn du har for å bli forelder.. så.. nei.. det hadde nok vært annerledes hvis det hadde vært nær familie eller noe sånn.. men jeg aldri opplevd noe sånn.. så..nei.. det har vært bare positivt..

Som det fremgår av sitatet får de negative reaksjonene liten plass i Carolines skildring av opplevde reaksjoner. Dette sammenfaller med flere av informantenes historier. I første omgang beskriver Caroline tilbakemeldingene som utelukkende positive, selv om det faktisk ikke var slik. De bemerkningene hun hadde fått av de "gamle karene på jobb" viftes i sitatet vekk og den gamle grompen får en minimal plass i posisjon om Carolines møte med omgivelsene. På denne måten fremstilles ikke reaksjoner som en trussel, men tones ned til noe ubetydelig. For selv om noen av informantene i studien bevisst usynliggjorde seg i tilfeller hvor de ønsket å unngå reaksjoner rundt deres levemåte, var det også en form for selvtilit blant parene. Flere fortalte at de hadde lest eller visste om forskning på lesbiske foreldre og deres barn. Forskning som viser at barn av lesbiske ikke vil utvikle psykiske problemer eller bli mobbet som konsekvens av å vokse opp uten en far. En av medmødrene som hadde blitt satt spørsmålsteget ved, knyttet til hennes morsrolle, fortalte at hun hadde all rett til å irettesette slike bemerkninger: - For det er min kone, mitt barn, mitt mitt mitt (Sissel). Som Weeks m.fl. (2001:182) påpeker er tilgangen til slik kunnskap bakgrunnen for den økte selvtiliten blant den skeive delen av befolkningen. Ikke bare i forhold til å kunne leve åpenlyst ut sine seksuelle preferanser, men også med stolthet, fremfor skyldfølelse. Dette kan imidlertid si mer om gruppen i min studie enn lesbiske generelt. For som nevnt i kapittel 4 hadde samtlige av informantene høyere utdanning og det er grunn til å tro at ikke alle har tilgang til slik

informasjon. Men hvis vi igjen retter oppmerksomheten til sitatet ovenfor kan vi se i siste setning at Caroline nok hadde taklet negative reaksjoner annerledes om det var nær familie. Dette utgjør et viktig poeng som vi nå skal se nærmere på.

7.4 Reaksjoner fra interne omgivelser

I analysens første del så vi at det å “huke inn” med mors foreldre var en viktig del av målet om likestilling mellom mødre. I analysens andre del så vi at Caroline trakk grenser for at Ida sine foreldres posisjon og integritet skulle sikres. Besteforeldrene har med andre ord blitt fremstilt som viktige mennesker i parenes familiekonstruksjon. Det som imidlertid ikke har fått like mye oppmerksomhet er hvordan de reagerte da de fikk vite at de skulle bli besteforeldre. Gjennom parenes erfaringer skal vi se at de fleste hadde opplevd negative eller uønskede reaksjoner fra sine foreldre. I forlengelsen av disse reaksjonene er det to hovedpoeng som springer ut: For det første hvordan målet om likestilling mellom mødre blir satt spørsmålsteget ved og for det andre hvordan anerkjennelse om deres familiekonstellasjon og foreldreskap blir forhandlet frem.

Samtlige av informantene i min studie hadde på forhånd vært ute til sine foreldre. Det vil si at de hadde vært åpen om sin seksuelle orientering før barnet ble planlagt. Tretten av informantene hadde vært ute i mer enn ti år til sine foreldre, mens de resterende tre kun hadde vært ute i ett år *før* de fortalte at de ville prøve å få barn. Selv om noen beskrev reaksjonene knyttet til det å være lesbisk som vanskelig for foreldrene, medgav alle at de hadde et godt forhold til dem. Flere fortalte at deres foreldre hadde opplevd det som en sorg da de kom ut, da de trodde at det ikke ville bli barnebarn. Andre fortalte at deres foreldre hadde funnet selve befrukningsmetoden vanskelig. Blant disse lå bakgrunnen i at de mente at barnet ble fratatt en far, noe som belyser det kontroversielle aspektet ved assistert befruktning. Samtidig fortalte noen at det hadde tatt tid for deres foreldre å venne seg til situasjonen som besteforeldre i en slik setting. De ulike reaksjonene til tross, da barnet ble født og besteforeldrene hadde fått sin posisjon fortalte alle parene i studien at de var utelukkende positive og deltakende i barnas liv. Denne prosessen - fra sorg til lykke – samsvarer med andre empiriske studier av lesbisk og homofilt foreldreskap (Riksaasen 2002, Dunne 2000, Finsæther 2009). I denne sammenheng skal vi imidlertid rette fokuset mot det som skjedde innenfor denne periodens to ytterpunkter. For når parene snakket om deres foreldres reaksjoner ble det tydelig at dette ikke kom av seg selv. Med dette mener jeg at i mange av tilfellene var ikke lykken noe som kom automatisk med barnet, men som et resultat av

forhandling av anerkjennelse av deres familiekonstellasjon. La oss se nærmere på spesielt to skildringer som fremhever mitt poeng:

Da Sissel og Berit bestemte seg for å få barn ønsket de først å gifte seg for å sikre at Sissel ville få de juridiske rettighetene som medmor. Da de ringte Sissel sine foreldre og fortalte om bryllup og barn ble nyheten imidlertid ikke tatt vel imot og foreldrene rådet Sissel til å avlyse begge planene, da de ikke så dette som en god idé. Berit forteller om sitt møte med svigerfar kort tid etter telefonsamtalen og veien til deres aksept:

Rett etter når de hadde vært ganske sint på Sissel i telefonen og sånn, så skulle han komme å sove over hos oss når Sissel ikke var hjemme.. "åh, så hyggelig, koselig med svigerfar" (ironisk tone). Jeg kunne jo ikke sitte her og ikke snakke om det. Så da tok jeg det opp med han og da sa jeg at vi skjønner at det er vanskelig. Men altså, vi var jo ikke kjempe ung, så vi må jo på en måte begynne for det kan jo plutselig ta mange år, det er jo derfor vi starter nå. Og det hadde nok ikke de tenkt over da, at Sissel ikke kunne bli gravid, så da var jeg ganske hard... det er det hardeste jeg noen gang har vært i en situasjon med noen som jeg anser som en viktig person for meg. Men jeg sa at dere er egentlig ganske heldig for hvis ikke jeg blir gravid så blir det rett og slett ingen barnebarn på dere. For Sissel blir ikke gravid! Det er ikke sånn at vi har kjempe mange valg, nå har vi det her valget og så prøver vi og så aner vi ikke om det går, også håper vi at dere blir gla i barnet. Og det tror jeg faktisk gikk inn, det ble ihvertfall enklere å snakke med dem om det etter det.. og så når vi først ble gravid, så tror jeg de først ble litt redd, men også veldig gla. Så etter han kom ut (barnet) så har det ikke vært et ord om at det ikke var en god idé. De er jo kjempe gla i han, jeg er helt overveldet og det er liksom..ja.. nei, han er første barnebarnet på begge sider og har en overflod av besteforeldres oppmerksomhet (Berit).

Det er tydelig at Berit syntes det var ubehagelig å ha sin svigerfar på overnattingsbesøk etter at de hadde erklært sin misnøye rundt bryllup og barn. I stedet for å la tema ligge tok hun opp problemstillingen til diskusjon og slik jeg forstår Berit var det med den hensikt å få svigerfarens forståelse og anerkjennelse. En lignende situasjon finner vi hos Åshild og Eli, men til forskjell fra eksempelet ovenfor var det først når barnet ble født at de opplevde det de opplevde som negative tilbakemeldinger:

Å: Begge foreldrene dine var vel litt klossete den dagen han var født. Så det endte med at jeg ringte mora til Eli, med et ferskt arr på magen, så ringte jeg og satt henne litt på plass egentlig. For da var jo Eli litt trist da og følte at de ikke anerkjente henne som forelder.. de var jo bare klossete.. "ja, er det deg eller er det Åshild jeg skal gratulere" (Hermer etter Åshild sin pappa). Det var litt sånn "hallo!?".. ja.. så de var litt klossete...

Som det fremgår ovenfor måtte også Åshild sette sine svigerforeldre "på plass", da hun og Eli ikke ble gratulert på det de oppfattet som den rette måten. Selv om de to eksemplene er nokså ulik er det også en rød tråd som går igjen. For det var i all hovedsak medmors foreldre som syntes å uttrykke negative eller uønskede reaksjoner knyttet til det å få barn. Dette gikk igjen i flere av parenes historier. Hvorfor det var slik kan ikke sies sikkert. Kanskje foreldrene hadde forestilt seg at det var deres datter som ville bli gravid? Poenget i denne sammenheng er

imidlertid at den fremforhandlede enigheten mellom parene om et likeverdig foreldreskap ikke ble anerkjent som nettopp det. Men til forskjell fra eventuelle reaksjoner som ble ytret i samfunnet for øvrig ble ikke disse bare viftet vekk, slik som vi så ovenfor. For som det fremkommer ovenfor strakk parene seg langt for å oppnå nettopp denne anerkjennelsen. Dette blir tydelig når Berit påpeker at hun var det hardeste hun noen gang hadde vært i en situasjon med noen hun anså som en viktig person i hennes liv, og Åshild som tok problemet i sine egne hender rett etter fødselen. Dette mener jeg illustrerer en dyp forpliktelse til parenes opphavsfamilier – til forpliktelser som har betydning (Williams 2004). Samtidig skal det påpekes at det i begge tilfellene ovenfor var fødemor som satte svigerforeldrene på plass. Det var Berit og Åshild som tok dette initiativet. Det er kanskje ikke så rart, men jeg mener at det også viser hvor viktig også fødemor fant svigerforeldrenes involvering, og ikke minst anerkjennelse av deres koners posisjon som forelder. Til slutt vil jeg avslutte med sitatet til Maja og hennes første møte med sine svigerforeldre etter barnet, som Jorid hadde båret frem, ble født – et godt eksempel som fanger opp denne masteroppgavens røde tråd:

Altså, jeg har jo et kjempe sterkt minne fra da han akkurat hadde kommet ut og jordmoren la han på magen min og du (Jorid) var helt utslitt for du hadde hatt en lang fødsel. Også lå han på magen min med teppet over seg, altså naken hud mot hud. Også sovnet han der.. og du sovna og jeg sovna og.. det var kjempe sterkt. Altså, så han har vært min fra han kom ut. Jeg tok jo plass med en gang jeg som forelder! Men jeg husker at foreldrene dine var jo litt sånn.. de visste jo ikke hvordan skulle vi forme vår familie og første gangen de var på besøk så sa de: "åh, det er så fint Maja, å se deg fylle den rollen". Og det var helt selvsagt for meg, vi hadde jo planlagt Finn sammen, så det var jo helt åpenbart at jeg var foreldre, jeg var jo mammaen hans.. (Maja).

Det er en todeling i sitatet til Maja. I første omgang ser vi foreldreskapet og familiens tilblivelse fra Maja sitt perspektiv, den felles enigheten mellom paret og hennes egen opplevelse av og historie om hvordan det var når barnet kom til verden: Det var Maja som var tilstede under fødselen og som var der når han kom til. Hun la barnet inntil seg og passet på han – hun *gjorde* de praksiser vi forbinder med foreldreskap når barnet blir født. Barnet var et resultat av parets felles prosjekt om å skape familie. I andre del av sitatet fremkommer familiekonstellasjonen fra Jorid sine foreldre sitt perspektiv. Selv om det er gjenfortalt gjennom Maja sitt minne fra episoden er det tydelig at foreldrene til Jorid snakket til henne som en som "stilte opp", fremfor en selvfølgelighet – den selvfølgeligheten Maja selv følte som forelder til barnet. Gjennom fortellingene ser vi hvordan medmødrenes posisjon som foreldre blir satt spørsmålsteget ved og den biologiske skjevheten mellom mødrene blir tillagt betydning: Fødemor blir automatisk mamma, mens medmors rolle blir mer diffus. Den fremforhandlede enigheten om et likestilt foreldreskap er med andre ord ikke nødvendigvis overførbar til ytre omgivelser. Således er familie som et prosjekt heller ikke noe som begrenser seg til perioden før barnet blir født, men en del av mødrenes hverdagsliv.

7.5 Oppsummering

I analysens tredje og siste del har vi sett nærmere på parenes møte med omgivelsene. Gjennom parenes egne erfaringer har vi sett at mødre ikke kunne ta for gitt at deres foreldreskap og familie ville bli anerkjent som det. Å oppnå bekreftelse og anerkjennelse for en familiekonstellasjon som faller utenfor heteroseksualitetens norm er ikke en selvfølgelighet, men noe som må jobbes for. Som vi har sett trakk parene på ulike strategier for å fremvise sin familiekonstellasjon, det jeg i denne sammenheng har valgt å omtale som *bevisst synliggjøring*. Dette ble spesielt viktig på barnets arenaer og kan forstås som normaliseringsstrategier, men likeså krav til hva som tilsier et godt morskap. Her viste Finch sitt fremvisningsbegrep seg igjen å være nyttig. Men vi har også sett at det var situasjoner hvor mødre ikke ønsket å gjøre rede for sin seksuelle orientering/familiekonstellasjon. For selv om mødre beskrev seg som svært åpen, var det flere tilfeller hvor mødre kom i situasjoner hvor de valgte å tie om sin familiekonstellasjon. Denne motsatsen til åpenheten som ofte ble holdt frem har jeg valgt å omtale som *bevisst usynliggjøring*. Ved hjelp av Goffmans begrepsapparat har vi sett at mødre måtte velge når, hvor og hvordan de skal komme ut i et samfunn som ikke har beveget seg i lik takt med lovverket. Vi har også sett at parene hovedsakelig hadde opplevd positive reaksjoner i møte med omgivelsene, men også negative reaksjoner som følge av bevisst synliggjøring. Pessimistiske bemerkninger får imidlertid liten plass i parenes historier og kan tolkes som selvtillit knyttet til deres evne å gjøre foreldreskap. Men som vi så kom det negative reaksjoner også fra besteforeldre. Til forskjell fra “den gamle grompen”, som jeg valgte å kalle metaforen for gamle verdier, viftes ikke disse bort. Parenes foreldre er betydningsfulle mennesker som de ønsker å ha i deres liv. Dette reflekteres gjennom den aktive forhandlingen for anerkjennelse og parene gir således liten plass for besteforeldre å trekke seg ut av deres liv.

8 Mellom nye muligheter og tradisjonelle føringer

Det overordnede målet for denne studien har vært å se hvordan lesbiske konstruerer og praktiserer familie og foreldreskap når de ikke har det heterofile rammeverket som utgangspunkt. Dette spørsmålet har blitt studert med utgangspunkt i lesbiske foreldre som har fått barn ved hjelp av assistert befruktning og donorsæd og perioden før og etter barnet ble født. Med bakgrunn i det empiriske materialet vil jeg nå komme tilbake til det jeg satt meg ut for å gjøre innledningsvis – å diskutere mine egne funn i relasjon til debattene jeg gjorde rede for i kapittel 3.

I kapittel 3 skisserte jeg forståelsen av at familien er i oppløsning. I et slikt perspektiv har det blitt satt spørsmålsteget om hvorvidt individualisme er forenelig med de forpliktelse og den stabilitet som karakteriserer familielivet. Som vi så har flere studier argumentert imot slike påstander og vist hva som faktisk skjer i familier som faller utenfor kjernefamiliens rammer. Heller ikke min studie viser noen tegn til moralsk forfall og jeg mener derfor at forestillingen om at familien er i krise stemmer lite overens med parenes foreldrepraksiser. Med utgangspunkt i det empiriske materialet har vi sett at foreldrene viser dyp *forpliktelse* i deres familiepraksiser, også i de tilfeller hvor parene var skilt. Jeg mener det er spesielt to områder som belyser denne forpliktelsen. Først og fremst i relasjon til deres barn. Å fylle kriteriene for det “gode morskap” går som en rød tråd gjennom deres fortellinger og handlinger. Mødrene kan forhandle frem anerkjennelse og legitimitet for sin familieform og foreldreskap. Som vi så i analysens siste del gjør mødrene i stor grad også det. Men de gjør dette i et sosialt og moralsk terreng hvor mødre blir definert som imøtekommere av barnets behov. Å oppfylle kravene som definerer “godt morskap”, samt bevisstheten knyttet til potensielt stigma som familien kan møte, begrenser mødrenes handlinger. Med andre ord mener jeg at det blir lite rom for å overskride dominerende forestillinger knyttet til foreldreskap. Eksempler på dette så vi i kapittel 7. Mødrene vektla betydningen av å være åpen på barnets arenaer, med det mål om å normalisere deres familiekonstellasjon. Men blant de tre parene som hadde barn som begynte på skole valgte mødrene å begrense denne åpenheten til barnets klassekameraters foreldre. Å imøtekomme barnets behov, å gjøre det rette, og å være ansvarlige for at deres barn har det bra, er tre trekk jeg mener karakteriserer mødrene i studien. En slik beskrivelse står i sterk kontrast til forestillingen om “egoistiske individualister”.

Mødrenes forpliktelse kommer kanskje til uttrykk på annerledes vis i det blodsband blir mindre avgjørende. Parenes foreldreskap er ikke bare bunnet i blodsband, men også sosiale bånd. Men som vi har sett betyr ikke det at slektskap blir valgt bort til fordel for parenes egne behov og interesser. Dette fører meg til det andre eksempelet som jeg mener parenes forpliktelse kommer til uttrykk – besteforeldrene. For som det fremkom i analysens siste del strakk mødre seg langt for at deres foreldre skulle være en del av deres liv, til tross for negative reaksjoner og skepsis som de fleste parene hadde blitt møtt med. Dette til forskjell fra andre negative reaksjoner som ble viftet vekk. Øvrig familie er med andre ord ikke noe som kan forhandles vekk. Gjennom å konfrontere den skepsisen de blir møtt med av betydningsfulle mennesker, og forhandle frem anerkjennelse, viser mødre også hvor viktige besteforeldrene er i deres og barnas liv. Slike forhandlinger om anerkjennelse står i sterk kontrast til å bryte med familieband, selv om dette kanskje hadde vært den enkleste og minst ubehagelige utveien for mange. Med bakgrunn i dette eksempelet mener jeg derfor at parene i min studie i stor grad stemmer overens med Williams sin konklusjon når hun sier at folk er: “Energetic moral actors, embedded in webs of valued personal relationships, working to sustain the commitments that matter to them ” (Williams 2004:41).

Til forskjell fra å bli forstått som “egoistiske individualister” har lesbiske foreldre blitt fremhevet som “arch inventors” i relasjon til deres familiekonstruksjon og foreldrepraksiser. I teorien har lesbiske flere valg enn noen gang til å konstruere og praktisere familie. Som Hicks (2006) påpeker er det ingen definerte “social scripts” for deres familieform og således også “empty spaces” som må fylles inn. Og det er i dette rommet at det er mulighet for kreative løsninger. Som vi så i kapittel 3 har studier som befinner seg innenfor “Families of choice”-paradigmet konkludert med at foreldreskap utenfor det heterofile rammeverket skaper kreative løsninger. Disse er videre forstått som å utfordre den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon. I studien til Weeks m.fl fremhevet flere av informantene en form for frihet fra tradisjonelle forestillinger. De så seg selv som kreative pionerer som ikke ønsket å tilpasse seg etter dominerende forestillinger om hvordan en familie skal være eller se ut (Weeks m.fl 2001:111). I likhet med Weeks m.fl så vi at også Dunne (2000) og Donovan og Wilson (2008) har satt lesbiske og homofile i front av de ulike familiemønstrene som i større grad har kommet til syne de siste førti årene og fremhevet dem som “the reflexive project par excellence”.

I denne studiens analyse kom den refleksive prosessen til uttrykk gjennom hvordan parene forhandlet frem strategier for hvordan de best kunne lykkes i å oppnå deres mål om et likestilt

foreldreskap. Dette ble spesielt fremtredende når vi så på parene i planleggingsfasen, men likeså i deres hverdag. For når barnet ble født kom nye mål og strategier. Samtidig kan deres felles prosjekt forstås som en økende selvtillit til å konstruere familie utenfor det heteroseksuelle rammeverket og på denne måten til en grad bekrefte Weeks m.fl sine funn. For det er nettopp dette aspektet ved parenes praksiser, gjennom åpent å praktisere og synliggjøre sin familieform at den biologiske kjernefamiliens hegemoniske posisjon utfordres, og familiebegrepets innhold endres.

Refleksivitet og synliggjøring til tross mener jeg at mine funn står i kontrast til Weeks.m.fl sin studie. Det samme må sies om andre bidrag som setter lesbiske foreldre i fremste rekke av mangfoldet av familieformer i dagens samfunn og forståelsen av samkjønnede foreldre som både utfordrende og annerledes. Bakgrunnen for denne påstanden ligger hovedsakelig i hvordan parene i min studie trakk på tradisjonelle og dominerende forestillinger knyttet til familie. Gjennom donormatching, for eksempel, tillegges biologi betydning. Denne praksisen bidrar til å opprettholde kulturelle og tradisjonelle forståelser knyttet til familie.

Donormatching kan imidlertid også tolkes annerledes. Biologiens betydning kan bli forstått som å gis ny mening – at parene skaper og konstruerer familier som er “specifically lesbian identified”, ettersom barna vil reflektere begge foreldrenes utseende. Dette er i tråd med Jones (2005) sin konklusjon hvor hun mener at donormatching ikke nødvendigvis underlegger seg tradisjonelle føringer, men utøver motstand mot dem ved å endre biologiens innhold. Ser man derimot tilbake på analysens første del blir dette vanskelig å konkludere med. Jeg mener at ønsket om å finne en donor som ligner medmor og ønsket om å bruke samme donor for å få biologiske søsken, samt valg av etternavn, viser at parenes strategiske familiekonstruksjon er eksempler på hvor de ønsker å falle inn under dominerende familieføringer. Sagt med andre ord: Gjennom å skape synlige bånd både mellom medmor og barn, samt innenfor familien gjennom søsken, forsøker parene å kunne tilegne seg “the symbolic profit of normality” (Bourdieu 1998:69).

Dette reiser imidlertid nye spørsmål. Hvordan kan mine “funn” stå i så sterk kontrast til den av Weeks.m.fl.? En mulig løsning på dette spørsmålet kan vi finne hos forfatterne selv. For i følge dem var en av hovedgrunnene for at lesbiske og homofile kunne skape kreative familieliv begrunnet i at dette skjedde “utenfor” samfunnet. Som nevnt i kapittel 3 ble Weeks.fl sin studie utført mellom 1995 og 1996. På de nesten tyve årene som har gått siden da har det skjedd store endringer både sosialt, kulturelt og juridisk. Disse endringene har videre

ført til at hva som forstås som “normalt” har endret seg – en normalisering av lesbisk og homofil identitet og samliv (Seidman 2002). Mitt poeng ligger i at dette har ført til at lesbiske har fått større rom til å konstruere og praktisere deres familier blant heterofile. Men i det muligheten til å realisere lesbisk foreldreskap har blitt større har dette medført mer synlighet og derigjennom også større sårbarhet ovenfor andres oppfatning. Det lesbiske foreldreskapet skjer med andre ord “beyond the closet”, som Seidman (2002) beskriver det. De strategiske handlingene til parene i min studie kan således ikke bare forstås som en måte å oppnå likestilling, men også som et press utenfra om å passe inn i dominerende forstillingen knyttet til familie – som en “normal” familie. Man kan derfor si at vi er vitne til en overgang fra *innovasjon og utfordring* til *identifisering og tilpasning* i forhold til samkjønnet foreldreskap.

Når det er sagt kan det stilles spørsmålsteget ved hvorvidt samkjønnet foreldreskap noen gang har skjedd “utenfor” samfunnet. Har lesbiske foreldre noen gang befunnet seg i en posisjon hvor de ikke har hatt sosiale retningslinjer? Mest sannsynlig ikke. Dette er imidlertid et spørsmål som faller utenfor denne oppgavens ramme.

8.1 Avsluttende kommentar

Ingen familie er gitt, men blir til gjennom handling. I denne studien har familiens dynamiske karakter kommet til uttrykk i den kontinuerlige skapende prosessen som parene inngikk i. Med utgangspunkt i det empiriske materiale har vi sett at foreldre hadde et mål om et likeverdig foreldreskap, til tross for den biologiske skjevheten mellom mødrene. Å få barn var deres “felles prosjekt” og donormatching og etternavn ble vektlagt som viktige strategier for å oppnå dette målet. Med barnet kommer nye målsettinger og strategier, både i hjem og i møte med nye omgivelser. Gjennom å referere til spermgever som donor, fremfor en far, avgrensers parene hvem som tilhører deres familie og donor forhandles vekk i deres narrativer. Med utgangspunkt i Caroline og Marit fikk vi også et innblikk i hvordan Caroline som fødemor aktivt satte grenser for at likestilling skulle bli praktisert også etter samlivsbrudd. Parforhold og hjem utgjør med andre ord to arenaer for hvor parene forhandlet frem hvordan de selv ønsket å forme og praktisere sine familier.

Men som vi har sett forhandlet parene også frem anerkjennelse og bekreftelse av deres familieform i en større sosial sammenheng. Grunnet *den heteroseksuelle antakelse* (Weeks.m.fl. 2001) forhandler mødrene frem anerkjennelse i en sosial kontekst hvor de i stor grad må velge hvorvidt de ønsket å fremvise sin familiekonstellasjon eller ei. Som materiale viser ønsket mødrene i å bli anerkjent som og fremvise sine familiekonstellasjoner, noe som

ble oppnådd gjennom bevisst synliggjøring. Selv om åpenhet ble holdt frem som en viktig verdi, og da spesielt på barnets arenaer, betyr ikke det at bevisst synliggjøring var ønskelig på enhver arena. At lesbiske foreldre velger i noen tilfelle også å bevisst usynliggjøre sin seksuelle orientering/familiekonstellasjon viser at til tross for juridiske anerkjennelse av det lesbiske foreldreskapet er det grunn til å tro at det sosiale rom ikke er klarert for skepsis og diskriminering. Når det er sagt ble de negative reaksjonene som konsekvens for bevisst synliggjøring viftet vekk og ilagt minimal betydning i parenes historier om reaksjoner fra ytre omgivelser. Dette til forskjell fra nær familie som besteforeldre, som ble ansett som viktige og betydningsfulle mennesker i deres liv. Og det er nettopp disse poengene som belyser forholdet mellom konstruksjon og virkelighet: *Konstruksjon* i forhold til hvordan foreldrene refleksivt konstruerer foreldreskap og familie for å sikre familiens integritet – “decisions that are believed to give their family the best hope of success” (Donorvan og Wilson 2008:662) og *virkelighet* i form av at deres familiekonstellasjon ikke blir oppfattet som nettopp dette - i et samfunn hvor lesbiske foreldre har blitt tilkjent juridiske rettigheter, praktiserer det i et samfunn hvor det lever et mangfold av familieformer, men hvor heteroseksualiteten er en innebygd selvfølgelighet. Et sosialt klima hvor det lesbiske foreldreskapet av mange fortsatt blir forstått som kontroversielt og hvor begrepet homofobi ikke tilhører gårdsdagen, men det samfunnet vi lever i.

Gjennom parenes handlinger utfordres *doxa* på en rekke områder: Den heteroseksuelle pardannelsen, likhetstegnet mellom heteroseksualitet og reproduksjon, biologiske bånd som konstituerende for familierelasjoner og grunntanken om gode oppvekstvilkår for barn. Jeg stiller meg i første rekke blant de som hyller fremveksten av samkjønnede familieformer. I likhet med Gross (2005) mener jeg imidlertid at man skal være forsiktig med å hevde at lesbiske foreldre har måttet være “arch inventors because so few guidelines have existed for those living outside the conventional...patterns” (Weeks m.fl 2001:20). For gjennom deres familiepraksiser synliggjøres også den biologiske kjernefamiliens privilegerte posisjon i vårt samfunn. Jeg mener riktignok ikke at individualiseringstesen er feil som så. Det er liten tvil om at mødrene foretar valg og i den forstand skaper sitt eget livsløp. Men når det er sagt skjer valgene innenfor klare rammer for hva som utgjør familie, hvordan en familie ser ut og hvordan det gode morskapet praktiseres. Med andre ord skjer valgene “beyond the closet” (Seidman 2002), men ikke utenfor den heteroseksuelle dominans. Og det er nettopp dette poenget jeg mener er det viktigste bidraget fra denne masteroppgaven.

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forl.
- Almack, K. (2002): *Woman Parenting Together: Motherhood and Family Life in Same Sex Relationships*. Phd thesis, University of Nottingham.
- Almack, K. (2005): "What's in a name? The significance of the choice of surnames given to children born within lesbian-parent families". I: *Sexualities*, 8 (2): 239-254.
- Almack, K. (2007): "Out and about: Negotiating the layers of being out in the process of disclosure of lesbian parenthood". I: *Sociological Research Online*, 12 (1).
- Andersen, A. J. (2003): *Menn skaper rom for foreldreskap og familie: Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU.
- Andersen, U. C. (2010): "Kampen om den motoffentlige posisjonen". I: *Sosiologi i dag*, 40 (4): 55-76.
- Anderssen, N. & Hellesund, T. (2009): "Heteronormative consensus in the Norwegian same-sex adoption debate?". I: *Journal of Homosexuality*, 56 (1): 102-120.
- Anderssen, N. & Slåtten, H. (2008): *Holdninger til lesbiske kvinner, homofile menn, bifile kvinner og menn og transpersoner (LHBT-personer): en landsomfattende representativ spørreundersøkelse, 2008*. [Bergen]: Universitetet i Bergen, Avdeling for samfunnspsykologi.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995): *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, G., Butler, A. & Nachtigall, R. D. (2005): "Resemblance talk: A challenge for parents whose children were conceived with donor gametes in the US". I: *Social science & medicine*, 61 (6): 1300-1309.
- Bioteknologinemnda (2013): *Assistert befruktning. Temaark fra Bioteknologinemnda. 2-2013*. http://www.bion.no/filarkiv/2013/02/temaark_ass.befruktning_050213ny.pdf [Lesedato 12.05.2013].
- Blasius, M. (1994): *Gay & Lesbian Politics: Sexuality and the Emergence of a New Ethic*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Bourdieu, P. (1977): *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1998): *Practical reason: On the theory of action*. Cambridge: Polity.
- Butler, J. (1999): *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

- Butler, J. (2002): "Is kinship always already heterosexual?". I: *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 13 (1): 14-44.
- Carsten, J. (2001): "Substantivism, Antisubstantivism, and Anti-antisubstantivism". I: Franklin, S. & Mckinnon, S. (red.) *Relative values. Reconfiguring kinship studies*. 29-53. Durham, NC: Duke University Press.
- Dalton, S. E. & Bielby, D. D. (2000): "'That's our kind of constellation" - Lesbian mothers negotiate institutionalized understandings of gender within the family". I: *Gender & Society*, 14 (1): 36-61.
- Dennis, N. & Erdos, G. (1993): *Families without fatherhood*. London: Institute of Economic Affairs Health and Welfare Unit.
- Donovan, C. & Wilson, A. R. (2008): "Imagination and integrity: Decision-making among lesbian couples to use medically provided donor insemination". I: *Culture Health & Sexuality*, 10 (7): 649-665.
- Duncombe, J. & Marsden, D. (1996): "Can we research the private sphere? Methodological and ethical problems in the study of the role of intimate emotion in personal relationships". I: *Explorations in sociology* 43: 141-155.
- Dunne, G. A. (2000): "Opting into motherhood: Lesbians Blurring the Boundaries and Transforming the Meaning of Parenthood and Kinship". I: *Gender and Society* 14 (1): 11-35.
- Ellingsæter, A. L. & Leira, A. (2004): *Velferdsstaten og familien: Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Everett, E. L. & Furseth, I. (2004): *Masteroppgaven: Hvordan begynne - og fullføre*. Oslo: Universitetsforl.
- Finch, J. (2007): "Displaying Families". I: *Sociology*, 41 (1): 65-81.
- Finch, J. (2008): "Naming names: Kinship, individuality and personal names". I: *Sociology*, 42 (4): 709-725.
- Finsæther, K. (2009): *"Vi prøver så godt vi kan, å dele på det...": En kvalitativ tilnærming til et ganske hverdagslig dagligliv, i familier med likekjønnede foreldre*. Oslo: K. Finsæther.
- Folgerø, T. (2001): *"Skeive" barnefamilier?: Ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar*. Bergen: [T. Folgerø].
- Follevåg, G. (2006): *Biologosentrisme: om litterære framstillinger av adopsjon, spesielt Kong Oidipus og Mansfield Park*. Bergen: Historisk-filosofisk fakultet, Institutt for lingvistikk og litteraturvitenskap, Seksjon for allmenn litteraturvitenskap.
- Franklin, S., Lury, C. & Stacey, J. (2000): "Introduction". I: Franklin, S., Lury, C. & Stacey, J. (red.) *Global nature, global culture*. 1-16. London: Sage.

- Friele, K. (1997): "Hva vi er er hva vi tenker". I: Friis, E., Offerdal, A. & Benum, V. (red.) *Vite for å forstå. 10 artikler om homoseksualitet og lesbiske og homofiles livsvilkår i Norge i dag*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Gabb, J. (2004): "Critical differentials: Querying the incongruities within research on lesbian parent families". I: *Sexualities*, 7 (2): 167-182.
- Gabb, J. (2005): "Locating lesbian parent families: Everyday negotiations of lesbian motherhood in Britain". I: *Gender, Place & Culture*, 12 (4): 419-432.
- Giddens, A. (1991): *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1992): *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1994): *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gillis, J. R. (1996): *A World of their Own Making: Myth, Ritual, and the Quest for Family Values*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
- Goffman, E. (1968): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Harmondsworth: Penguin Group.
- Gramsci, A. (1971): *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. Hoare, Q og Smith, G [Red. og Oversettere]. New York: International Publishers.
- Gross, N. (2005): "The Detraditionalization of Intimacy Reconsidered". I: *Sociological Theory*, 23 (3): 286-311.
- Grønningsæter, A. B. & Lescher-Nuland, B. R. (2010): *Lesbiske, homofile og bifile arbeidstakere i storbyen: Undersøkelse blant ansatte i Bergen kommune*. Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO.
- Haimes, E. (1992): "Gamete donation and the social management of genetic origins". I: Stacey, M. (red.) *Changing Human Reproduction: Social Science Perspectives*. 119-47. London: Sage.
- Halvorsen, K. (2002): *Forskningsmetode for helse- og sosialfag: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Hargreaves, K. (2006): "Constructing families and kinship through donor insemination". I: *Sociology of health & illness*, 28 (3): 261-283.
- Hayden, C. P. (1995): "Gender, genetics, and generation: Reformulating biology in lesbian kinship". I: *Cultural anthropology*, 10 (1): 41-63.
- Hegna, K., Kristiansen, H. W. & Moseng, B. U. (1999): *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Hellesund, T. (2001): *Den norske peppermø: Om kulturell konstituering av kjønn og organisering av enslighet*. [Bergen]: Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Bergen.
- Helsedirektoratet (2011): *Evaluering av bioteknologiloven: Status og utvikling på fagområdene som reguleres av loven*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Hennum, R. (2001): "Lesbiske og homofiles rettsstilling". I: Brantsæter, M. C., Eikvam, T., Kjær, R. & Åmås, K. O. (red.) *Norsk homoforskning*. 85-103. Oslo: Universitetsforl.
- Hicks, S. (2006): "Empty spaces, new possibilities". I: *Lesbian & Gay Psychology Review*, 7 (1): 84-98.
- Hofgaard, T. L. (2010): "Diagnosenes definisjonsmakt". I: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47 (8): 763.
- Hollekim, R., Slaatten, H. & Anderssen, N. (2012): "A Nationwide Study of Norwegian Beliefs About Same-sex Marriage and Lesbian and Gay Parenthood". I: *Sexuality Research and Social Policy*, 9 (1): 15-30.
- Jamieson, L. (1999): "Intimacy transformed? A critical look at the 'pure relationship'". I: *Sociology-the Journal of the British Sociological Association*, 33 (3): 477-494.
- Jones, C. (2005): "Looking Like a Family: Negotiating Bio-Genetic Continuity in British Lesbian Families Using Licensed Donor Insemination". I: *Sexualities*, 8 (2): 221-237.
- Jordåen, R. (2003): *Frå synd til sjukdom?: Konstruksjonen av mannleg homoseksualitet i Norge, 1886-1950*. Bergen: R. Jordåen.
- Kitzinger, C. (1989): "Liberal humanism as an ideology of social control: The regulation of lesbian identities". I: *Texts of identity. Inquiries in social construction series*, 2: 82-98.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lawler, S. (2000): *Mothering the Self: Mothers, Daughters, Subjects*. London: Routledge.
- Levin, I. (2004): "Living apart together: A new family form". I: *Current Sociology*, 52 (2): 223-240.
- Lewin, E. (1993): *Lesbian Mothers: Accounts of Gender in American Culture*. Ithaca og London: Cornell University Press.
- Lorentzen, H. & Dugstad, L. (2011): *Den norske dugnaden: Historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Marre, D. & Bestard, J. (2009): "The Family Body: Persons, Bodies and Resemblance". I: Edwards, J. & Salazar, C. (red.) *European kinship in the age of biotechnology*. 64-78. New York: Berghahn Books.

- Mason, J. (2008): "Tangible affinities and the real life fascination of kinship". I: *Sociology-the Journal of the British Sociological Association*, 42 (1): 29-45.
- Melhuus, M. & Howell, S. (2009): "Adoption and Assisted Conception: One universe of Unnatural Procreation. An Examination of Norwegian Legislation". I: Edwards, J. & Salazar, C. (red.) *European kinship in the age of biotechnology*. Vol.14, 144-161. New York: Berghahn books.
- Monsen, N. K. (2009): *Kampen om ekteskapet og barnet: konsekvenser, argumenter og analyser : Gi oss vårt ekteskap tilbake!* [Oslo]: Avenir.
- Morgan, D. H. (1996): *Family connections: An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Moxnes, H. (2001): "Fra kulturelt hegemoni til ideologisk getto. Homofili-debatten i Den norske kirke fra 1950 til 2000". I: Brantsæter, M. C., Eikvam, T., Kjær, R. & Almås, K. O. (red.) *Norsk homoforskning*. 57-84. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moxnes, K. (1990): *Kjernesprengning i familien?: Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Murray, C., Lister, R. & Times, S. (1996): *Charles Murray and the underclass: The developing debate*. IEA Health and Welfare Unit London.
- Nardi, P. (1992): *Men`s Friendships*. London: SAGE.
- Noack, T. (2004): "Familien i velferdsstaten: Fra støttespiller til trojansk hest?". I: Ellingsæter, A. L. & Leira, A. (red.) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. 39-64. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nordqvist, P. (2012): "'I don't want us to stand out more than we already do': Lesbian couples negotiating family connections in donor conception". I: *Sexualities*, 15 (5-6): 644-661.
- Ore, M. B. (2009): *Mamma, mamma og barn: Arbeidsdeling og foreldreskap hos lesbiske par med felles barn*. Oslo: M.B. Ore.
- Ot.Prp. Nr. 33 (2007-2008): *Om lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv. (felles ekteskapslov for heterofile og homofile par)*. Oslo: Barne- og Likestillingsdepartementet: [Regjeringen].
- Parsons, T. & Bales, R. F. (1955): *Family: Socialization and interaction process*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Phillips, M. (1998): "The truth that dare not speak its name". I: *The Observer*, 27 februar: 25.
- Plummer, K. (1995): *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. London: Routledge.
- Quiroga, S. S. (2007): "Blood is thicker than water: Policing donor insemination and the reproduction of whiteness". I: *Hypatia*, 22 (2): 143-161.

- Repstad, P. (1998): *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforl.
- Richards, M. (2004): "Assisted Reproduction, Genetic Technologies and Family Life". I: Scott, J., Treas, J. & Richards, M. (red.) *The Blackwell Companion. The Sociology of Families*. 479-498. Mass. Malden: Blackwell Publishing.
- Richards, M. (2006): "Heredity: Lay Understanding ". I: Clarke, A. & Ticehurst, F. (red.) *Living with the Genome* 177-182. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Riksaasen, G. (2001): "To mammaer, går det an? En annerledes familieplanlegging". I. Bergen: Fagbokforlaget.
- Riksaasen, G. (2002): *"Det var ikke en mann vi ville ha, men barn": Lesbiske familier med barn i Norge*. Oslo: G. Riksaasen.
- Ritchie, J. & Lewis, J. (2003): *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. London: Sage Publications.
- Ryen, A. (2002): *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforl.
- Scambler, G. & Hopkins, A. (1986): "Being epileptic: Coming to terms with stigma". I: *Sociology of Health & Illness*, 8 (1): 26-43.
- Seidman, S. (2002): *Beyond the closet: The transformation of gay and lesbian life*. New York: Routledge.
- Skrede, K. & Wiik, K. A. (2012): "Forsørgelsesstruktur og inntektsfordeling: Mer likestilling og større ulikhet?". I: Ellingsæter, A. L. & Widerberg, K. (red.) *Velferdsstatens familie. Nye sosiologiske perspektiver*. 215-238. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Smart, C. (2007): *Personal life: New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity.
- Smart, C. & Neale, B. (1999): *Family fragments?* Cambridge: Polity Press
- Snowden, R. & Snowden, E. (1998): "Families created through donor insemination". I: Daniels, K. & Haines, E. (red.) *Donor Insemination: International Social Science Perspectives*. 33-52. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sogner, S. (2003): *I gode og vonde dager. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Oslo: Det norske samlaget.
- Steen-Johnsen, K. (2004): *Individualised communities: Keep-fit exercise organisations and the creation of social bonds*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Stiklestad, S. S. (2003): *Ungdommer med lesbiske mødre: Hvordan tar de det?* Oslo: S. S. Stiklestad.
- Stiklestad, S. S. (2012): *Planlagte lesbiske familier - kontroverser og kunnskap: Familierettslige spørsmål i lys av samfunnsdebatten*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Strathern, M. (1992): *Reproducing the future: Essays on anthropology, kinship and the new reproductive technologies*. Manchester: Manchester University Press.
- Søndergaard, D. M. (1996): *Tegnet på kroppen: Køn: koder og konstruksjoner blandt unge voksne i Akademia*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Thagaard, T. (1998): *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforl.
- Thørnblad, R. (2011): *Slektsfosterhjem - Offentlig tiltak i private hjem*. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging.
- Torgersen, T.-V., Koefoed, T., Olsen, V. Z. & Hansen, P. (1983): *Kroppen*. Oslo: Univ.forl./Bokklubbens Barn.
- Ulvik, O. S. (2007): *Seinmoderne fosterfamilier: En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Van De Kaa, D. J. (1994): "The second demographic transition revisited: Theories and expectations ". I: Beets, G., Brekel, H. V. D., Cliquet, R., Dooghe, G. & Gierveld, D. J. (red.) *Population and Family in the Low Countries 1993: Late fertility and Other Current Issues*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Warner, M. (1993): *Fear of a queer planet: Queer politics and social theory*. Minneapolis og London: University of Minnesota Press.
- Weeks, J., Heaphy, B. & Donovan, C. (2001): *Same sex intimacies: Families of choice and other life experiments*. London: Routledge.
- Weston, K. (1991): *Families We Choose: Lesbians, Gays, Kinship*. New York: Columbia University Press.
- Widerberg, K. (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: En alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforl.
- Wiik, K. A., Seierstad, A. & Noack, T. (2012): *Divorce in norwegian same-sex marriages 1993-2011*. Oslo: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen.
- Williams, F. (2004): *Rethinking Families*. London: Calouste Gulbenkian Foundation London.
- Wollebæk, D. & Sivesind, K. H. (2010): *Fra folkebevegelse til filantropi?: Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Vedlegg 1

TEMA - HOVEDSPØRSMÅL	KONTROLLSPØRSMÅL
<p>- Kanskje du/dere kan starte med å fortelle litt om deg/dere?</p>	<ul style="list-style-type: none">- alder- yrke- antall barn - alder på barn- oppvekststed- barn fra tidligere forhold?
<p style="text-align: center;">Begrunnelse</p> <p>Hvis dere tenker tilbake i tid: hvor lenge hadde dere ønsket dere barn?</p>	<ul style="list-style-type: none">- lesbisk/hetero
<p>Jeg vil gjerne at dere forteller meg litt om hvorfor dere valgte å få barn på denne måten.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Dukket det opp med partner eller før?- Fant du det problematisk? I så fall hvorfor?- Hvorfor barn?
<p style="text-align: center;">Prosesen før</p> <p>Når dere bestemte dere å få barn, var det noen områder dere vurderte eller tenkte over?</p>	<ul style="list-style-type: none">- hvorfor ikke andre måter?- hvorfor anonym donor?- Var dette det beste for dere? beste for barnet?
<p>Kan dere fortelle meg litt om prosessen da dere valgte donor?</p>	<ul style="list-style-type: none">- sammen og hver for seg.
<p>Hvordan forberedte dere dere sammen og hver for dere å bli foreldre?</p>	<ul style="list-style-type: none">- tenkte dere noe på at dere var to mødre?- Hvem som skulle føde? Hvorfor det valget?
<p>Forberedte venner og familie seg på noen spesiell måte?</p>	<ul style="list-style-type: none">- hvordan valgte de donor?- hvordan opplevde de det?
<p>Hvordan var møte med helsevesenet?</p>	<ul style="list-style-type: none">- gi gjerne eksempler- mentalt og i praksis.

<p style="text-align: center;">Prosessen etter</p> <p>Hvordan opplevde dere det å få barn?</p>	<p>- var det noe dere opplevde som vanskelig?</p>
<p style="text-align: center;">Praktiseringen</p> <p>Hvordan er en vanlig dag for dere?</p> <p>Hva gjorde dere i går?</p> <p>Har dere noen ting dere pleier å finne på?</p> <p>Hva gjorde dere i sommer?</p> <p>Hvilke betydning har arbeidet for deres familieliv?</p> <p>Hva er barnas aktiviteter?</p> <p>For å få dagen til å gå rundt, er det noen som er betydningsfulle for dere?</p>	<p>- fra morgen til kveld - hvem gjør hva, hvordan og hvorfor?</p> <p>- noen interesser? -Hva er gode samværsaktiviteter for dere? Gi gjerne eksempler</p> <p>barnehage, skolegang, fritidsaktiviteter</p> <p>- til henting eller barnevakt?</p>
<p style="text-align: center;">Foreldreskapet</p> <p>Hva mener du er viktig for en god oppvekst?</p> <p>Hvilke verdier synes du er viktige og som du selv vil overføre til dine barn?</p> <p>Hva legger du i "en god far"?</p> <p>Hvordan ser du på deg selv som mor?</p> <p>Følelsesmessig, hvordan opplever du å være mamma.</p> <p>Hvordan opplever du din egen mestring av morskapet?</p>	<p>- Er det noe som ikke er positivt?</p> <p>Er dette kvaliteter som er viktige for deres barn?</p> <p>- hvordan har du utviklet deg som mor?</p>
<p style="text-align: center;">Familie</p> <p>Hva legger du begrepet i familie?</p>	<p>- Hva er en familie for deg? - Når kan man kalle seg en familie?</p>

Hvordan ser dere på deres egen familie?	- Styrker og svakheter
Hvem vil dere si er en del av deres familie?	- Hvilke plass har donor? - Har dere eller vil dere fortelle barna om han? Hvis ja: hvordan? - Hva kalles han? donor, onkel, pappa?
Hvilke betydning har slekt og venner i hverdagen?	Hvis nei: hvordan tolker dere det? Hvis ja: Hva sier dere og føler dere da?
Har dere noen gang kommet i en situasjon hvor dere har måttet forklare deres familieform?	
Reaksjoner	
Hvilke reaksjoner opplevde dere før og etter dere fikk barn?	- av bekjente - venner - familie

Helt til slutt: er det noen erfaringer eller tanker dere har lyst til å dele før vi avslutter?

Vedlegg 2

Forespørsel om å delta i intervju

Hei

Jeg er mastergradsstudent i sosiologi ved Universitetet i Tromsø og holder i den sammenheng på med den avsluttende masteroppgaven. Tema for min oppgave er lesbiske foreldre og deres opplevelser og erfaringer av foreldreskapet. Ideen til min masteroppgave har i stor grad sprungt ut av personlige erfaringer. Når man befinner seg i et parforhold med en av samme kjønn og samtidig ønsker seg barn er det flere områder man må reflektere over. Ikke bare hvordan man skal få barn, men enda viktigere hvordan man gjør familie utenfor et heterofilt rammeverk.

Jeg ønsker å intervju totalt 10 par som har valgt å få barn med hjelp av assistert befruktning og sperm donor. Hovedtema er knyttet til perioden før og etter barnet ble født, samt deres hverdag. Spørsmålene vil dreie seg om tanker, motivasjon, beslutninger og opplevelser rundt det å bli foreldre i en slik kontekst. Under selve intervjuet vil jeg bruke båndopptaker samt ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er helt frivillig om du velger å bli med i denne studien eller ei. Du skal også vite at du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Alle opplysninger jeg samler inn fra intervjuene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2012.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg.

Hvis det er noe du eller dere lurer på kan dere ringe meg på 91125927, eller sende en e - post til jeanskoglund@gmail.com. Du kan også kontakte min veileder Georges Midré ved institutt for sosiologi på UIT på: georges.midre@uit.no

Studien er meldt inn til Personvernombudet for Forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Jeanette Skoglund

Verftsgata 4

9008 Tromsø

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av lesbiske foreldre og ønsker å stille på intervju.

Jeg godkjenner at lydopptaker benyttes (sett ring rundt dette svaret).

JA

NEI

Signatur.....Telefonnummer.....

Signatur..... Telefonnummer.....

Vedlegg 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr 985 321 884

Georges Midré
Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging
Universitetet i Tromsø
9037 TROMSØ

Vår dato: 08.06.2012

Vår ref:30781 / 3 / KH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.06.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

30781	<i>Lesbiske foreldre: En annerledes måte å gjøre familie på</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Tromsø, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Georges Midré</i>
Student	<i>Jeanette Skoglund</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Kjersti Håvardstun

Kontaktperson: Kjersti Håvardstun tlf: 55 58 29 53

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Jeanette Skoglund, verftsgata 4, 9008 TROMSØ

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uiso.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kytte.svarvat@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsd@uifrom.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 30781

Personvernombudet legger til grunn at det er LLH som trekker utvalget og som sender ut et informasjonsbrev med forespørsel om forskningsdeltakelse på vegne av Skoglund.

Informasjonsskrivet til utvalget er tilfredsstillende utformet, men det kan gjerne presiseres at det er LLH som sender ut forespørselen og at du ikke er kjent med deres identitet før de eventuelt tar kontakt. Samtykkeslippen viser til feil studie og må rettes opp. Vi ber om å få tilsendt revidert skriv og samtykkeslipp.

Prosjektlutt er 01.12.12. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår. Koblingsnøkkel og lydfiler slettes, indirekte personidentifiserbare opplysninger fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.